

بنکەى توێژینهوه (7)

مێژووی فهندهمیتالیزمی ئێسلامی سوننه له ئێران

د. عهلى سينا

ههتدی اقرا الثقافى
www.igra.ahlamontada.com

منتدى اقرأ الثقافي

www.igra.ahlamontada.com

میژووی

فہندہ میئتالیزمی ئیسلامی سوننہ لہ ئیران

م. عملی سینا

ههولئیر - ۲۰۰۶

ناوی کتیب: میژووی هنده مینتالیزمی ئیسلامیی سوننه له ئیران

- نووسینی: م. عهلی سینا
- نهخشه سازی ناوهوه: ههردی
- بهرگ: ریبین
- سه‌ره‌رستی چاپ: هیمن نه‌جات
- ژماره‌ی سپاردن: (۸۶۸)
- تیراژ: ۱۰۰۰ دانه
- چاپی په‌که‌م ۲۰۰۶
- نرخ: ۱۵۰۰ دینار
- چاپخانه: چاپخانه‌ی ومزارعتی په‌روم‌رده

زنجره‌ی کتیب (۹)

همزگای توژینهوه و بلاوکردنه‌ی موکریانی

www.mukiryani.com

[asokareem@ maktoob.com](mailto:asokareem@maktoob.com)

Tel: 2260311

پێڕست

پێشهکی ٧

تییینی ١٥

ناوچه سوننه نشینه کانی ئێران ١٦

دروستبوونی ڕیکخراوی ئیخوان ئەلموسلمینی میسر (١٩٢٨ م) ١٧

کاریگەری ئیخوان ئەلموسلمینی جیهانی لە سەر سوننه کانی ئێران ١٩

مامۆستا عوسمان عەبدولعەزیز و مەلا عەممەدی خورمالی ٢١

هاتنه سەرکار و خوێندنی ڕۆژی ئیسلامی لە ئێران ١٩٧٩ ی ٢٣

مەکتەبی قورئان، یەکەم گروپی فەندەمێنتالیزمی سوننه لە ڕۆژهلاتی

کوردستان ٢٦

دروستبوونی

یەکەم تەنزیاتی سەر بە ئیخوان ئەلموسلمین لە ڕۆژهلاتی کوردستان ٤١

دروستبوونی تۆری ئەلقاعیده و تیمارەتی تالیبان و

گەڕانەوەی بەشتیک لە دنیای ئیسلام بەرەو لای وهابیگەری و سەلفییهت ٥٣

دروستبوونی یەکەم تەنزیاتی سەر بە ئەلقاعیده لە ڕۆژهلاتی کوردستان ٥٥

بەلووچستان،

مەکتۆی کۆن و تازە ی ئیسلامی فەندەمێنتال و توندوتیژ ٧١

سەرچاوهکان: ٨٠

پیشه کی

بیری سه له فیگه ری و فهنده مینتالیزی نیسلامی میژوویه کی دوور و دریژی هیه و درووستبون و پهیدا بوونی ته گه ریته وه بو چند سه دسال له وه و پیش، بیر و بوچوونی کهسانی وه «ابن تیمیه ۶۶۱-۷۲۶ ه.ق»، «ابن قیم الجوزیه ۶۹۱-۷۵۱ ه.ق» و بوو به سه ره تای هه ولدانیک کی چهن دین ساله و دریژخایه ن بو گه رانه وه بو لای نیسلامی راسته قینه و بوو به ده سپیک کی تیکه لبوونی جوړیک له ده مارگرژی و توندپوهی له گه ل پیرو باورپری نیسلامیدا.

هه رچهن د خه لافه تی عوسمانی «۱۲۸۸-۱۹۱۴ز» له ماوه ی شش سه ده ی حوکمرانیدا، ئیدیعای دابه زاندنی شه ریه تی نیسلامی ده کرد و چهن دین له شکرکیشی و شه ری به ناوبانگی له دژی نه یاران و دوژمنانی نه دینه و به مه به سستی به رینترکردنی ناوچه کانی ژیرده سه لاتی (قه له مرپه) ته نجامدا، به لام نهم ئیمپراتورییه ته له لایه ن زوړبه ی موسولمانانه وه به لادهر له ړنگای نیسلام و دینی خوداوه ند حیسابی بو ده کرا و سه رنه نجامیش به هو ی پشتیوانی نه کردنی موسولمانان لپی به ره و لاوازی رویش ت و هه ره سی هیتا. بویه له سه رده می حوکمرانی نه وخه لافه ته دا چهن دین هه ره که تی فهنده مینتالیانه ی نیسلامی شکلی گرتو دوا ی پروخانی عوسمانیه کانیش نهم هه ره که تانه به رده وامکران، کهسانی وه: «محمد بن عه بدلوله هاب ۱۷۰۳-۱۷۸۲م»، «سه یدجه مال نه لدین نه سه دنابادی ۱۸۳۸-۱۸۹۷م»، «محمد عه ماره ۱۸۴۹-۱۹۰۵م»، «ئیقبال لاهوری ۱۸۷۳-۱۹۳۸ م» و... له چهن دین قوناغی میژوویی جیاوازا د پیرو بوچوونی فهنده مینتالیان خسته وه به رباس و به کرده وش هه ولی دابه زاندنی شه ریه تی نیسلامیانا. له ماوه ی نه و سالانه دا که دنیای نیسلام تووشی

شکستی گهوره هاتبوو و نانومییدی و بی هیوایی موسولمانانی داگرتبوو، جارنکی تر پیوستی گهراڼه وه بۆ لای ښه ماکانی ئیسلام هاته ناراه و کۆمه لگای ئیسلامییش وهک سالان و سه ده کانی پاردوو یهک ولامی بۆ نهم ههلمه رجه ناله باره پی بوو: به دوا داچوونی ئیسلامی راسته قینه و نوسوله بونیادییه کانی. نهم گهراڼه وه یه له دوا ی شه ری یه که می جیهانییه وه پی نایه قوناغیکی نوییه و بزووتنه وه یه کی فهنده مینتالی ئیسلامی لیکه وته وه، له سه ره تای سه ده ی بیسته مه وه تا به نیستا نهم بزووتنه وه یه به شیک له دنیا ی ئیسلامی خستوته ژیر کاریگه ری خۆیه وه و په نگ و فۆرمی تونده وانه تر و ده مارگرژانه تری به خۆ وه گرتوه.

له گه ل نه وه دا که بزووتنه وه ی فهنده مینتالی ئیسلامی به گشتی و به ته وا ی لق و پژه کانییه وه خاوه ن یه ک جوړ بیر کردنه وه و یه ک ښه ما ی فکری و نایدۆلۆژیکیه به لام له بواری کرده وه دا نهم بزووتنه وه یه به دوو لایه ن دابهش ده بیست: لایه نیکیان جیهادییه و باوه ری به نواندن توندوتیژییه له به را بهر به ره ی به ناو کوفردا و لایه نه که ی تریش به شیوه یه کی لیبرالانه تر بیر ده کاته وه و کاره کانی را ده په ری نیست. بزووتنه وه ی نویی ئیسلامی خاوه ن چهن د تاییه ته ندی گشتیه که به م شیوه ییه ی خواره وه ن:

۱- چهن د سه تنه ری بوون

۳- به ری لاوی

۲- به رده وامی

به ری لاوی، به وماناییه که هه رکام له لایه نه ئیسلامیه کانی سه ره به بزووتنه وه ی نویی ئیسلامی له قه واره یه کی پا ن و به ری نی جوگرافیایدا نفووز و تیکۆشانیا ن هیه وه له زۆر به ی ولاتانی ئیسلامیدا خاوه ن پی ره و لایه نگر ن. بزووتنه وه ی نویی ئیسلامی تاییه ت به چین و توژیژیکی نیوکۆمه لگا نییه و هه موو

جۆره خەلگىڭ تىپايدا بەشدارن. ئەگەرچى پشتىوانانى ئەم بزوتتەنەۋەيە زۆرتىر خەلگىنى ھەزار و كەم داھات يان چىن وتوئۇ مامناۋەندىن بەلام نىشانەگەلى پەرەسەندىنى ژيانى ئىسلامى (فەندەمىنتال) لەنىۋ چىنى دەۋلەمەندو سەرەۋەي كۆمەلگادا ئەۋە دەگەيەنەت كە ئەم جۆره خەلگەنەش بەشدارىي بزوتتەنەۋەي نوئى ئىسلامى دەكەن و يارمەتى گروپ و تاقمە توندېرەۋەكان دەدەن.

چەند سەنتەرىپوون، بزوتتەنەۋەي نوئى ئىسلامى لە گەل ئەۋەدا كەخاۋەن يەك سەرچاۋەي فەكرى و نايدۆلۆژىكىيە، چەند لايەنى جۆراۋجۆرى لىدەكەۋىتەۋە و سەدان گروپ و تاقم و رېكخراۋى ئىسلامى لەخۆي دەگرەت. تەۋاۋى ئەم لايەن و گروپ و تاقمانە بەجۆرىك ھەۋلى گەپانەۋە بۆ لاي بىنەماكانى ئىسلام و زالكردىنى شەرىعەت لەۋلات و كۆمەلگاي ئىسلامى و تەنەنەت ھەموو دىيادا دەدەن بەلام چۆنىيەتى و شىۋازى گەپانەۋەكەيان جىۋاۋزى ھەيە و ئەم جىۋاۋزىيەش واىكرەۋە كە بزوتتەنەۋەي نوئى ئىسلامى نەبىتە خاۋەن سەنتەرىكى تايبەت و تاقانەي سەرپەرىشتى و رېتەرىكرەن. ھەرچەند لە دەيەي پاپردودا كەسانى ۋەك «ئوسامە بن لادەن» بانگەۋازيان بۆ دوستكرەنى بەرەيەكى جىھادىي جىھانى كەردو ويستيان ھەموو پېرەۋانى فەندەمىنتالى ئىسلامى لە دەۋرى يەك كۆيكەنەۋە، بەلام بانگەۋازەكەيان رەتكرايەۋە و بەشىكى زۆر لە لايەنە ئىسلامىيەكانى ناو بزوتتەنەۋەي نوئى ئىسلامى پىي رازى نەبوون.

بەردەۋامى، بزوتتەنەۋەي نوئى ئىسلامى لەماۋەي سەدەي پاپردودا، دەرېخستۋە كە بەردەۋامى و بەرە و پېشچوون تايبەتمەندىيەكى ھەمىشەيەتى و نىشانىداۋە كە لەكاتى پىتۋىستدا و لە ھەلومەرجى لەباردا سەرھەلئەدات. لە پاستىدا ئىسلام لە بەرابەر ئەۋ گۆشەگىر كەردن و لە خۆخزانەدا كە دىيائى رۆژئاۋا مەسىھىيەتى پى خانەنشىن كەرد، بەرپەرەكانى كەردوۋە و تەنەنەت ھەۋلى زالكردىنى خۆي داۋە، لە زۆرىي ۋلاتانى ئىسلامىدا ئەم بەرپەرەكانىيە لە بەرابەر سىيايەتى

جیوازی دین له ده ولته د پسره و ده کریت و گروپ و تاقمه توندپوه
نیسلامیه کانی به گډ ده سلائی ناو ندیدا کړد و ته وه.

بهرده وامی هم په و ته له سده ی رابرد وودا، چند پرو دای گرنکی به سوود و
به قازانجی دنیای نیسلام لیکه و ته و ته و خودی هم پرو د اوانه ش بوونه هو ی
بهرده وامی زیاتری په و تی نیسلامخوازی و گور و تینکی زورتریان به خشیه
بزو و ته و هی فنده میتتالی نیسلامی، سهره کیترینی هم پرو د اوانه بریتین له:

- هاتنه سهرکاری پښی نیسلامی له نیران (۱۹۷۹ م)
- جیهادی نیسلامی نه افغانستان (۱۹۷۹-۱۹۸۹ م)
- دروستبوونی نیخوان نه لومسلمینی میسر (۱۹۲۸ م)
- سهره لډانی بزو و ته و هی تالیبان و دامه زرانی تیمارهی نیسلامی له
نه افغانستان (۱۹۹۶ م)
- ده رکه و تی توری تیرزیستی نه لقاعیده (۱۹۸۸ م)

هاتنه سهرکاری پښی نیسلامی له نیران (۱۹۷۹)، یه کیکه له و پرو د اوه
گرنگانه ی که له سهرتای هشتاکاندا و له ولاتانی عهره بی و نیسلامیدا گه لیک
سهره لډان و نال و گوری به دوی خویدا هینا و بوو به هو ی گه شه کړدی هرچی
زیاتری فنده میتتالی نیسلامی له جیهاندا. نه گهرچی نیخوان نه لومسلمین دوی
دامه زرانی، له میسر و ولاتانی نیسلامیدا زور هه نگوای به ره و پشی ناو
لایه نگران و پیره وانی زوری پیدا کړد به لام سهرکوتی هم پیکخواوه له لایه ن
ده سلائی ولاتانه و ه ناستی خوشه ویستی و پیگهی جه ماوهری دابه زاند و تووشی
قهیرانیکی نیوخواهی کړد. بهرده وامی هم حالته بووه هو ی جیابو و ته و هی گروپ
و تاقمی جورا و جور له و پیکخواوه و به هاتنه سهرکاری پښی نیسلامی له
نیرانیش خه لکانیکی زورتر له تمزیماتی نیخوان نه لومسلمین دایران، (الجیهاد) له

زومره‌ی ئەو تاقمانه‌بوو کە دوا‌ی دا‌برانی لە ئی‌خوان ئەل‌وم‌س‌لیمینی می‌سر، ر‌ی‌باز‌ن‌یک‌ی ر‌اد‌یک‌ال و ج‌یه‌ادی بۆ خۆ‌ی ه‌ه‌ل‌ب‌ژارد و ک‌ه‌وتە تە‌ک‌ف‌یر‌کرد‌نی خ‌ه‌ل‌ک‌انی تر. لەو س‌ه‌رده‌مه‌دا ه‌ی‌زی تازە پ‌ت‌گ‌ه‌ی‌شت‌وو و ج‌ه‌وان‌ی م‌وس‌ول‌مان لای‌ه‌نگ‌ری ئەو ن‌ه‌ند‌یشه ئی‌س‌لام‌یه ش‌ه‌ر‌ان‌گ‌یز‌انه‌یه‌بوو کە ر‌ژ‌یمی ئی‌س‌لام‌یی تازە بە‌ده‌سه‌ل‌ات گ‌ه‌ی‌شت‌وو لە ئ‌یر‌ان، پ‌ی‌ر‌ه‌ویی د‌ه‌کرد. کار‌ی‌گ‌ه‌ری ئەو ن‌ی‌زامە د‌ینی‌یه‌خ‌ۆ‌س‌ه‌پ‌ن‌ه‌ره‌ ب‌ی‌ج‌گ‌ه‌ لە می‌سر، ول‌ات‌انی: س‌ور‌یا، ع‌ی‌راق، ع‌ه‌ره‌ب‌ستان، ک‌و‌یت، ب‌ه‌ح‌ره‌ین، ئە‌ل‌ج‌ه‌ز‌ائ‌ی، ت‌ونس، ل‌وب‌نان، گ‌رت‌ه‌وه‌ و ب‌وو ب‌ه‌ه‌ۆ‌ی س‌ه‌ره‌ه‌ل‌دانی گ‌رو‌پ و تاق‌می ت‌وند‌پ‌ه‌وی ئی‌س‌لام‌ی لەو ول‌ات‌انه‌ش‌دا.

لەو س‌ه‌رو‌به‌نده‌دا ئە‌ف‌غان‌ستان ب‌وو‌بوو ب‌ه‌ خان‌ه‌خ‌و‌یی ئەو م‌وج‌اه‌ید‌انه‌ی کە بۆ ب‌ه‌ش‌دار‌ی‌کرد‌نی ج‌یه‌اد د‌ژی ه‌ی‌زه‌کان‌ی ی‌ه‌ک‌یتی س‌ۆ‌ق‌یه‌ت چ‌و‌وب‌و‌نه‌ ئەو ول‌اته‌، ب‌ه‌رده‌وام‌ی ج‌یه‌اد بۆ ما‌وه‌ی د‌ه‌یه‌یه‌ک و خ‌ۆ‌پ‌ا‌گ‌ری ب‌ه‌ره‌ی ج‌یه‌ادی لە ب‌ه‌راب‌ه‌ر ئە‌رت‌ه‌شی س‌و‌ردا ب‌وو ب‌ه‌ ت‌ه‌ج‌رو‌به‌ و ئە‌زم‌و‌و‌ن‌ی‌کی باش بۆ ت‌وند‌پ‌ه‌وه‌ ئی‌س‌لام‌یه‌کان و ت‌وش‌ی ج‌ۆ‌ر‌یک‌ لە‌خ‌ۆ‌ی‌ای ب‌وون و غ‌ور‌و‌ری ک‌ردن. ئەم لە‌خ‌ۆ‌ی‌ایی‌بو‌نه‌، پ‌ی‌ر‌ه‌وان‌ی ب‌ون‌یاد‌گ‌ه‌ری ئی‌س‌لام‌ی ه‌ان‌دا بۆ ب‌ه‌رده‌وام‌کرد‌نی ج‌یه‌اد لە پ‌ت‌ناو د‌ابه‌ز‌اند‌نی ش‌ه‌ری‌عه‌تی ئی‌س‌لام‌دا و س‌و‌ور‌تری ک‌ردن لە‌م‌ه‌ر ب‌ه‌د‌وادا‌چ‌و‌ونی ب‌یر و بۆ‌چ‌و‌ونه‌ ب‌ون‌یاد‌گ‌ه‌رای‌انه‌کان‌یان. ب‌ه‌گ‌ژ‌ا‌چ‌و‌ونه‌وه‌ی ئە‌ب‌ج‌اره‌ ت‌ای‌به‌ت ب‌ه‌ ول‌ات‌یک‌ یان لای‌ه‌ن‌یک‌ی دا‌گ‌یر‌ک‌ه‌ر ن‌ه‌بوو و ت‌ه‌ن‌یا س‌ه‌ل‌ی‌ب‌یه‌کان و ر‌ۆ‌ژ‌ئا‌وا‌یه‌کان‌ی ن‌ه‌ده‌گ‌رت‌ه‌وه‌، ئەم ب‌ه‌گ‌ژ‌ا‌چ‌و‌ونه‌ ب‌ر‌یتی ب‌وو لە‌ ر‌ا‌گ‌ه‌یان‌د‌نی ج‌یه‌اد لە د‌ژی ه‌ه‌م‌و‌خ‌ه‌ل‌کی د‌ن‌یا و س‌ه‌ر‌ج‌ه‌م ب‌ه‌ره‌ی پ‌ت‌ش‌ک‌ه‌وت‌ن‌خ‌وا‌ز، ب‌ر‌یتی ب‌وو لە‌ ک‌وش‌تن و س‌ه‌ر‌پ‌ی‌نی خ‌ه‌ل‌کی س‌ئ‌یل و م‌ه‌ده‌نی لە‌ ه‌ه‌م‌و‌و ش‌و‌ن‌ی‌کی ج‌یه‌ان‌دا ت‌ه‌ن‌ان‌ه‌ت لە ول‌ات‌انی ئی‌س‌لام‌یدا. (ب‌ه‌گ‌ژ‌ا‌چ‌و‌ونه‌وه‌یه‌ک پ‌ر لە‌ کار‌ی ت‌ی‌ر‌ۆ‌ریستی و ش‌ه‌ر‌ئ‌ه‌نگ‌یزی)

ت‌ۆ‌ره‌ ت‌ی‌ر‌ۆ‌ریستی‌ه‌که‌ی ن‌وس‌ام‌ه‌ ب‌ن ل‌آد‌ه‌ن ئەو شان‌ازی و ئ‌ی‌ف‌ت‌خ‌اره‌ی پ‌ی‌ ب‌را‌وه‌ ک‌ه‌ ر‌ی‌به‌ری ئەم ب‌ه‌گ‌ژ‌ا‌چ‌و‌ونه‌وه‌یه‌ی ک‌ه‌وت‌ۆ‌ته‌ ئە‌ست‌ۆ و ب‌وو ب‌ه‌ پ‌ی‌ش‌پ‌ه‌وی ئەو ب‌زو‌وت‌نه‌وه‌ ئی‌س‌لام‌یه‌ ج‌یه‌ادی‌یه‌ی ک‌ه‌ ئە‌م‌ر‌ۆ‌ک‌ه‌ ه‌ه‌م‌و‌و د‌نی‌ادی دا‌گ‌رت‌وو‌ه‌ و ب‌وو ب‌ه‌

هډېره شپه کې گه وړه بوسه پرېشکه وتن و نازادى و ناسودده يې ښښانه کان. له کونټايبه کاني جيهادى نيسلامى نه افغانستاندا (۱۹۸۸م) و به تيکه لېوون و يه کگرتنى گروپه توندې وه که ي نوسامه بين لادېن و تاقي (الجيهادى) سر به ښمن نه لزه واهيرى، پټکخراوى نه لقا عيده دامه زرا. دواى سره هلداني بزوتنه وې تاليبان و پټکھاتنى ښماره تى نيسلامى نه افغانستان، هم پټکخراوه بنکه و باره گاگانى خوى له و لاتهدا کرده و دواى له موسولمانانى جيهادى کرد که بې راهاتنى عه سکه رى سهر داني نه افغانستان بکه. دامه زرانى ښماره تى تاليبان و دروستوونى توږى تيرزيرستى نه لقا عيده جار يکى تر شادى و خوشى خسته نيو لايه نگرانى بزوتنه وې نو يى نيسلامى و مېلى پزويشت به و سهر که و تنى نيجگاره کى و دابه زاندى شريعه تى نيسلامى لاهرز کرده و.

نه لقا عيده توانى له ژير سېبه رى ښماره تى نيسلامى قندهاردا خوى به هيزتر بکات و وه پټکخراو يکى تيرزيرستى دايک، له نه افغانستانه و پټبه رى گروپ و تاقيمه کاني سر به خوى له هم مو شوي يکى دنيا دا بکات. نوسامه بين لادېن و گه و به رېرسانى هم پټکخراوه له و باورهدا بوون که نه توان له ولاتيکى دواکه و توو به لاليدراوى وه نه افغانستانه و له سايه دسه لاتيکى کونه پره ستى وه ښماره تى تاليباندا پيلان بې ليدان و زه ربه وه شاندى له دوژمنانى خويان له هم مو شوي يکى دنيا و به تايبه ت له ولاته روژناوايه کان داپريژن و نه افغانستان بکه به ده روازيه ک بې نازادى هم مو جيهان له ده ستى کافران و نه يارانى نيسلام! به پټچه وانه ي هم ه لسه نگاندى و بير کرده و ه ليه و دواى جې به جې کردنى يه که م پيلان، وه زه که به ناراسته يه کى تر دا پزويشت و نه وې که به عه قلى نه واندانده هات و بيريان لينده کرده و بوو به نه مرى واقع، پاش هيزه تيرزيرستيه کى يازده ي سپته مبه رى (۲۰۰۱ز) بې سر هردوو باله خانى بازارگانى جيهانى له ويلايه ته يه کگرتوه کاني نه مريکا و ناشکرا بوونى پوځ وده ستى توږه کى نوسامه بن لادېن له و هيزه دا، ه لمه تيکى تو له

کردنه و هی کړتوپړ کرایه سر ته افغانستان و بنکه و باره گاکانی نه لقا عیده و تالیبان له و ولاته کوه ته بهر په لاماری نامریکا و هاو په یانه کانی، دواي ماو دیه کی کورت و به ووی کاریگه ری نه و هی تر شه ده سه لاتی مه لا عومهر پروخا و نوسامه بن لادنیش به سواری که ری کی سپی نه افغانستانی به جیهیشت.

دروستبون و سهره لډانی نیما رته تالیبان و توری نه لقا عیده، له کاتی خویدا هه موو موسولمانه سه له فی و توند پر وه کانی دنیای شاگه شکه کرد و هیوا و نومی دی کی زوری به خشیه سهرجه م پیړه وانسی فینده میتتایزمی نیسلامی، له ماو هی سالانی ده سه لاداریتی تالیباندا له نه افغانستان، نه و ولاته بوو به قیبله یه کی نوی بو به شتی کی زور له دنیای نیسلام و زوری هی نه و که سانه کی که بیری توند پر وه و فینده میتتایزمی به سهریاند زالبو پرویان کرده نه م قیبله یه، بویه پروخانی کړتوپړ و چاوه پروان نه کراوی نه و پریه و شپره بوونی توری نه لقا عیده و هه موو خوشی و شوات و نارزه و کانی پیړه وانسی رادی کالیزمی نیسلامی کرده بلقی سهرناو. نیسلامیه توند پر وه کان و پاشماوه کانی نه لقا عیده و تالیبان، پاش نه م دارمان و دارووخانه، بو قهره بوو کردنه و هی شکسته کانیان و بهر زکردنه و هی وری لایه نگرانیان، ده ستیان دایه نه غجامدانی ههر جوره کاری کی تیروریستی. نه و هی که نه مړه له عیراق و شوتنه کانی تری دنیا دا و به شپوهی روزه نه پرووده دات دریژه هی نه و سیاسته دوزمنکارانه یه رادی کالیزمی نیسلامیه که به توندوتیژی له دژی مروه بی تاوانه کان و بهر هی پیشکه و تنخواز به پریه ده جیت. هه نو که زیاتر له سه د گرووپ و تاقمی نیسلامی له دنیا دا هه لستوران و چالاکیان هیه که ژماره یه کی زوریان پشتیان به کاری تیروریستی و توندوتیژی به ستوه، هه مووی نه و گروپانه گه رانه و نه و بنه ما کانی نیسلام و دایه زاندنی شهریه ت به خواستی سهره کی خویان ده زانن و جیهاد به ته نیا ریگی گه رانه و گه یشتن به خواسته داده نین. نه وان ناماده نه لپی ناو گه یشتن به خواسته کانیان گیانی خویان به خشن و کرده و هی خوکوزی نه غجام بده، حازرن

له همر شوینیک و له همرکات و ساتیکدا جهستهی خوځان پارچه پارچه بکهن یان
سدری خه لکی بئ تاوان و هاوره گهزو هاوزه مان و تهنانهت هاودینی خوځان
لیبکه نه وه.

بهره بهر کانی له گه ل تیرۆریزمی ئیسلامی و پښتښته به دیاردهی ترسناکی تیرۆر
و توقاندن، نهرکی هه مورو ئینسانیککی دهروهست و دلسۆزه و پتوبستی به لیبران
و ههست به مهسنولییهت کردنی زیاتر ههیه. ناسینی گروپ و پیکخواه
تیرۆریستییه کان و ناگاداریبون له جموجوول و ههلسروکهوتیان، نه توانیت
ههنگاوێک بپت له پیناو به گزاجوونه وهی باشت و کاراتری تیرۆر و تیرۆریستاندا و
ههولتیک بپت بۆده رخستنی سیمای راسته قینهی ئیسلامی سیاسی و رادیکال، بهو
نییه ته و له م پیناوه دا دهست ده ده مه ناساندنی گروپ و تاقمگه لی فهنده مینتالی
سوننه له ولاتی ئیران و چۆنییهتی سه ره له لدانی بیرى سه له فیکه ریتان له و ولاته دا
بۆ شیده که مه وه.

سینا م

سلیمانی. ۲۰۰۶

تێبینی

به هۆی ئهوهی له پێوهندی له گهڵ بابتهی ئهم کتێبه دا نوسراوه و سهراوهیهکی نهوتۆ له بهرهستدا نییه، بهناچار بۆ گهیشتن به راستیهکان و ئاگاداریبون له چۆنییهتی سههرهڵدانی فەندهمێنتالی ئیسلامی سوننه له ناچهکانی کوردستان و بهلووچستانی ئێران، پشت نه بهستم بهو زانیاریانهی که له مملاولاو له لایهن خهڵکی باوهڕپێکراوه به دهستم هێناون.

بۆ ئهوهی خۆم تووشی درۆ نه کهم و خۆتێهریش به ههله دا نه بهم بهناچار ههوله کاتم چهند بهرابهر کردهوه و ماوهیهکی زۆرتر به کۆکردنهوهی زانیاریهکان و نیزیکیبونهوه له راستیهکانهوه خهریکبووم. جگه لهو زانیاریه زارهکیانهی که کهلکم لێوه رگرتوون، چەندین کتیب و گۆزار و رۆژنامهش بوون به سهراوه و تهواو کەری زانیاریهکان.

لهم کتێبه دا، مه بهست له «بزووتنهوهی نوێی ئیسلامی» ئه و حهره کهت و جوولانهوه ئیسلامیهیه که له سه رهتای سه دهی بیسته مه وه تا به ئیستا به شیکێکی زۆری دنیای ئیسلامی له گهڵ خۆی خستوه و بۆ دابه زاندنی شه ریه تی ئیسلام تیکۆشاهه، ئهم بزووتنه وه یه سه رجه م ئهو گروپ و تاقمانه له خۆ ده گریت که له ماوه ی سه د سالی رابردوودا ده رکه وتووون و پێڕه وییان له ئایده لۆژیای ئیسلامی سیاسی کردوه. بزووتنه وه ی نوێی ئیسلامی له لای لایه نگران و په خسه گرانی به چهند ناوی تره وه ئه ناسریت که ئه مانه ی خواره وه چهند نمونه یه کیان:

(بعثه الإسلامیه، رینسانسی ئیسلامی)، (صحوه الإسلامیه)، رابوونی ئیسلامی)، (احیاء الدین، ژیا نه وه ی دین)، (اصولیه الإسلامیه، فەندهمێنتالی ئیسلامی) ئه وه ی که شیاوتره و پێوه ندیه کی نیزی که تر به ئیوه روکی بزووتنه وه ی

نووی ئىسلامىيەت ھەيە (اصولە الإسلامیة یا فەندەمىنتالى ئىسلامىيە)، بۇيە
تەمش لەم كىتەبەدا ھەمان ناومان بەكار ھىناوە.

لایه‌نگران و پیروانی فتنده می‌توانند الیزمی نیسلا می خویان به (اسلامیه، نیسلاخواز. نیسلا مگه‌را) یا (اصولین، فنده می‌توانند الیزمه‌کان) ناوده‌به‌ن و منیش تهو ناوانهم به‌هم‌مان ماناوه به‌کاره‌یتاوه. له پیوه‌ندی له گه‌ل لایه‌نه نیسلا میه‌کانیشدا و به‌نیسبته قه‌باره‌یان‌ه‌وه، تو‌ر، ریک‌خراو، گروپ، تاقم، سازمان یا ته‌نریات له یال ناوه‌کان دانراوه.

ناوجه سوننه نشینه کانی ئیران

له چوارچینه‌ی نه‌و جوگرافیا په‌دا که ئیرانی پښ دهرترئ، چهن‌دین میلیه‌ت و نه‌ته‌وه‌ی جوړاو جوړ نیسته‌جین که‌هر کامیان خاوه‌ن کولتور، فه‌ره‌نگ و نایینی تاییه‌ت به‌خوینان. دوا‌ی زوړینه‌ی شیعه مه‌زه‌ب که ریژه‌یه‌کی زوړی دانیه‌ستوانی ئیران پیک ده‌هینیت، سونه‌کان به‌پله‌ی دووه‌م دینه‌وه و مه‌زه‌بی سونه به مه‌زه‌بی دووه‌می ولات داده‌نریت. هه‌رچند تائیه‌ستا و له سه‌رژمیریه په‌سمیه‌کانی ولاتی ئیراندا «شاخصی» مه‌زه‌بیان نه‌گوغاندوه و پا‌ده و ریژه‌ی پی‌ره‌وانی مه‌زه‌بی شیعه، سونه یا که‌مایه‌تیه‌کی تری مه‌زه‌بی درنه‌که‌وتوه به‌لام به پتی راوب‌جوونی چالاکانی سیاسی و مه‌زه‌بی و نه‌وتوینه‌وانه‌ی که نه‌جام‌دراون، سونه‌کان ۱۵-۲۰ له سه‌دی دانیه‌ستوانی ئیران ۱۰-۱۵ ملیونی هه‌شمه‌تی نه‌م ولاته‌یک ده‌هین.

پټړهوانی مەزهه‌بی سوننه له نڼو نه‌ته‌وه‌کانی کورد، تورکمن، به‌لوچ،
عەرەب، تالشی و... دا به‌دی ده‌کرږن و له‌چەندین ناوچه‌ی جوگرافیاییدا که
زۆرت سڼووری و دوور له‌ناه‌ندن نیشته‌جڼ. له‌دوورترین ناوچه‌ سڼووریه‌کانی

رۆژھەڵاتی ئێرانە، بەلورجستان و سنووری پاکستان تالیوارەکانی دەریای
 عەمان و چابەھار و لە ناوچە سنووریەکانی رۆژئاوای ولایتشەو، ماکۆ و ورمی
 تا دەورووبەری کرماشان و لەویشەو تا چەند ناوچەییەکی خوزستان، هورموزگان،
 فارس، ھەرەھا بەشێک لە پارێزگای گولستان و ناوچەی تالش لە باکووری ئێران،
 پێرەوانی مەزھەبی سوننە ژیان بەسەردەبەن و نیزیکی بە نیو ملیۆن خەلکی
 سوننەش لە شاری تاران دادەنیشن. سەرەپای ئەوێ کە بەدریژایی میژووی
 موسولمان بوونیان، عێرفان و (تصوف) لە گەل ژێانی ئەھلی سوننە ئێراندا
 تێکەڵبوو و نەبێشتوو کە بیروباوەری ئەوان بێتە دەستارۆی تەعبیر و تەفسیری
 توندپەرۋانە و سەلفیانە لە مەزھەب، دیسان پێرەوانی ئەم مەزھەبە نەیاننوانیو
 لە ژێر کاریگەری بزوتنەوێ نۆی ئیسلامی دەرچن . ھەرچەند میژووی ئەو
 کاریگەرییە ئەگەریتەو بۆ چەن دەیه لەو و پێش (بەر لە شۆرشی ئێران.
 ۱۹۷۹ ز) بەلام ئاسەوارە عەینی و ئاشکراکانی، دواي شۆرش دەرکەوتوو و
 دروستبوونی گروپ و تاقمی بونیادگەرای ئیسلامی لێکەوتەو.

دروستبوونی ڕیکخراوی ئیخوان ئەلموسلیمینی میسر (۱۹۲۸م)

لەسەرەتای سەدەی بیستەمدا و لە ژێر کاریگەری ئەو پێشکەوتنەدا کە دنیای
 رۆژئاوای گرتبوو، خەلکی ولاتانی رۆژھەڵاتیش کەوتنە خۆ جوووجوولێکی
 نوێخاوانەیان لە بوارگەلی جوووجووردا دەستپێکرد. میسر یەکیک لەو ولاتانە
 بوو کە زۆر زوو ئەم جوووجوولە تیایدا دەستی پێکرد و لەدراوی شەڕی دروھەمی
 جیھانییەو گورو تینی زیاتری بەخۆوەگرت. دروستبوونی کۆر و کۆمەڵ و
 ڕیکخراوی مەدەنی، بایەخدان بە ئازادی ژن، ڕۆشتن بەرە و خۆبەدنی ئاکادیمیک و
 لەو بەرھەمانەن بوون کە پەوتی پێشکەوتنخواز پێشکەشی کۆمەڵگای

میسری ده کرد و نهم په وته بهره و تازه کړنده وې ده سلاټی سیاسي له وولاته دا ههنگاوی ده نا.

ترس له گه شه کردن و پهره سندنې بزافي نوټگه را و پيشکه وتنخواز، ريپهراني ناييني میسری هاندا بۆ نه وې بکه ونه خویان و بیر له په کخستنې نهم په وته بکه نه وې. نه وان که بیر و باورپکی ده ق به ستوی ناييني به سهریاندا زالبو و بهر ژه وندی خویان له دواکه وتووی خه لک وکوم لگادا نه بینیه و ده ستیاندا به دزایه تیکردنی هدر جوړه حهره که تیکي نوټخوازانه و خه لکیان بۆ پيشگرتن به و په وته هانده دا. سه رنه نجام، به رده وامي هه ول و هه لمه تی پيشکه وتنخوازانه و ده سکه وته یه که له دواي یه که کانی، ريپهراني ناييني میسری گه یانده نه و قه ناعه ته که ده سته نه دروستکردنی ريټکخراوټکی نیسلا می و بیکن به دژه هیژیک بۆ به گژاچوونه وې بهرې پيشکه وتنخواز. (حسن البناء) و شش کهس له هاویره کانی دواي کوټوونه ویه که له شاری نیساعیلیه (۱۹۲۸ز)، به درکردنی راگه یه ندراوټک دامه زرانی نهم ريټکخراوټیان راگه یانده و نیوی نیخوان نه لموسلمینیان له سهر دانا. پاش نه وې که بیر و بهرنامه کانی نیخوان به هه موو شار و دپهات و ناوچه کانی میسر دا بلاو بووه و و ژماره یه کی زور له خه لک و تولابی ناييني به یه تیان له گه لکرد، ناوه ندې سهره کی نهم ريټکخراوټ گواسترایه و به شاری قاهره و له وټوه هه لمه تیکي چروپری ته بلیغی و داوه تکردن ده سټیپکرد.

نیخوان نه لموسلمین دواي نه وې که بوو به ريټکخراوټکی تا راده یه که به هیژ و پرچه ماوه له میسر دا، شان به شانی ده سلاټی پاشایه تی و هیژه دهره کییه کان که وته بهر بهر کانی و دزایه تیکردنی بهرې پيشکه وتنخواز و بووبه ريټگر و

له مپهر له بهرده میدا و نه بهیشت به و جوړه ی که پتویسته شو ولاته پشکه وتن به خوزه بینیت.

نهم ریکخواه پاش نه وهی که توانیووی له نیوخی میسر دا سه رکه وتنی باش به ده ست بینیت و جه ماوه ریکی زور له ده وری خوی کویکاته وه، هه ولای به زانندی سنووره کانی میسری داو له ده وهی شو ولاته ش که وته بانگه شه ی بیرى بونیاده ری نیسلامی. رتبه رایه تی نیخوان، به دروستکردنی به شیکی ته بلیغی که پوک و ناردنی بۆ ولاتانی عه ره بی و نیسلامی، ده ستیاده ته بلیغی به نامه و سیاسته کانی و سه رنجی موسولمانانی بۆلای خوی راکیشا، به ده وامی نهم ته بلیغ و بانگه شه کردنه جموجوولیکی نویی نیسلامیگری له ولاتانه دا لیکه و ته وه و هه زاران کهس بوون به پیړه وی رینگه و رتبه بازی بونیاده گری نیسلامی.

نیخوان نه لموسلمین وه که یه کم شه پۆلی نیسلامی سیاسی له دنیای هاوچه رخدا، بوو به دایکی شو په وته نوییه که له سالانی دوایدا بزوتنه وه یه کی فنده میتتالی نیسلامی لیکه و ته وه، هیچ گروپ و ریکخواویکی نیسلامی نییه که له دوایه نه دا سه ری هه لدای و نه که وتبیته ژیر کاریگری بیر و بۆجوونی نیخوان نه لموسلمین و نه ندیشه و نه فکاری رتبه رانی نهم ریکخواه وه.

کاریگری نیخوان نه لموسلمینی جیهانی له سه ر سوننه کانی نیران

به بلاو بوونه وهی سیاست و به نامه کانی نیخوان نه لموسلمین به ولاتانی نیسلامیدا، سوننه کانی نیرایش له ریگای جؤراو جوړه وه له گه لی ناشنا بوون و که وته پیړه وی و لایه نگری کردنیان، نهم ناشنا بوونه نه که رتبه وه بۆ ده ورانی ده سه لاتی پاشایه تی له نیراندا و له دوو ریگاوه زه مینه ی بۆ فراهه مبوو:

یەكەم، لە ڕێگای پرۆسەی حەجەو و بەھۆی ئەو كەسانەووە كە سەردانی سەرزمینی حجازیان دەکرد، نوێنەرانى ئیخوان ئەلموسلمین لە كاتى بەرپێوە چوونى پرۆسەى حەجدا ئەنێردرانە عەرەبستان و لەگەل حەججدا پێوەندییان دەگرت و بە بەرنامە و بیر و بۆچوونەكانى خۆیان ناشنایان دەکردن. ژمارەیهك لەو ئێرانیه سوننە مەزھەبانەى كە لەو سالانەدا بەشداریی پرۆسەى حەجیان دەکرد ئەكەوتنە ژێر كاریگەرى ئەم بەرنامە نوێیە و پاش گەڕانەوێیان بۆ ولات دەستیان دەدایە تەبلیغ و خەلكیان بۆ لایەنگرى و پێڕەویكردن لە مەرام و سیاسەتەكانى ئیخوان ئەلمسلمینی جیهانى هاندهدا.

دووهەم، لە ڕێگای ولاتی عێراقو و بەھۆی ئەو پێوەندیانەى كە لەو سەردەمەدا لە نێوان كۆمەڵی سوننەى ئێرانى و عێراقیدا بەرقەراریبوو، ئەم ڕێگایە زۆرترین كاریگەرى لەسەر سوننەكانى رۆژھەڵاتی كوردستان دانا و بیرى فێندەمیتالی ئیسلامى و بۆچوونەكانى ڕێكخراوى ئیخوان ئەلموسلمینی پێگەیاندن. عێراق وەك دراوسێیەكى ئێران و وەك ولاتیكى ئیسلامى كە ژمارەیهكى زۆرى دانیشتوانى پێڕەوى مەزھەبى سوننەن لە یەكەم سالانى دواى دامەزرانى ئیخوان ئەلموسلمینەو بوو بە مەیدانیكى باش بۆ تەبلیغ و بانگەشەى بیر و بەرنامەكانى ئەم ڕێكخراوە، پاش ماوێهەكى زۆر كاری تەبلیغى و داوەتکردن، سەرئەنجام لە سالى ١٩٤٦ زایینیدا یەكەم تەنزیماى سەر بە ئیخوان ئەلمسلمین لەو ولاتە دامەزرا. لە ماوێ چەندین سال كار و تێكۆشانى ناشكرا و نەیتیدا، بە سەدان كەس بوون بە ئەندام و لایەنگرى ئەو تەنزیماى و ژمارەیهكى زۆرى لە تەلەبە و مامۆستایانى ئایینی باشوورى كوردستان پێوەندییان پێوەكرد، لەو سەردەمەدا كۆلیژى شەریعەى جامیعی بەغداد بووبوو بە شوێنى ناساندنى بیرى فێندەمیتالی ئیسلامى و بەرنامە و سیاسەتەكانى ئیخوان

ئەلموسلمىنى تىادا تەبلىغ دەكرا. ئەم تەلەبە كوردانەي كە لەم كۆلپژەدا خەرىكى خۆيئەندى ئايىنى بوون زۆرەيان ئەكەوتنە ژۆر كاريگەرى بىر و باورى نوئى ئىسلامى و دواي گەرانەوہيان بۆ كوردستان ئەبوون بە موبەلىغى ئىسلامى سەلەفى و فەئندەمىتتال، بەردەوامى ئەمچۆرە تەبلىغاتە و پتەوبوونى پتەوندى نىوان بونىادگەرەي كورد و عەرەب بووہ هۆي ئەوہى كە لە سالى ١٩٥٢ ز دا يەكەم تەنزیماى سەر بە ئىخوان ئەلموسلمىن لە باشورى كوردستان و لە شارى هەلەبجە دا بە زۆرەيت. دروستبوون و دەستبەكارکردنى ئەم تەنزیماى، هەولێكى چرۆپرى تەبلىغى بە دواي خۆيدا هێنا و بووہ هۆي ئەوہى كە دەيان كەس لە ناوچە جۆرا و جۆرەكانى كوردستان بکەونە پتەرەوبى كردنى بەرنامەكانى ئىخوان ئەلموسلمىنى جیهانى. گەشەکردن و بەهیزبوونى فەئندەمىتتالیزمى ئىسلامى لەم ناوچانە و زۆربوونى خێرا و كوتووپرى پتەرەوان و لایەنگرانى بىر و بۆچوونى نوئى ئىسلامى، سەرئەي ئىخوان ئەلموسلمىنى عێراقى بۆ لای خۆي پاكىشا و مەشروعىيەتى زۆرتەرى بەخشىيە تەنزیماى سەر بەم پتەكخراوە لە باشورى كوردستان. سالى ١٩٦٠ى زايىنى، حیزبى ئىسلامى عێراقى دامەزرا و وەك نوئەرى پەسمى ئىخوان ئەلموسلمىنى جیهانى دەستى بەكار كرد، دوو مامۆستای ئايىنى كورد كە پتشتەر بەيەتەيان لەگەل پتيازى ئىخوان ئەلموسلمىندا كەردبوو، بە نوئەنەرايەتى تەنزیماى سەر بە ئىخوان ئەلموسلمىنى باشورى كوردستان و وەك ئەندامى ئەم حیزبە هەلپۆژەردان كە بریتىبوون لە:

مامۆستا عوسمان عەبدولعەزیز و مەلا مەحمەدى خورماتى

حیزبى ئىسلامى ئىراقى بۆمارەي دەيەيك لە كار و تىكۆشان بەردەوام بوو ولە بەرە و پتشتەردنى سىياسەت و بەرنامەكانى ئىخوان ئەلموسلمىن لەم ولاتەدا رۆلى

کارای گێرا. لەسالی ١٩٧١ی بەملاوە و بە ھۆی گۆڕانی کەش و ھەوای سیاسی عێراقەو، ئەم حیزبە کەوتە ژێر گوشاری دەسەلاتی ناوەندی و ھەرجۆرە ھەڵسۆڕان و فەعالییەتێکی لێ قەدەغەکرا، لە سالانی دواتردا و بەھۆی گیران و ئەشکەنجەدانی ژمارەیک لە چالاکانی سەر بەم رێکخواوە، سەرئەنجام پاشاوەکانی حیزبی ئیسلامی عێراقی بەرەبەرە وڵاتەکەیی خۆیان بەجێھێشت و پەنایان بۆ دەر و جێرەکانی عێراق برد، زۆربەیی پێڕەوانی ئیخوان ئەلموسلمینی باشووری کوردستانیش خۆیان گەیاندە رۆژھەلاتی کوردستان و دواتریش چوونە نیو ریزی موعارزەیی عێراقییەو.

لە ماوەی ئەوسالاندا و بە ھۆی پێوەندی نێوان سوننەکانی باشوور و رۆژھەلاتی کوردستان و لە ژێر کاریگەری ئەو پێشکەوتنانەیی کە بزووتنەوێی بونیادگەری لە دنیای ئیسلام و وڵاتی عێراقدا بەدەستی ھێنابوون، بیری بونیادگەرای ئیسلامی لە ناوچە سوننەنشینەکانی کوردستانی ئێرانیش زیاتر گەشەیی سەند و ژمارەیک پێڕەو و لایەنگری پەیدا کرد. ئەو تەلەبە کوردانەیی کە لەم بەشەیی کوردستانەو و بە مەبەستی خۆتێندنی ئایینی ئەچوونە وڵاتی عێراق، لە حوجرە و خۆتێندنگەکاندا لەگەڵ رێبازی ئیخوان ئەلموسلمین ناشنا دەبوون و پاش گەڕانەوێیان بۆ رۆژھەلاتی کوردستان، دەستیان دەدایە تەبلیغی ئەم رێبازە ئیسلامییە نوێیە و خەڵکیان بۆ پێڕەوی کردن و لایەنگری کردنی داوەت دەکرد. تەنزیماتی سەر بە ئیخوان ئەلموسلمینی باشووری کوردستان لە ماوەی سالانی بەردەوامبوون و تێکۆشانیدا توانی تەئسیریکی زۆر لە سەر کۆمەڵەی سوننەیی رۆژھەلاتی کوردستان دابنێت و بێتە ھۆی سەرھەڵدانی ھوووجوولێکی نوێی ئیسلامی لەم بەشەیی کوردستاندا.

ئەم ھوووجوولە ھەرچەند کز و لاواز و بە شێوەی نەتێنی و شاراوە ئەچووە پێش، بەلام بەھۆرەو و تا سەرۆبەندی شۆڕشی جەماوەری ١٩٧٩ گەلانی ئێران

بەردەوامکرا و دواى ڕووخانى ڕژىمى پاشايەتى و خۆسەپاندنى دەسلەتتى ئىسلامى پێى نايە قۆناغىكى نوێوە.

ئەگەرچى تىنکۆشانى پێرەوانى ب فێندەمىنتالى ئىسلامى لە سالانى بەر لە شۆرشدە نەبوو هۆى دروستبوونی تەنزیات و تەشكىلاتىكى سەر بە ئىخوان ئەلموسلىمى، بەلام دواى شۆرش و لە هەلومەرجى نوێدا ئەم ئاواتەى پێرەوانى فێندەمىنتالىزمى ئىسلامى ھاتە دىر يەكەم تەنزیاتى سەر بەم ڕێکخراوە لە رۆژھەلاتى کوردستان دامەزرا.

ھاتنە سەرکار و خۆسەپاندنى ڕژىمى ئىسلامى لە ئىران ١٩٧٩

ئەو دەسلەتە ئىسلامىيەى کە دواى ڕووخانى ڕژىمى پاشايەتى و لە دەرفەتى لە بارى دواى شۆرشدە خۆى بەسەر ئىراندا سەپاند، دەسلەتەىك بوو کە لە سەر بنەماى بىرى فەندەمىنتالى شیعە دامەزرابوو و فکر و ھزرىكى ئىسلامى بەسەرىدا زالبوو. ڕێبەرانى ئەم دەسلەتە ھەولێى دا بەزاندنى داب و نەرىتەکانیان لە کۆمەلگای ئىراندا دەدا و جگە لە بىر و باوەرپەكەى خۆیان ھىچ دەنگ و ڕەنگىكى جىاوازيان پێى قەبوڵ نەبوو. ئەو ھىزە ئازادىخواز و ديموکراتانەى کە رۆژ و دەورى سەرەکییان لە ڕووخاندنى ڕژىمى پاشايەتیدا گێرأبوو و خەمخۆرى و راستەقىنەى گەلانى ئىران بوون لە بەر نەبوونی ڕێکەوتن و ھەماھەنگى لە نێوانیاندا، نەیان توانى لە کاتى پێرستدا بچوولێنەو و بەر بەدامەزرانى ڕژىمى ئىسلامى بگرن. دواى ئەوێ کە دەسلەتەى ئىسلامى کەوتە دژايەتیکردنى ھەموو دەنگىكى ئازادىخوازانە و دەستى دايە سەرکوتى کەمايەتییە نەتەوہییەکانى ئىران، دەنگى ناپەرەزايەتى لە بەرابەر ئەو ڕژىمەدا بەرز کرایەو و نەتەوہ بئەستەکانیش کەوتنە دىفاع لەمان و مەوجودیيەتى خۆیان.

ئەو دەنگە لە ناوچەکانى کوردستان و بەللووچستاندا زیاتر بەرز کرایەو و ھەر دوو مەللەتى کورد و بەللووچ بۆ دەستەبەرکردنى مافە ڕەواکانیان، لە بەرابەر

سهرکوت و دهستدریژی رژیمی ئیسلامیدا پاره‌ستان و خۆپاگریان نواند. بونیادگه‌رای شیعه‌ی تازه به‌دهسه‌لات گه‌یشتوو که له بنه‌ره‌تدا باوه‌پری به مه‌سه‌له‌ی میلی و نه‌ته‌وه‌یی نه‌بوو هه‌ولێ سهرکوتکردنی مافخوازانێ کورد و به‌لووچی‌داو پیلانی ره‌نگاو‌ره‌نگی بۆ کپکردنی ده‌نگی نا‌ره‌زایه‌تی له‌ نێو نه‌و گه‌لانه‌دا به‌کار هێنا. یه‌کێک له‌و پیلانانه‌ ره‌یکه‌وتنی تاکتیکیی رژیمی ئیسلامی بوو له‌ گه‌ل پیره‌وانی بونیادگه‌رای سوننه‌ی کورد و به‌لووچ، ده‌سه‌لاتی خۆسه‌پنه‌ر که نه‌یده‌توانی له‌و سه‌رده‌مه‌دا و به‌ تاقی ته‌نیا به‌سه‌رکێشه‌ نێوخۆیه‌کاندا زالبێت و له‌ به‌رابه‌ر هه‌ردوو گه‌لی کورد و به‌لووچدا ده‌سته‌وه‌ستان مابوو، به‌ته‌مابوو به‌ ره‌یکه‌وتنی درۆین و شانۆیی له‌گه‌ل گروپ و تاقمه‌ سوننه‌کانی کوردستان و به‌لووچستان، دژه‌هیزیک له‌ به‌رابه‌ر نازادپخوازانێ کورد و به‌لووچدا دروستبکات. نهم دژه‌هیزه‌ به‌ پیتی نه‌و قه‌ول و به‌لێنانه‌ی که له‌ لایه‌ن رژیمی ئیسلامیه‌وه‌ پێی درابوو نه‌رکی به‌گزاچوونه‌وه‌ی هیزه‌ نازادپخواز و نیشتمانپه‌روه‌ره‌کانی که‌وتبووه‌ سه‌رشان و نه‌بوايه‌ نه‌و هیزانه‌ی له‌ مه‌یدانی خه‌بات و تیکۆشاندا وه‌ده‌ر بنایه‌ . چهند خاڵی هاوبه‌شی نێوانفێنده‌میتالیزمی شیعه‌ و سوننه‌ که‌ بووبوونه‌ جه‌وه‌هه‌ری سه‌ره‌کی ره‌یکه‌وتنی نێوان نهم دوولایه‌نه‌ بریتی‌بوون له‌:

یه‌که‌م، بونیادگه‌رای سوننه‌ و تاقم وگروپه‌ ئیسلامیه‌یه‌کانی کوردستان و به‌لووچستان، باوه‌ریان به‌ ئیسلامی‌ بوونی ده‌سه‌لاتی تازه‌ پێگه‌یشتوو له‌ ئێراندا بوو و مانه‌وه‌ و به‌رده‌وامی نه‌و ده‌سه‌لاته‌یان به‌لاوه‌ گرنگ‌ بوو، نه‌وان ناماده‌بوون به‌جۆریک له‌گه‌ل نه‌و ده‌سه‌لاته‌دا ره‌یکه‌ون و بۆ هێشتنه‌وه‌ی هه‌ول‌ بدنه‌.

دووه‌م، فنده‌میتتالیانی کورد و به‌لووچ، باوه‌ریان به‌ مه‌سه‌له‌ی میلی و نه‌ته‌وه‌یی نه‌بوو و نه‌یانده‌ویست که نهم دووگه‌له‌ به‌ مافه‌ ره‌واکانیان شادبن،

پژمی ئیسلامیش هه‌مان بیر و بۆچوونی بوو و ئاماده‌نه‌بوو که له‌گه‌ل ئه‌و گه‌لانه‌دا رێبکه‌وێت و دان به‌ مافه‌کانیاندا بنێت.

سێهه‌م، پێره‌وانی فێنده‌میتالیزمی ئیسلامی سوننه‌، هه‌موو ئه‌و حیزب و لایه‌نه‌ سیاسیه‌یه‌کان که داکوکیان له‌ مافه‌ ئینسانی و نه‌ته‌وه‌یه‌کانی گه‌لانی کورد و به‌لووچ ده‌کرد، به‌ کافر و دوژمنی خودا و نوکه‌ری بیگانه‌ ناوده‌برد. ئه‌وان به‌ ده‌سه‌لات گه‌یشتنی ئه‌و هێزانه‌یان به‌ په‌ره‌سه‌ندنی کوفر و فساد و بێ ئیمانی ده‌زانی و ئه‌مه‌ش هه‌مان دید و بۆچوونی پژمی ئیسلامی بوو له‌سه‌ر ئه‌و لایه‌نانه‌.

پژمی ئیسلامی که بیجگه‌ له‌ مه‌زه‌به‌ی شیعه‌ باوه‌ری به‌ هیچ مه‌رام و مه‌زه‌بیکی تر نه‌بوو و نه‌یده‌ویست که که‌مایه‌تییه‌ مه‌زه‌به‌یه‌یه‌کانی ئێران به‌ تایبه‌ت سوننه‌کان له‌ ئازادییه‌کی ئه‌وتۆ به‌هه‌ره‌مه‌ندن و له‌لایه‌کی تریشه‌وه‌ پازی به‌ دانی حق و حوقوقی که‌مایه‌تییه‌ نه‌ته‌وه‌یه‌یه‌کان نه‌بوو، ئه‌یه‌ویست ئه‌م دوولایه‌نه‌ به‌گۆیه‌که‌تردا بکات و به‌ تیرێک دوونیشان بیکیته‌. به‌پێی ئه‌و خاڵه‌ هاوبه‌شانه‌ی که له‌گه‌ل لایه‌نی مه‌زه‌به‌یه‌ی بوویان و به‌دانی قه‌ول و واده‌ی نادروست و رێکه‌وتنی کاتی، پێره‌وانی بونیادگه‌رای سوننه‌ی له‌ ناوچه‌کانی کوردستان و به‌لووچستان گه‌یانه‌ ئه‌و قه‌ناعه‌ته‌ی که بۆ به‌شداریبوون له‌ ده‌سه‌لاتی ولات و ئیداره‌کردنی ناوچه‌کانی خۆیان دیفاع له‌ مان و مه‌وجودیه‌تی ئیسلام و (ئینقلاب) بکه‌ن.

له‌سه‌ر ئه‌و قه‌ول و به‌ئێن و رێکه‌وتنه‌ و به‌پێی ئه‌و ئیستراتژییه‌ هاوبه‌شده‌ی که بوویان فێنده‌میتالی شیعه‌ی تازه‌ به‌ده‌سه‌لات گه‌یشتوو و بونیادگه‌رای سوننه‌ی تینووی ده‌سه‌لات که‌وته‌ ده‌زایه‌تی‌کردنی هێزه‌ شوێشگێڕ و ئازادیخوازه‌کان و به‌ به‌رنامه‌یه‌کی هاوبه‌ش و له‌یه‌که‌ جبه‌به‌دا، له‌ به‌رابه‌ر به‌ره‌ی نوێخواز و عملانییدا یه‌کیانگه‌رتوه‌.

تاقم و گروپه ئىسلامىيەكانى كورد و بەللوچ كە بەھۆى بى ئەزموونى و
ناشارەزايى كەوتىبونە داوى پىلان و بەرنامەكانى پڙمى ئىسلامى و خەويان بە
دەسلەلاتى وادە پىدراووە دەبىنى، دەستيان دايە دژايەتيكردنى حيزب و لايەنە
سياسيەكانى سەر بەم دوونەتمووە ھەولياندا لاوازيان بكەن.

يەكێك لەو گروپانەى كە كەوتە خزمەت مەرام و ويستەكانى پڙمى ئىسلامى
و دژايەتى ھېزە شۆپشگێپ و نىشتمانپەرەروەكانى كوردى كرد، «مەكتەبى
قورئان» بوو بە پيڤەرى عەلامە ئەحمەدى موفتى زادە. ئەم گروپە كە خۆى بە
نوێنەرى توێژى فەندەميئتالى سوننە لە كوردستان دەزانى، لە سەرەوبەندى
شۆپشدا سەرى ھەلداو و بە پشتيوانى پيڤەروانى ئىخوان ئەلموسلمين ھەلسوورپانى
ناشكرای خۆى دەستپيڤكردبوو.

مەكتەبى قورئان، يەكەم گروپى فەندەميئتاليزمى سوننە لە رۆژھەلانى

كوردستان

دروستبوونى مەكتەبى قورئان ئەگەر پيڤەروە بۆ سالانى پيڤش شۆپشى جەماوهرى
ئيران و يەكەم ھەولەكانى ئەحمەدى موفتى زادە بۆ پيڤكەوھەنانى ئەم تاقمە لە
نيوھى دووھەمى حەفتاكانەو دەستى پيڤكرد. موفتى زادە كە پيڤشتر و بە ماوھى
چەند سال سەرگەرمى خەباتى ميللى و نەتەوھى بوو، داوى نەوھى كە لە
خەويينىيەكى ميژووييدا رېڤگای راستەقينەى خۆى دۆزيەو دەستى دايە
تەبليغكردنى بىرى فەندەميئتاليزمى سوننە و ھەولتى پيڤكەپنەنى
گروپيەكى ئىسلامى دا. پاش چەند سال تەبليغى بەردەوام و چروپ و پيڤەندبگرتن
لەگەل خەلك و تەلەبە و ماموستايانى نايبىنى، چەندىن كەس لە ناوچە جۆرا و
جۆرەكانى رۆژھەلانى كوردستان بوون بە پيڤرەو و لايەنگرى رېڤازى
فەندەميئتاليزمى ئىسلامى و لەگەل ئەحمەدى موفتى زادەدا بەيەعتيان كرد.
ھەرچەند موفتى زادە و پيڤەروەكانى لە زۆريەى شار و ناوچە سوننەنشينەكانى

کوردستاندا له حالتی فعالییهت و هه‌تسوورانی ته‌بلیغیدا بیوون به‌لام شاری «سنه» وه‌ک شویته‌یککی گه‌وره و پرچه‌ماوه‌ر بوو به‌ بنکه‌ی سه‌ره‌کی موفتییه‌کان و نه‌ندامانی پله‌به‌رزی (مه‌کته‌ب) له‌وی نیشته‌جی کران. به‌ نیزیک‌بوونه‌وه له‌ پروخانی ده‌سه‌لاتی په‌هله‌وی، پی‌ره‌وان ولایه‌نگرانی موفتی زاده زیاتر نه‌که‌وتنه‌ خو‌یان و بۆ هه‌لومه‌رجی دوا‌ی شو‌رش ناماده ده‌بوون، نه‌وان له‌و سه‌رده‌مه‌دا زۆرت‌ر هه‌ول‌ی په‌خنه‌کردنی نی‌و خه‌لکیان ده‌دا و به‌دوا‌ی به‌هیزکردنی پی‌گه و نفووزی جه‌ماوه‌ری خو‌یا‌نه‌وه بیوون. له‌ نه‌تیجه‌ی نه‌و هه‌ول‌انه‌دا و له‌چه‌ندین ناوچه‌ی رۆژه‌لاتی کوردستان، خه‌لکانی‌کی زۆرت‌ر لایه‌نگری خو‌یان له‌ نه‌مه‌دی موفتی زاده ده‌ری‌ری و هه‌موو نه‌و که‌سانه‌ی که به‌جۆری‌ک که‌وت‌بوونه ژۆرکار‌یگه‌ری بیرى فنده‌مینه‌تالیزمی نی‌سلامی، پشتیوانی ناوبراویان کرد. شار و ناوچه‌کانی: پاوه، جوان‌رۆ، کامیاران، سنه، مه‌ریوان، سه‌قز، بۆکان و.... زیاتر له‌ شویته‌کانی تر بیوون به‌ جیتی هه‌تسوورانی لایه‌نگرانی موفتی زاده و زۆرت‌رین بانگه‌شه و بانگه‌وازیان بۆ نی‌سلامی سیاسی و فنده‌مینه‌تال تیا‌داکرا.

سالی ۱۳۵۶ی هه‌تاوی «۱۹۷۸ ز» و له‌حالتی‌کدا که ته‌مه‌نی پژیی پاشایه‌تی به‌ره و کۆتایی و ناوابوون ده‌رۆیشت، نه‌مه‌دی موفتی زاده دروست‌بوونی «مه‌کته‌بی قورنانی» راگه‌یاند و به‌م راگه‌یاندنه‌ش یه‌که‌م گروپی بونیاد‌گه‌رای نی‌سلامی له‌ رۆژه‌لاتی کوردستان له‌ دایک بوو. ماوه‌یه‌ک دواتر و یه‌که‌م ناوه‌ندی ته‌بلیغی و راهینه‌نی سه‌ربه‌م گروپه به‌ناوی «مه‌دره‌سه‌ی قورنان» له‌ شاری مه‌ریوان و پاشان له‌ سنه و چند شاری تریش دامه‌زرا و بوویه جیگه‌ی ته‌بلیغی بیرى فنده‌مینه‌تالیزمی نی‌سلامی و خولی راهینه‌نی قورنان و نه‌خلاقى نی‌سلامی تیا‌داکرایه‌وه. به‌ نیزیک بوونه‌وه له‌ سه‌رکه‌وتنی ئیجگاره‌کی و رۆیشتن به‌ره‌و پی‌چانه‌وه‌ی تاج و ته‌ختی پاشایه‌تی، پی‌ره‌وان و لایه‌نگرانی موفتی زاده‌ش تیکه‌ل به‌ حه‌ره‌که‌ته ئیعترازییه‌کان بیوون و له‌ نی‌و ریزی خه‌لکی نارازی و شازاد‌بخوازه‌وه

دهنگ و درووشی نیسلاخوازیان هه‌لیری. هینانی»(عه‌دالەتی عومەر و نازایەتی
عەلی) یەکیەک لەو دروشمانە بوو کە لەلایەن مەکتەبییەکانەوه و بەمەبەستی
راکێشانی سەرئەجی خەڵک بەرزکرا بوەوه.

لەو بۆشاییە سیاسییەدا کە دواي پڕووخانی پڕیمی پەهلەوی ولاتی نێرانی
داگرتبوو، زۆربەي شار و ناوچەکانی کوردستان لەلایەن شورای ئینقلابەوه
(شۆرش) ئیدارە دەکرا، ئەم شورایە پێکھاتبوو لە نوێنەری حیزب و لایەنە
سیاسییەکان و ئەرکی سەرپەرشتی و راپەراندنی کاروباری کۆمەلگای کوردستانی
لە سەرشان بوو. ئەحمەدی موفتی زاده و چەندکەس لە ئاوە‌لەکانی، وەک بەشی‌ک
لە ئەندامانی شورای یازدەکەسی شاری سنە هەولێ دابەزاندنی بەرنامە و
پڕۆگرامەکانی خۆیانیان دەدا و ئەیانویست ئەم شورایە بچەنە خزمەت مەرام و
ناماڤەکانیان، جیا لە شاری سنە، پێروانی مەکتەبی قورئان لە ناوچەکانی تری
کوردستانیش هەولێاندا بێنە ئەندام و بەرپۆوەبەری شورای ئینقلاب بە‌لام بە‌هۆی
لاوازی پێگە و نفووزی جەماوەری نەیان‌توانی سەرکەوتن بە‌دەست‌بێتن.

دواي خۆسەپاندنی پڕیمی ئیسلامی و لە‌حالی‌کدا کە گە‌لی‌کورد لە
پۆڤه‌لاتی کوردستان بە‌تە‌مای گە‌یشتن بە مافە‌ره‌واکانی بوو و بۆ پێک‌هێنانی
ناوچە‌یه‌کی خودم‌وختار لەو بە‌شەي کوردستان هەولێ دەدا، مەکتەبی قورئان
وەک گروپیکی ئیسلامی و فێندە‌مێنتال دەستی دایە تە‌بلیغ بۆ بە‌رنامە و مە‌رامە
نایینیەکانی خۆی و فکری خودم‌وختاری ئیسلامی هینایە ئاراو، ئە‌مە
لە‌حالی‌کدا بوو کە ئەم بە‌رنامە و بۆ‌چوونانە لە‌گە‌ل داب و نە‌ریتەکانی کۆمە‌لگای
کوردە‌واری و سیاسەتی حیزبە کوردییەکاندا نە‌دە‌گوڤا و لە‌نیۆ خە‌لکی کوردیشدا
ک‌ریاری نە‌بوو. سوور بوونی مەکتەبی قورئان لە‌مەر بە‌رنامەکانی و پێ‌دا‌گر‌تنی
لە‌سەر زاک‌کردنی یاسا و پ‌ت‌سای فێندە‌مێنتالی ئیسلامیی لە کوردستان، وایان‌کرد
کە خە‌لک و لایە‌نە‌سیاسییەکان لە بە‌رابەر ئەو تاقمەدا رابو‌ه‌ست و پ‌یش
بە‌جێبە‌جێ‌کردنی پیلانەکانی بگرن. ئە‌حمەدی موفتی زاده کە خۆی و گروپە‌کە‌ی،

به نوینه‌ری راسته‌قینه‌ی گه‌لی کورد ده‌زانی و له فکری ده‌مه‌زه‌رد کردنه‌وه‌ی رییازی ئیسلامدا بوو، به‌بێ بایه‌خدان به‌نیاده‌ی جه‌ماوهر مافی نوینه‌رایه‌تیکردنی گه‌لی‌کوردی به‌خۆیدا و که‌وته‌ دژایه‌تیکردنی ئه‌وه‌یه‌زه‌ نیشتمانپه‌روه‌ر و نازادپه‌غوازان‌ه‌ی که‌ نوینه‌ری راسته‌قینه‌ی ئه‌وه‌گه‌له‌ بوون.

به‌مه‌به‌ستی گه‌یشتن به‌ مه‌رام و ویسته‌کانیان و به‌پینی ئه‌وه‌خاڵه‌ هاو‌به‌شانه‌ی که‌ له‌ گه‌ل پ‌ژمی ئیسلامیدا بوویان، پ‌پ‌ره‌وانی مه‌کته‌بی قورئان پ‌الیان به‌م پ‌ژمیه‌وه‌دا و بوون به‌ به‌رپ‌وه‌به‌ر و ج‌یبه‌ج‌یکه‌ری پ‌یلان و به‌رنامه‌کانی له‌ کوردستاندا. دوا‌ی چه‌ندین دانیشتنی له‌گه‌ل به‌رپرسانی پ‌له‌یه‌کی پ‌ژیم و شه‌خسی ئایه‌ت‌ولا‌خومه‌ینی، ئه‌حمه‌دی موفتی زاده‌ پ‌ه‌زاهمه‌ندی ئه‌وانی بۆ دامه‌زراندنی خودموختارییه‌کی ئیسلامی له‌ پ‌وژه‌ه‌لاتی کوردستان وه‌رگرت و ته‌نانه‌ت حوکمی خودموختارییه‌که‌ی له‌ گ‌رفانی نا. له‌ پ‌استیدا ئه‌م پ‌ه‌زاهمه‌ندی و پ‌یکه‌وته‌ درۆین و تاکتیکی بوو و نییه‌تی به‌پ‌وه‌به‌رانی پ‌ژیم ل‌یی فریودانی تاقمی مه‌کته‌بی قورئان و ه‌اندانی بوو بۆ به‌گ‌زاچوونه‌وه‌ی ه‌یه‌زه‌ سیاسی و نیشتمانپه‌روه‌ره‌کانی کورد، ئه‌حمه‌دی موفتی زاده‌ له‌و په‌ری خ‌و‌ش‌باو‌پ‌یدا که‌وته‌ خ‌زمه‌ت پ‌یلان و به‌رنامه‌کانی پ‌ژمی ئیسلامی و به‌بێ ئه‌وه‌ی له‌ نییه‌تی ئه‌وان ئاگاداریت ده‌ستی دایه‌ ج‌یبه‌ج‌یکردنی ئه‌و قه‌ول و واده‌ی که‌ پ‌ینی دا‌بوون.

لایه‌نگرانی ف‌ینه‌مه‌ی‌تالی ئیسلامی و پ‌پ‌ره‌وانی مه‌کته‌بی قورئان، له‌ژێر کاریگه‌ری پ‌یکه‌وته‌که‌ی موفتی زاده‌ له‌گه‌ل ر‌یبه‌رانی پ‌ژیدا و به‌ پشت به‌ستن به‌و متمانه‌یه‌ی که‌ ر‌یبه‌ره‌که‌یان پ‌یتی به‌خ‌ش‌ی‌بوون، گه‌یشته‌بوونه‌ ئه‌و باو‌ر و قه‌ناعه‌ته‌ی که‌ ده‌توانن له‌ کوردستان و به‌ پشتیوانی ح‌کوومه‌تی ناوه‌ندی ده‌سه‌لاتی‌کی خودموختار له‌ سه‌ر ئه‌ساسی مه‌زه‌به‌ی سونه‌ بونیادبن‌ین، بۆیه‌ زۆر زوو که‌وته‌ ته‌بلیغ دژی نازا‌په‌غ‌وازان و هه‌ول‌ی به‌دناو کردنی ح‌یزب و لایه‌نه‌کانی ناو گۆره‌پانی سیاسی کوردستانیاندا. له‌م پ‌یناوه‌دا و بۆگه‌یشتن به‌و مه‌به‌سته‌،

ناوهنده كانى «مه دره سهى قورشان» بوون به مینه بهرى سه ره كى ريكه خستن و ته بلیغات و ویستیان له یه كه م ههنگاودا ههستی ئایینی ومه زه بهی خه لك له به را بهر هیزه شوړشگير و عهلمانیه كاندا بووژیتن.

په ره سه ندنى شه ری ته بلیغی و به رده و امبوونی مه كته بی قورشان له ناژاوه گیری و چه واشه كاری، زه مینه ی بو تیکه له چوون و شه ری چه كدارانه فره هم كرد و له یه كه م دژكرده و هی جهماره و هیزه سیاسیه كاندا، ناوهنده كانى مه كته بی قورشان له هه مو شار و ناوچه كانى كوردستان كه وتنه بهر په لامار و به ته واری تيك و پیکنران. هیزی چه كداری مه كته بی قورشان كه شان به شانى جاشه كانى سه ر به رژیم و به ناوی پیشمه رگهی موسولمانه وه سه نگه ر و سیره یان له خه لكی كورد گرتبو نه یان توانی بهر به هیرش و په لاماری جهماره ی بگرن .

سه رنه نجام نو مانگ دواى شوړش و له مانگی خه زه لوه ری ۱۳۵۸ ی.ه (۱۹۷۹م) دا، پاش هه رهس هیئان و دارمانی ته واهه تی، تاقمی مه كته بی قورشان به ره و شاری كرماشان كه له ژیر كوئترۆلی رژیم دابوو «هيجره تیان» كرد و ژماره یه كیشیان رینگای شاره كانى تاران، نیسه فهان، هه مه دان و... یان گرت بهر. به گه یشتنیان بو كرماشان، مو فتی زاده و پیتره وه كانى به پیچه وانه ی شه و هی كه چاره پرانی بوون له گه ل كه م لوتفی و سپ و ساردی كاری به ده ستانی رژیمی نیسلا می به ره و پوو بوون. نه وان كه به هۆی خزمه ت كردنى شه و رژیمه وه له كوردستان ده ركرا بوون و توشی زه ره ر و زیانی گه و ره هاتبوون ده ستیان دایه مانگرتن و ده نگى نا په زایه تیان له به را بهر بهریرسانی ده سه لاتدا بهر زكرده وه. نه م مانگرتن و نا په زایه تی ده ربړینه نه ك نه بووه هۆی گوڤرانی هه لویستی بهریرسانی رژیم، به لكو بووبه سه ره تای سه ركوت و توانده وه ی گروپی مه كته بی قورشان و به مهش ناشكرابوو كه هه مو ريكه وتنه كانى پیته رانی رژیم له گه ل نه حمه دی مو فتی زاده دا شانوی و درۆین وته نیا بو هاندانی ناوبراو و گروپه كه ی بوووه له دژی

خەلك و لایەنە سیاسەکانی کوردستان. کاتیك كه مه‌كتەبی قورشان نەیتوانی وێست و مه‌رامه‌کانی پژیی ئیسلامی له کوردستان جێبه‌جێ بکات و بێتیه دژه‌هێزێکی لیها توو له به‌را به‌ر هێزه شوپشگێر و نه‌ته‌وه‌خوازه‌کاندا، پژیی ئیسلامی پواڵته‌تی پاسته‌قینه‌ی خۆی لی‌ ناشر کرا کرد و هه‌موو رێکه‌وته‌نه‌کانی له گه‌ل نه‌و گروپه‌دا له بیر برده‌وه. پاش ماوه‌یه‌ک مانه‌وه له مائی خزم و دۆستان، سه‌رنه‌نجام پێه‌ری مه‌کتەبی قورشان خانوویه‌کی له نیزیك مه‌یدانی شاره‌داری کرماشان ئیجاره‌کرد و له گه‌ل چه‌ند که‌س له نیزیکانی لی جێگیر بوون. له ماوه‌ی نیزیك به سێ سال مانه‌وه‌ی له‌و شاره، موفتی زاده میوانداری زۆر که‌سایه‌تی ئایینی و سیاسی (نێرانی و ده‌ره‌کی) کرد و که‌م لوتفی و بی‌ وه‌فایی پژیی ئیسلامی بۆ باس کردن. نه‌و که‌ دوا‌ی ته‌جروبه‌ی تال و شکست خواردووی کوردستان و ناگاداری بوون پیلان و به‌رنامه‌کانی حکومه‌تی ئیسلامی، تووشی قه‌یرانیکی فکری و ده‌روونی ها تبوو، نه‌یه‌ وێست به‌جۆرێک له و قه‌یرانه‌ پرزگاری بێت و قورسایی نه‌و شکست و ناکامییه‌ له‌سه‌ر خۆی لا ببات.

موفتی زاده له‌و هه‌لومه‌رجه‌دا، هه‌ولێ دروستکردنی جه‌به‌یه‌کی یه‌ که‌گرتووی سوننه‌ی له ناستی ئێراندا ده‌دا و به‌ومه‌به‌سته‌ش پێوه‌ندی به‌ گروپ و لایه‌نه سوننه‌کانه‌وه کردبوو. پاش چه‌ندین چاوپێکه‌وتن و راگۆڕینه‌وه، سه‌رنه‌نجام له‌ کۆبوونه‌وه‌یه‌کی پێه‌ران و که‌سایه‌تییه‌ سوننه‌کانی ئێرانی له تاران (پۆژه‌کانی ۱۲ و ۱۳ی خا که‌لیته‌ی ۱۳۶۰ی-۱۹۸۱م) دوا‌ی شه‌و و پۆژێک قسه‌و باسی چڕپۆر و پاوێژکردن، بریاردارا به‌ دروستبوونی شو‌رای ناوه‌ندی نه‌ه‌لی سوننه‌ی ئێران (شمس) و یازده‌ که‌س له‌ عوله‌ما و پێه‌رانی مه‌زه‌به‌یی سه‌ر به‌ هه‌موو ناوچه‌ سوننه‌نشینه‌کانی و لا‌ت، وه‌ که‌ لی‌هنه‌ی پێه‌ریی نه‌م شو‌رایه‌ دیاریکران و نه‌رکی به‌دوادا چوون و ده‌سته‌به‌رکردنی ماف و خواسته‌کانی پێه‌وانی مه‌زه‌به‌یی سوننه‌یان پێسپێردرا. سالتیک دواتر و له‌ پۆژانی ۱۴ و ۱۵ی گه‌لاوێژی ۱۳۶۱ی هه‌تاویدا (۱۹۸۲م)، کۆبوونه‌وه‌یه‌کی هاوشتیه‌ی کۆبوونه‌وه‌یه‌کی تاران له کرماشان

و له مالتی نه حمده دی موفتی زاده بهرپوه چوو، کۆمه لیک له عوله ما و رتبه رانی سوننه و نهدامانی شۆرای (شمس) به شداری کۆبوونه وه که سوون و له سالرۆزی دامه زرانی شورادا چهند وتار و بابەتیان خوینده وه. به شداربووانی کۆبوونه وه که، ره خه نیان له و سیاسه تانه گرت که پژیی نیسلامی دهره ق به پیره وانی مه زه بهی سوننه په پیره ی ده کرد و له بریارنامه ی کۆتایی کۆبوونه وه که یشدا و پرای گونجاندنی نه و ره خنانه، داوا له ده سه لاتنی ناوه ندی کرابوو که گوی له ویست و داخوازییه کانی نه هلی سوننه ی ئیران بگریت و سیاسه تی سه رکوت و پی پانه گه یشتنیان له سه ر هه لگریت.

هه ر نه و رۆژه و له حالیکدا که دوو کهس له نهدامانی مه کته بی قورشان له حالی بلاو کردنه وه ی بریارنامه که دا و له لایه ن نه فرادی سه ر به پژییه وه گیران و پایپچی زیندان کران. گیرانی نه م دوو کهسه سه ره تا و ده سیکی شه پزلیکی به ربلاوی گرتن و پاوه دوونانی نه و گروپ و تاقمه نیسلامیانه بوو که نوینه رایه تی بونیاد گه رای نیسلامی سوننه یان له ناوچه سوننه نشینه کانی ئیراندا ده کرد.

له ماوه ی دووه هه فته دا، ده یان کهس له نهدامان و لایه نگرانی مه کته بی قورشان له شار و ناوچه کانی تری کوردستان گیران و رۆزی ۸ ی خه رمانانی (۱۳۶۱هـ- ۱۹۸۲م) یش، نه حمده دی موفتی زاده و به کین له نیزیکانی به ناوی نه مینی نه که بهی له شاری تاران گیران و زیندانی کران. نه م په وتی گرتن و زیندانی کردنه بووه هۆی بهرز بوونه وه ی دهنگی نا په زایه تی پی ره وانی بونیاد گه ری سوننه، به لام نه م نا په زایه تی ده برینه ش نه بووه هۆی پاشگه ز بوونه وه ی پژیی نیسلامی له گرتنه به ری سیاسه تی سه رکوت و توانده وه و نه و رژییه بهرده وامبوو له گرتن و پاوه دوونانی نهدامان و لایه نگرانی گروپ و لایه نه نیسلامییه سوننه کان. کۆتاییه کانی به هاری (۱۳۶۲هـ- ۱۹۸۳م)، له په لاماریکی کوتوپر و به ربلاودا و له چه ندین شار و ناوچه ی کوردستان، نیزیکی به

دووسده کەس له لایه‌نگرانی موفقی زاده ده‌زگیرکران و دواى لیکۆئێنوه به دوو تا پازده سال زیندان حوکم‌دران. (زۆربەى ئەو کەسانە پێش ئەواو کردنى حوکمە‌که‌یان و له خەزه‌لوه‌ى ٣٦٤ هـ - ١٩٨٥م دا نازادکران.)

له ماوه‌ی نهو سالنه‌دا که موفتی زاده له زینداند بوو، پټ‌هوان و لایه‌نگرانی به شیوه‌ی نه‌ینی و شاروه کاریان ده‌کرد و هه‌ولئ به‌هټز کردن و بووژانه‌وه‌ی ته‌نزیعاتی خویان ده‌دا، شۆرای به‌ر‌پوه‌به‌ر به‌پټی نهو ر‌پ‌ن‌و‌ن‌یانه‌ی که له ر‌پ‌به‌ری زیندانی کراوه‌وه ب‌و‌ی ده‌هات کاروباری مه‌کته‌بی نه‌برده‌پټش و سه‌ر‌به‌رشتی جمووجوئئ نه‌ینی هه‌ل‌سووپاوانی ته‌نزیعاتی ده‌کرد. نهو ئال و گ‌و‌زانه‌ی که له‌پشتی میله‌کانی زیندانه‌وه به‌سه‌ر موفتی زاده‌دا هاتبوو و کاریگه‌رییان له‌سه‌ر بیر و ب‌و‌چوون و نه‌ندیشه‌کانی نهو دانابوو، گ‌و‌زانی سیاسه‌ت و به‌رنامه‌کانی مه‌کته‌بی قورنانی به‌دواوه بوو و شیوازیکی نو‌یی کارکردنی ل‌یکه‌وته‌وه. له‌گه‌ل نه‌وه‌دا که مه‌کته‌به‌کان هه‌ولیان ده‌دا ب‌و جارێکی تر له‌ ن‌ی‌وخه‌ل‌کی کوردستاندا

پینگە و جینگەيەك پەيدا بکەن و بە سىما و سىياسەتتىكى نوپۇە تەبلىغ بۇ بىرى
فېئەدەمىتتالىزىمى ئىسلامى بکەن بەلام نەيانتوانى بەوجۆرەي كە پىويستە
بەرەويپش برون و ئەمەش چەندەھۆكارى لە پشتبوو كە برىتىبوون لە:

يەكەم : پق و بىزارى خەلكى كورد لە مەكتەبى قورئان بە ھۆى ئەوخيانەتانەي
كە سالانى دواى شۆرش دەرھەق بەم گەلە ئەنجامى دابوو.

دووھەم : سەرھەلدانى ناكۆكى نىوخۆيى لە نىو ريزەكانى مەكتەبدا.

سېھەم : دلساردى و نانومىدى ژمارەيەك لە ئەندامان بە ھۆى گۆراني
سىياسەت و بەرنامەكانى ئەم گرووپەوہ.

چوارەم : ترسى كەسانىك لە گىران و زىندانى كران يا ترس لەدەركران و
وہرنەگىران لە نىدارە و ناوہندە دەولەتییەكان.

پىنجەم : جىابوونەوہى پىرەوانى ئىخوان ئەلموسلەين لە مەكتەبى قورئان و
دروستکردنى تەنزیمايتىكى نوپ و سەرپەخۆ (ژمارەيەكى زۆر لە ئەندامان و
لایەنگراني مەكتەبى قورئان چووبوونە لای ئەم تەنزیما تە)

دواى مردنى موفتى زادە و لەھالتيكدا كە مەكتەبى قورئان قۇناغيتىكى نوپى
كارى رېتكخست و تەنزیمايتى دەستپىكردبوو و بە بەرنامە و پرۆگرامى تازەوہ
ھەولتى راپەراندنى كارەكانى دەدا، ناكۆكى و دووبەرەكى لە نىو رېبەراییەتى ئەم
گروپەدا سەرى ھەلدا و ئەمەش بوو ھۆى ئەوہى كە تەنزیما تە بەرە و لاوازی و
نەويبوونى زياتر پروات. بەردەوامبوون و پەرەسەندنى ناكۆكییەكان، لە سالى
۱۳۷۵ى. ۱۹۹۷م.دا، جىابوونەوہى جەماعەتتىكى بە رېبەرى حەسەنى ئەمىنى
ليكەوتەوہ، ئەمىنى و دار و دەستەكەى دواى دابىران لە تەنزیما تە گشتى، وەك
مەجمووعەيەكى نوپ و بەناوى مەكتەبى قورئانى كوردستانەوہ، جىابوونەوہ و
دەستبەكاربوونى خۆيان راگەياند. ئەم كەسانە لە گەل ئەوہدا كەخۆيان بە پىرەوہى

راسته قینهی نهحمه دی موفتی زاده و درتیه دهه ری پښتانه و پښتازی ناوبراو دهزانی زور زوو کهوتنه ژیرکاریگه ری ئال و گوره نوییه کانی دنیای نیسلام و بیر و هزری بونیادگه رایانهی خویان توند و تولتر کرد. گرته بهری نه پښتازه توندپه وانه یه و که لک و هرگرتن له ناوی مه کته بی قورنان، له ماوهی چهند سالی رابردوودا جوړیک شه ری ته بلیغی له نیوان قوله کهی ملاحه سمن و شورای مودیریته تی مه کته بی قورناندا دروستکردووه و همدوولا به ده رکړدنې راگه یه نندراو و پروونکړدنه وه ویستوویانه یه کتری به لادان له ریگه و پښتازی «کاک نهحمه» تاوانبار بکه ن. نه م شپه ته بلیغیه تا نیستاش همر بهرده وامه و هه ولی نیویژیوانانیش نه یوانیوه پیښی پی بگریت.

شورای مودیریته تی مه کته بی قورنان تا نیستا چنن دین جار داوای له حه سمنی نه مینې کردووه که یا بگه پښتوه سهر پښتازی موفتی زاده یا چیتر به ناوی مه کته بی قورنانه وه و وه حاکمی شهرعی کوردستان خوی نه ناسیتیت و چه و اشه کاری نه کات. له م دواپانه دا و پاش چنن دین موقابه له و وتووپیژی حه سمنی نه مینې له گوښار و روژنامه کاند و خونساندنی وه که بهرپرسیکی مه کته بی قورنان و حاکمی شهرعی کوردستان، شورای مودیریته به ده رکړدنې راگه یه نندراوړیک به توندی هیرشی کردو ته سهر ملاحه سمن و ناگاداری کردو ته وه که هه قی نییه له ملاولا و وه نوینه ری مه کته بی قورنان خوی بناسیتیت و قسه بکات. له م راگه یه نندراوه دا هاتووه که:

ملاحه سمنی نه مینې به ناشکرا دژایه تی نه و بنه ما مه عریفی و نیسلامیه ده کات که له لایه ن «کاک نهحمه» وه و له سهر نه ساسی شاره زایی ورد و ده قیق له نایینی نیسلام دانراوه. حه سمنی نه مینې چهند سالی که ریزی مه کته بی قورنانی به جی هیشتووه و سهرگرمی کار و ژبانی روژانه ی خویه تی. پیشتیش له به یانییه کی هه مان شورادا که ۱۱ ی نازه ری ۱۳۸۱ ی هه تاوی ده رجوه

جەخت لەسەر ئەوە کراوە کە: (حەسەنی ئەمینى نە مەکتەبى قورئانییە نە حاکی شەرىى کوردستانە). لە ولامى ئەو ئیدیعایەى مەلاحەسەنیشدا کە خۆى بە حاکی شەرىى کوردستان دەزانى و ئیدیعە دەکات کە لە لایەن موفتى زادەووە ئەم پۆستەى پێ بەخشاوە، پراگەینەندراوە کەى شۆرای مودیریەت ئاوا ئەلیت: دواى ئەودا واکارییەى کە کاتى خۆى لە «کاک ئەحمەد» کرا بۆ ناساندنى کە سێک وەك پاپەرێنەرى کار و بارى مەحکەمەى شەرع لە کوردستان، لە ولامنامەى رێکەوتى ١٣٥٩/١١/٤ هـ (١٩٨١) دا، حەسەنى ئەمینى بۆ ئەم پۆستە پێشنیار دەکەیت بەلام لە کۆتایى سالانى زینداندا و دواى ئاگاداربوونى لە وەزعیەتى مەکتەب، «کاک ئەحمەد» مەجمەع و شۆرای هەلبژێردراوى هەلۆەشاندەووە و لە نامەکانى ژمارە دوو و سێى ١٣٦٩ هـ. ١٩٩٠ دا، مەلاحەسەن وەك بەرپرەى بەشى «زواج و تەلاق و شتى تری لەوبابەتە» لە هەینەتى «قضاء و افتاء» دیاریکرا کە دواى فەوتى «کاک ئەحمەد» ئەو پۆستەیشى لە دەستدا. (حەسەنى ئەمینى پیششتر و لە سالى ١٣٥٦ ی هەتاویدا کە ئەحمەدى موفتى زادە حاکی شەرىى کوردستان بوو، وەك سکرەتیر و بەرپرەى دەفتەرى ناوبراو کارى دەکرد.)

هەرچەند تاقمە کەى حەسەنى ئەمینى خۆى بەخاوەن رێبەرێیەکی شۆرایى ئەزانیت و چەند کەسێکی وەك شۆرای رێبەرى دیارى کردووە بەلام لە ئەساسدا ئەم شۆرایە پێرەوى لە شەخسى مەلاحەسەن دەکات و هەموو شتێک لەسەر بریار و فتاوى ناوبراو بەرپۆ دەچێت. ئەمە بەکێکی ترە لەو خالانەى کە لەگەڵ ئەو بەرنامەیدا کە ئەحمەدى موفتى زادە بۆ داها تووی مەکتەبى دانائووە جیاوازی هەیە و زۆر جاریش رێبەراییەتى بەلگەى تری مەکتەبى قورئان «شورای مودیریەت»، نیشارە بەو خالە دەدەن و بە ناتەبای دەزانن لەگەڵ سروشتى مەکتەبى قورئان و خوو و پەوشتى «کاک ئەحمەد» دا. بە پێى ئەو بەرنامەییەى

که له لایهن ږیبه‌ری کوچ کردووی مه‌کته‌بی قورئانه‌وه دانراوه، شکلی نیج‌رایي و ساختمانی ته‌تریماتیي مه‌کته‌ب به‌م شیوه‌یه‌ی خواره‌وه دیاری کراوه:

الف . « شۆزای مودیریت »: بۆ سه‌ره‌پرشتی و ږیبه‌ریکردنی کار و باری مه‌کته‌ب.

ب . هیئهی « افتاء و قضاء »: بۆ نیساره‌کردنی مه‌حکمه‌ی شه‌رعی کوردستان به‌شیوه‌ی گروپی و له‌ژیر چاودیری شۆزای مودیریه‌تدا.

مه‌کته‌بی قورئان به‌مه‌به‌ستی «احیاء الدین»، تازه کردنه‌وه و زیندو کردنه‌وه‌ی دینی خوداوه‌ند دامه‌زراوه و هه‌ول بۆ دابه‌زاندنی شه‌ریعه‌تی نیسلا‌م ده‌دات، موفتی زاده له‌و باوره‌دا بوو که له‌دوای خه‌لافه‌تی خوله‌فای راشدینه‌وه و نه‌مانی شۆزای « اولی الامر »، دینی نیسلا‌م به‌و جوړه‌ی که پتویسته پتپه‌وی لیته‌کراوه و شه‌رعییه‌تی خو‌ی وه‌رنه‌گرتوه، بۆیه پتویسته موسولمانان به‌گه‌رانه‌وه بۆ لای بنه‌ماکانی نه‌و دینه‌، داوه‌ت‌بکرتین و بخرتنه‌وه سه‌ر ږنگه‌ی راست. مه‌کته‌بی قورئان له‌ سه‌ر نه‌م بیژکه‌یه و به‌و مه‌به‌سته هاته‌ ناراوه و تا نیستاش هه‌ر به‌و نییه‌ته‌وه خه‌ریکی کار و تی‌کۆشانه. هه‌روه‌ها نه‌حه‌دی موفتی زاده، سۆ قۆناغی بۆ «ږیبه‌ری» مه‌کته‌بی قورئان و داوه‌تی نیسلا‌می داناوه که به‌م شیوه‌ی خواره‌وه‌ن:

• قۆناغی «انذار» له‌سه‌ره‌تای هه‌ره‌که‌تدا، که ږیبه‌ری شۆږشگرت و نیقلا‌بی تیایدا ته‌نیا و غه‌ریبه.

• قۆناغی « مشاوره » له‌کاتی هه‌ره‌که‌ت و به‌ره‌و پت‌شچووندا، ږیبه‌ر، به‌پت‌ی شاره‌زایی و لیته‌اتوویان له‌ بیر و بۆچوونی پت‌ه‌وانی که‌لک وه‌رده‌گرت و رایان ده‌هینیت بۆ کاری شۆزایی.

● قوناغی «شورا» دواى فەوتى پيتمەر، ليۆنەى ھەلبۆتدراو سەرپەرشتى کارەکان دەکات و ھەريەک لە پيترەوان و ئەندامان بە نيسبەت سەلاحىيەت و شايستگىيەى کە ھەيانە، ھەقى رادەبرپين و بەشداریکردنى کارەکانيان ھەيە و ملکەجى دەستورراتى شۆرايش دەبن.

شۆرای مودیرییه‌تی مه‌کته‌بی قورنان، به پیتی ئەم به‌رنامه‌یه و له‌سه‌ر بریار و ده‌ستووراتی ڕێبه‌رکه‌ی کارده‌کات و ئیستا له قۆناغی سییه‌می ڕێبه‌ریاده، ئیستراتژی شۆرا له‌م قۆناغه‌دا داوه‌تکردنی خه‌لکه به گه‌رانه‌وه بۆ لای نوسوله بونیادییه‌کانی ئیسلام و ڕاهێنان و ئاماده‌کردنیانه بۆ پیکه‌وه‌نانی کۆمه‌ڵێک ئینسانی غوونه و موسوڵمان تاکوو مروڤه گومرا و له‌خشته براوه‌کان بگێڕنه‌وه بۆ لای خوداوه‌ند و سه‌عاده‌ت و خۆشه‌ختیان به نه‌سیب بکه‌ن. هه‌ر پێڕه‌ویکی مه‌کته‌بی قورنان به به‌ربه‌ره‌کانی له‌گه‌ل دوژمنه ده‌روونییه‌کانیدا (جهاد اکبر)، هه‌ولێ پا‌ک‌کردنه‌وه‌ی خۆی و گه‌یشتن به مه‌رحه‌له‌ی (تزکیه) ده‌دات و به پیتی ئەو نه‌رک و مه‌سئولییه‌ته‌ی که له‌سه‌ر شانیه‌تی ده‌سته‌داته داوه‌ت و پێنمایی خه‌لکانی تر. هه‌روه‌ک بۆ خۆیان نه‌لێن، ئەم قۆناغه درێژ خایه‌نه و بۆ‌ما‌یه‌کی زۆر به‌ره‌وام ده‌بێت، به‌لام ته‌نیا ئەم جو‌زه کارکردنه‌یه که ده‌توانی‌ت بیه‌تیه ژێربه‌نای هه‌ره‌که‌تێکی راسته‌قینه‌ی دینی و موسوڵمانان له سه‌ر لیستی‌واوی و گومرای رزگار بکات.

لەم پێناوەدا و بۆ گەیشتن بە مەرامەکانیان، پێڕه‌وانی مەکتەبی قورئان بەردەوام لە حاڵی هەڵسوڕاندان و بۆ بەهێز کردنی تەنزیما‌ت و پێگە‌ی جە‌ما‌و‌ە‌ری خۆیان تێدە‌کۆ‌شن. وەرگرتنی ئەندام، پ‌ا‌ه‌یتان و ئاموزشی پێ‌پ‌ه‌وان و لایە‌نگ‌ران، کردنە‌و‌ە‌ی خولی جۆ‌را‌و‌‌جۆ‌ری فێ‌ر‌کاری، بە‌ستنی کۆ‌ر و کۆ‌بو‌نە‌و‌ە ...، بە‌شێ‌ک‌ن لە کار و بارێ رۆ‌ژ‌انە‌ی ئەم گ‌ر‌وپ‌ە. تێ‌ک‌ه‌ڵ‌نە‌بو‌ون لە‌گ‌ە‌ڵ فە‌ع‌الییە‌تی سیاس‌ی و حیز‌ابیە‌تی و تە‌نا‌نە‌ت نە‌چ‌و‌نە نێ‌و حەرە‌کە‌تە فەرە‌ه‌نگ‌ی و کۆ‌مە‌ل‌ایە‌تییه‌کان، بە‌کێ‌کی ت‌رە لە بە‌ر‌نامە‌کانی شو‌ڕ‌ای مودیریە‌تی مە‌کتە‌بی قورئان. بە‌ی‌تی ئەم

به‌نامه‌یه هیچ ئەندامێکی شۆرا بۆی نییه به شیوهی سه‌ربه‌خۆ و به بێ ئیزن و ئاگاداری ته‌نزیات تێکه‌ڵ به‌و جووره کارانه بی‌ت، له راستیدا شه‌وه شۆرا و رێبه‌رایه‌تی ته‌نزیاته که ئەرك و مه‌سئولییه‌تی ئەندامان دیاری ده‌کهن و هه‌ر ئەندام و لایه‌نگری‌کیش نه‌بێ له چوارچۆیه‌ی ئەو به‌نامه دیاریکراوه‌دا نه‌رکه‌کانی خۆی راپه‌رێنێت. هه‌رچهند زۆربه‌ی کاره‌کانی ته‌نزیاتی سه‌ر به شۆرای مودیرییه‌ت به شیوه‌ی نه‌هێنی و شاراوه‌یه و ته‌نیا له چوارچۆیه‌ی ته‌نزیاتدا به‌رپۆه ده‌چن، به‌لام پێره‌وانی رێبازی مو‌فتی زاده و ئەندامانی شۆرا، له‌نیۆ خه‌لگدا دیار و ناسراون و به‌گشتی و له ئاستی‌کی به‌ریلا‌ودا خه‌ریکی ته‌بلیغاتی ئاشکران. له‌گه‌ل ئەوه‌دا که ئەم گروپه به‌ کاری دینی و نایینه‌وه خه‌ریکه و هه‌ولێ دابه‌زاندنی شه‌ریعه‌تی ئیسلام ده‌دات، به‌شی‌کی تری کاره‌کانی ته‌رخانه‌کردووه بۆ تیجاره‌ت و بازرگانی‌کردن، ئەوان به‌ وه‌رگرتنی سه‌دان ملوین ته‌م له بانکه‌کان و سه‌رمایه‌ گوزاری له‌ بواره‌لی جۆراوجۆردا بوونه‌ته‌ خاوه‌ن چه‌ندین کارخانه و شه‌ریکه‌ی گه‌وره و پۆژانه‌ داها‌تی‌کی زۆریان به‌ نه‌سیب ده‌بی‌ت.

« مه‌کته‌بی قورئان » وه‌ک یه‌که‌م گروپی بونیاده‌رای ئیسلامی له‌ رۆژه‌لاتی کوردستان، له‌ گه‌ڵ شه‌وه‌دا که نه‌یتوانی له‌ سه‌ره‌تای شۆرشدا به‌ ئاوات و مه‌رامه‌کانی بگات و خودموختاری ئیسلامی له‌م به‌شه‌ی ولاتی کورداندا دابه‌زێنی، بوو به‌ ئەزموون و ته‌جروبه‌یه‌کی باش بۆ پێره‌وانی فه‌نده‌مێنتالیزی ئیسلامی و زه‌مینه‌ی له‌باری بۆ درووستبوون و سه‌ره‌له‌دانی گروپی‌گه‌لی توندپه‌وی ئیسلامی له‌م ناوچه‌یه‌دا فه‌راهم کرد.

دروستبوونی

یه کهم ته‌نزیماقی سەر به ئیخوان ئەلموسلمین له رۆژه‌لاتی کوردستان

له به‌شەکانی پێشووتری ئەم کتێبەدا چۆنیتی کاریگەری ئیخوان ئەلموسلمینی جیهانیمان لە سەر سوننەکانی ئێران باسکردوو و میژووی دەستپێکرانی هه‌مجووولتی پێره‌وانی بونیادگەری ئیسلامیمان لە ناوچه‌کانی کوردستان و به‌لووچستان خستۆته‌روو. لێره‌دا به‌وردی و به‌شیوه‌یه‌کی تایبەتتر دروستبوونی یه‌که‌م ته‌نزیماقی ئیخوان ئەلموسلمین له‌ رۆژه‌لاتی کوردستان و شیوازی کار کردن و تیکۆشانی ئەندامان و لایه‌نگرانیان ئەخه‌ینه به‌ر باس. هەر وه‌ک پێشتر باسمان کرد، په‌خه‌ کردنی بیری بونیادگەری ئیسلامی له‌ئێو پێره‌وانی مه‌زه‌به‌یی سوننه‌ی ئێرانیدا نه‌گه‌رێته‌وه بۆ دوا‌ی دامه‌زرانی رێکخراوی ئیخوان ئەلموسلمینی میسر و بۆ سالانی به‌ر له‌ راپه‌رپینی جه‌ماوه‌ری (١٩٧٩ ی.م) گه‌لانی ئێران، له‌ ماوه‌ی سالانی به‌ر له‌ شوێشدا و به‌ هۆی ته‌بلیغی نه‌یینی لایه‌نگرانی رێبازی ئیخوان ئەلموسلمین، ژماره‌یه‌ک خه‌لکی سوننه‌ی ئەم به‌شە‌ی کوردستان له‌گه‌ڵ بیری بونیادگه‌رای ئیسلامیدا به‌یعه‌تیان کرد و بوون به‌ لایه‌نگر و پێره‌وی ئیخوان ئەلموسلمین.

دوا‌ی راپه‌رپین و ده‌ستپێکردنی هه‌لسووڕانی ئاشکرای مه‌کته‌بی قورشان، ئیخوانیه‌کان چوونه‌ پال ئەم تاقمه‌ و بوون به‌ پشتیوان و یاریده‌ری برا دینییه‌کانیان. ئەوان که‌ تا ئەو کاته‌ نه‌بووبوونه‌ خاوه‌ن ته‌نزیماقیکی سازماندراو و رێک و پێک، له‌ سەر ئەو خاڵه‌ هاوبه‌شانه‌ی که‌ له‌گه‌ڵ ئەحمەدی موفتی زاده‌ و مه‌کته‌بی قورنانه‌دا بوویان له‌ گه‌ڵیان رێکه‌وتن و له‌یه‌ک سه‌نگه‌ردا و بۆ دابه‌زاندنی شه‌ریعه‌تی ئیسلام له‌ رۆژه‌لاتی کوردستان تیکۆشانیان ده‌ستپێکرد، ئەم هاوسه‌نگه‌ری و هاوکاریکردنه‌ بۆ ماوه‌ی چه‌ند سال درێژه‌ی کێشا و

به‌رده‌وامکرا. دواى نه‌وهى که مه‌کته‌بى قورئان نه‌یتوانى نوینه‌رایه‌تى
 فینه‌مه‌یتالیزمى سوننه له پۆژه‌ه‌لاتى کوردستان بکات و بییت به
 پیکه‌خراوێکی به‌هێز و لیته‌اتوری ئیسلامى، به تاییه‌ت دواى هه‌ره‌سه‌یتانى له
 به‌راهه‌ر جه‌ماوه‌رى کورد و هێزه‌ سیاسیه‌کاندا و گیران و زیندانیه‌کرانى پێسه‌ر و
 نه‌ندامانى له‌لایه‌ن پژیى ئیسلامیه‌وه، پێره‌وانى ئیخوان به‌ره‌به‌ره له‌و تاقمه‌ دوور
 که‌وته‌وه و ده‌ستیان دایه‌ سازدان و پیکه‌هێنانه‌ى ریک‌خستنه‌یه‌کى تاییه‌ت
 به‌خویان. ئهم ته‌نزیماته‌ بوو به‌ بنه‌مای په‌شتیكه‌وتوو‌تری ئیسلامى سیاسى
 له‌ کوردستانى ژێرده‌سته‌ى ئێران و بووبه‌ ده‌سپێکی جه‌وجوولێکی نوێی
 فینه‌مه‌یتالیزمى سوننه له‌م به‌شه‌ى کوردستان. مه‌لا ناسرى سو‌جانی که
 یه‌کیك بوو له‌ ناسراوترین و هه‌لسوو‌راوترین پێره‌وانى ئیخوان نه‌لموسلمین و
 دۆسته‌یه‌کى نیزیکى نه‌حه‌مدى مو‌فتى زاده‌ بوو، وه‌ک به‌رپرسی یه‌که‌مى ئهم
 ته‌نزیماته‌ دیارى کرا پێبه‌ریی کاره‌کانى به‌ نه‌ستۆه‌ گرت.

مه‌لا ناسر ماوه‌یه‌کى زۆر بوو که به‌ نه‌یه‌نى ده‌ژیا و به‌رده‌وام شوێنى مانه‌وه‌ى
 خۆى ده‌گۆڕی، ته‌نزیماته‌که‌یشى له‌و په‌ڕى شاراو‌ه‌ییدا کارى ده‌کرد و کۆپ و
 کۆبوونه‌وه‌ى پێك ده‌هێنا. به‌و حاڵه‌ش ماوه‌یه‌کى که‌م دواى دامه‌زرانه‌ى، یه‌که‌م
 ته‌نزیماته‌ى سه‌ر به‌ ئیخوان نه‌لموسلمین که‌وته‌ به‌ر په‌لامارى پژیى ئیسلامى و
 ژماره‌یه‌کى زۆر له‌ نه‌ندامان و لایه‌نگرانی گیران، مه‌لا ناسرى سو‌جانه‌یش له‌ کاتى
 به‌ستنى کۆبوونه‌وه‌یه‌که‌دا له‌ شارى سنه‌ و له‌گه‌ل چه‌ند که‌سه‌ى تر له‌ یاریده‌رانه‌ى
 ده‌ستگیر کرا و دواى ماوه‌یه‌ک مانه‌وه‌ له‌ زیندان، سه‌ره‌نجام سالى ١٣٦٧ه‌.ه‌.ت
 (١٩٨٨ ی.م) له‌ سێداره‌ درا.

به‌م هێشه‌ و به‌گیران و ئێندامه‌کرانى نه‌ندامانى پله‌به‌رزى، شیرازه‌ى ته‌نزیماته‌
 ساواکه‌ى سه‌ر به‌ ئیخوان نه‌لموسلمین لێک‌تازا و دووچارى زه‌ره‌ر و زیانه‌ى گه‌وره‌
 هات به‌ جو‌ریك که‌ ئهم ته‌نزیماته‌ بو‌ ماوه‌یه‌ک هه‌ر جو‌ره‌ هه‌لسوو‌ران و
 تیکۆشانه‌یه‌کى هه‌له‌سه‌رد و ده‌سته‌ى له‌ کار و چالاکی هه‌ل‌گرت.

هاوکات له گهل سهرکوت و پاوه دوونانی گروپ و تاقمه ئیسلامیه کانی
 رۆژه لاتى کوردستان به دهستی رژیمی ئیسلامی ئیران، له نێو کهمپ و
 ئۆردوگا کانی «موعارهزی» عیراقي له ناچه سنوورییه کانی ئیران و
 کوردستاندا، کۆر و کۆبوونهوی لایه نه ئیسلامیه کانی باشووری کوردستان
 بهرده وامبوو و نهمهش دروستبوونی چهند حیزب و ڕێکخراوی بونیادگه رای
 ئیسلامی به دواوه بوو.

(سالی ۱۹۸۲ مامۆستا سه لاهه دین محمهد به هانه لیدین، ڕێکخراوی کۆمه لای
 نه نساری ئیسلامی دامه زرا ند، نهم ڕێکخراوه ماوه یه ک دواتر و له سالی ۱۹۸۵
 کۆتایی به ته مه نی هات و هه لۆه شایه وه. پاش نهم ته جرویه یه، سه لاهه دین
 محمهد ناستی پێوه ندیه کانی له گهل ڕێبه رانی ئیخوان نه لمو سلمینی جیهانی دا برده
 سه ره وه و له لایه ن نه وانه وه ڕاسپێردرا بۆ دروستکردنی گروپیکی سه ر به و
 ڕێکخراوه له باشووری کوردستان. سالی ۱۹۸۷ ی.م، له سه ر پێشنیاری ڕێبه رانی
 موعارزه ی ئیسلامی کوردستانی عیراق، بریاری یه کگرتنی هه موو لایه نه
 ئیسلامیه کانی نێو ڕیزی موعارزه ده رکرا و له ئاکامدا به تێکه لبوونی چهند
 لایه نێک بزوو تنه وه ی ئیسلامی دامه زرا، ته نزیاته که ی سه لاهه دین محمهد و
 لایه نێکی تر حازر به یه کگرتن له گهل نه وانی تر نه بوون و به شداریان له
 دروستبوونی بزوو تنه وه دا نه کرد. پاش نهم ڕووداوه «مه رغان سامه رای» که
 له سالی ۱۹۶۰ سه رۆکی حیزبی ئیسلامی عیراقي بوو، به نوینه رایه تی ئیخوان
 نه لمو سلمینی جیهانی چوه ئیران و دوا ی کۆبوونه وه و دانیه شتن له گهل دوو لایه نه
 به شدار نه بووه که ی نێو بزوو تنه وه ی ئیسلامی، نه وانی له سه ر خاله هاو به شه کانی
 نێوانیان ڕێکخست و هانی دان بۆ به هێژ کردنی رۆحی برایه تی و یه کگرتوویی، نهم
 یه کگرتوویه له دوا ی ڕاپه ڕینی ۱۹۹۱ گه لی کورد له باشووری کوردستان، وه ک

پێکخراویکی میانەرهویی ئیسلامی دەرکەوتوو لە ژێر ناوی یەکگرتوی ئیسلامیدا هەڵسووڕانی عەلەنی و ئاشکرای خۆی دەستپێککرد.

بەبجۆرە لە سایەی دەسەلاتیکدا کە جینگایەك بۆ هەڵسووڕانی بونیادگەرای سوننە ی نێوخۆیی نەبوو، گروپ و تاقمگەلی بونیادگەرای «سوننە»ی عێراقی لەو پەڕی ئازادیدا خۆیان پێك دەخست و حیزب و پێکخراوی ئیسلامیان پێکدەهێنا. ئەو پڕیمە ی کە گەشەکردنی بونیادگەرای سوننە ی لە ولاتی ئێراندا بە مەترسییەکی گەورە بۆسەر خۆی دەزانی، بە هەموو جۆرێک یارمەتی بونیادگەرای ئیسلامی لە دەرەوێ سنوورەکانی خۆی دەدا و پشتیوانی لە گروپ و تاقمە ئیسلامییەکان دەکرد. حیزب و پێکخراوە ئیسلامییەکانی باشووری کوردستانیش وەك بەشیکی ئەم بزوتنەوێیە کەوتبوونە بەر پەڕمەتی پڕیمی ئیسلامی ئێران و بە هەموو شیوەیەك یارمەتی دەدران. تاقمەکی سەڵاحەدین محەممەدی دەستەبرا و دۆستی نێخووانەکانی رۆژەهەڵاتی کوردستانیش لەم پەڕمەتە بێبەش نەبوو و بەناوی جیهاد لە دژی دەسەڵاتی عێراقی، لە لایەن پڕیمی ئیسلامی ئێرانەوە یارمەتی مالتی و مەعنەوی دەدا.

سەرەپای لە ئارادابوونی ئەم وەزەعە و پێوەندی موعارزە ی ئیسلامی عێراقی لە تەك نیزامی شیعی ئێرانیدا، زۆربە ی حیزب و پێکخراوە ئیسلامییەکانی باشووری کوردستان لە گەل پێڕەوانی بونیادگەرای سوننە ی رۆژەهەڵاتی کوردستاندا دۆستایەتیەکی نێزیکیان بوو و یارمەتی یەکتریان دەدا.

جیا لە دۆستایەتی و هاوکاریکردنی نێوانیان، حوزووری ئەم حیزب و پێکخراوە ئیسلامییانە لە کوردستانی ژێر دەستی ئێران، ھۆکاریك بوو بۆ پەرسەندن و گەشەکردنی زیاتری بیری بۆنیادگەری ئیسلامی لەم بەشە ی کوردستان و پەوتی ئیسلامخوازی لە نێو کوردی سوننە ی ئەم پارچەیدا بە ھێزتر کرد. دوا ی راپەرینی میژوویی گەلی کورد و دروستبوونی دەسەڵاتیکی کوردی و دیموکراتیک لە

باشووری کوردستان، ئەو حیزب و لایەنە ئیسلامییانەى که هیچ پۆلتیکیان لەو راپەرینەدا نەگێراو و بەشداری پرۆسەى رزگارکردنى کوردستانیان نەکردبوو چوونە سەر سفرەى حازرى و کەوتنە تەبلیغى بەرنامەکانیان و هەولێ بەهێزکردنى تەنزیماى و پێکخستنەکانى خۆیاناندا. ئەوان کە توانیبووین لە ژێر سێبەرى دەسەلاتى نازاد و کراوێ کوردیدا خۆیان بەهێز و ئەندام و لایەنگریکى زۆر پەیدا بکەن، دەستیاندایە یارمەتیدانى هاوێرەکانیان لە رۆژەهەلاتى کوردستان و پێوەندییەکی گەرم و گوپتریان لەگەڵدا بەرقەرار کردن. ئەمە و چەند هۆکاری تر بوونە هۆى سەرھەڵدانەوێەکی تری بونیادگەرى سوننە لە کوردستانی ژێردەستى ئێران و رەوتیکی نوێى هەلسووپانى تاقم و گروپە ئیسلامییەکانى لێکەوتەو. لەو سەرەدەمەدا بزووتنەوێ بونیادگەرای ئیسلامى لە ناستى جیھانیدا، گەشە کردنىکى بەرچاوى بەخۆوە دیبوو و جۆریک لە هاوێەمانى و هاوکارى لە نێوان گروپ و تاقمە ئیسلامییەکاندا ھاتبوو. راپیکھراوى ئیخوان ئەلموسلمینى جیھانىش وەك لایەنىکى بەهێزى نێو ئەم بزووتنەوێە گەلیك ھەنگاوى بەرەو پێشى نابوو و لق و پۆلەکانى خۆى گەیاندبوو زۆر شوینى دۇنيا. لە نیتووخۆى ئێرانیشدا و بە گۆزان و نەرمبوونەوێ سیاسەتى پزیم بە نىسبەت پێرەوانى مەزھەبى سوننەو، زەمینەىکى لەبار بوو دەستپێکردنى رەوتیکی نوێى داوەتى ئیسلامى رەخسابوو و لە ژێر کاریگەرى ئەم ئال و گۆز و پێشکەوتنانەدا، پێرەوانى ئیخوان ئەلموسلمین لە رۆژەهەلاتى کوردستان، چارێکى تر خۆیان راپیکھستەو و دەستیاندایە بووژاندنەوێ تەشکیلات و تەنزیماى ناکام و زیان لێکەوتووەکیان.

شۆینکەوتووانى رێبازى ئیخوان ئەلموسلمین کە ماوێ چەندسال بوو لە ھەلوومەرجێکى ئالەبار و پرمەترسیدا دەژیان و بەشێوێ نەیتى و شاراوە کاریان دەکرد، ئەمجارەیان بەبێ هیچ ترس و دڵراوکەیکە کەوتنە ھەلسووپان و تیکۆشان و قۇناغیکی نوێى کارى تەبلیغى و تەنزیماى دەستپێکرد. ئەم تەنزیماى لە

ماوه‌ی چەندسالی رابردوودا و بە پێی بەرنامە و پرۆگرامیکی دیاریکراو کاری کردوو و هەنگاوی بەرەو پیشی ناو. بەشێک لەو کار و چالاکییانە بریتین لە:

- بووژاندنەوی تەنزیات و دابەشکردنی ئەرك و مەسئولیەتەکان
- پێوەندیگرتن لەگەڵ خەڵک و وەرگرتنی ئەندام
- تەبلیغاتی جۆراوجۆر و داوەتکردن لە خەڵک بە گەڕانەوە بۆ لای ئیسلامی راستەقینە
- کردنەوی خولی فێرکاری، قورئان و ئەخلاقی ئیسلامی و پراختنانی فکری و عەقیدەتی ئەندامان و لایەنگران
- بەستنی کۆچ و کۆبوونەوی نێو خۆی
- بەشداریکردنی ناپاستەوخۆی بزاڤ و ھەرەكەتە فەرھەنگی و پۆشنبیریەکان

بێجگە لەوانەش، تەنزیاتی سەر بە ئیخوان ئەلموسلمینی رۆژھەڵاتی کوردستان، ھەولێ ئەوێ داوێ کە لەگەڵ ئیخوان ئەلموسلمینی جیھانییدا پێوەندی بگرت و ئەو رێکخراوە لە تێکۆشان و چالاکییەکانی خۆی ئاگادار بکاتەوێ. ئێستا ئەو پێوەندییە لە ئاستیکی بەرزدا بەردەوامە و ئەم تەنزیاتە بە فەرمانی نوێنەراییەتی ئیخوان ئەلموسلمینی جیھانی لەم بەشێ کوردستان دەکات و بەرنامە و کار و باری خۆی لەگەڵ سیاسەتەکانی ئەو رێکخراوەدا رێکدەخات. پێوەندی ئەم تەنزیاتە و یەگەرتووی ئیسلامی کوردستانی عێراقیش زۆر گەرم و نزیکی بە جۆریک کە ھەردوو لای لە کار و باری یەکتر ئاگادارن و پرس و راویژ لە نێوانیاندا ھەیە، ئەم دوو لایەنە لە ھەموو کاریکدا یارمەتی و پشتیوانی یەکتر دەکەن و ستراتیژیەکی ھاوبەش پێتەرەو دەکەن.

شیوازی کارکردنی تەنزیاتی رۆژھەڵاتی کوردستان، ھاوشیوەی بەرنامە و ھەتسووکەوتی ئیخوان ئەلموسلمینی میسرییە لە سەرەتای دامەزرانییدا، لەو قۆناغەدا کە چەندین سالی خایاند، تەبلیغ و داوەتی ئیسلامی و پراختنانی

ئەخلاقى و عەقىدەتى بووبووبە كارى سەرەكى ئىخوانەكان و ھەولتى ئەو دەدرا
 كە بىر و رېيازى ئەو رېكخراو لە نىو خەلكدا بلاؤ بىرئەو و بىت بە بىر و
 باورى زالى نىو كۆمەلگای مىسر. ئىخوانەكانى پۆژھەلاتى كوردستانىش بە
 گرتەبەرى رىگە و رېيازىكى بەوجۆرە، ئەيانەوئە نفوز و پىگەى جەماوەرى
 خۆيان بەھىتر بىر و باورەكەيان بىنە نىو خەلكى كوردستان. ئەوان بۆ
 ئەو باشتر نفوز بىنە نىو خەلك و شەرىعەتتىكى زۆرتر بەدەن بە خۆيان،
 ئەيانەوئە پىشكەوتەكانى دىنای مۆدېرن بىنە ھەولتى بىر و باورەكەيان و
 ئىسلامىزەيان بىنە. ھەرۋەھا بە شىئەىكى لىبرالانە و نەرم و نىيان
 ھەلسووكەوت دەكەن و بەپى ھەلومەرج و كەش و ھەواى كۆمەلگای
 كوردەوارى بەرنامەكانىيان دىارى دەكەن. ئەوان ھەولتى ئەو دەدەن كە رەنگ و
 بۆيەكى ئەمىرى بىنە خەشەنە رېيازەكەيان و سىما و پۈلەتتىكى سەردەمیانە
 بەخۆرە بىر، بۆ نمۇنە لە ھەلسووكەوتى كۆمەلەپەيدا و بەنەسبەت
 دەرەكتەن ئە نىو جەماوەردا يان لە پىئەندى لە گەل ئازادى ژن و كەلك
 وەرگرتن لە شتى جۆرا و جۆرىش، گەلەك كراوەر و ئازادتر لە پىئەوانى مەكتەبى
 قورئان ئەجولئەو و بەبى دەمارگىزىيەكى ئەوتۆ لە گەل ديارە
 كۆمەلەپەيدا كەندا مەمەلە دەكەن. (بەپى ياسا نىو خۆپەكانى تەزىماتى سەر بە
 ئىخوان ئەلموسلىم، ژنانى ئەندامى ئەم تەزىماتە ئەتوانن بىنە كارمەندى دايرە
 حوكومىيەكان و شوفىرى ماشىن بىنە، ئەندامان ئەتوانن سەتەلايت لە مەلەكانىن
 دابىن، ئەفراى سەر بە تەزىمات بۆيان ھەيە بەشدارى لە كۆر و كۆپونەو
 فەرھەنگى و ئەدەبىيەكاندا بىنە...)

ھەرچەند ئىخوانەكان تا ئىستا و بە نەسبەت زۆر شتەو ھەلئەستىتىكى پروون و
 ئاشكرايان وەرەگرتو، سىماى راستەقىنەى خۆيانىيان دەرەخستو و بە
 كردەو شتە توند و تىزىيەكى ئەتۆيان ئەواندو، بەلام لە ئەساسدا بىر و
 بۆچونىكى تەسك و داخراو بەسەرياندا زالە و ئەوانىش ەك دىكەى پىئەوانى

بونیادگه‌ری ئیسلامی ته‌نیا بیر و بۆچونه‌که‌ی خۆیان به‌ راست و دروست ده‌زانن. نه‌وان به‌ به‌شداریدانی نه‌ندامان و لایه‌نگرانیان له‌ کۆر و کۆبوونه‌وه‌ی جۆراوجۆری نێو کۆمه‌لگادا، بیر و بۆچونی خۆیان بلأو ده‌که‌نه‌وه و ته‌بلیغ بۆ مه‌رام و به‌رنامه‌کانیان ده‌که‌ن، نه‌م جۆره کارکردنه هه‌مان شیوازی مامه‌له کردنی یه‌کگرتوی ئیسلامیه له‌ گه‌ڵ وه‌زعییه‌تی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی باشووری کۆردستاندا که به‌شپوهیه‌کی سیاسیه و به‌ دوور له‌ توند و تیژی به‌شداریه له‌ پرۆسه‌ی سیاسیدا ده‌کات. نه‌وه‌ی که جیگای سه‌رنجه، نه‌وه‌یه که ته‌نزیماتی سه‌ر به‌ ئیخوان نه‌لموسلمینی پۆژه‌ه‌لاتی کوردستان له‌ گه‌ڵ نه‌وه‌دا که خۆی به‌ نه‌یاری پژی ئیسلامی ئیرانی ده‌زانیت و له‌ لایه‌ن نه‌و رژی مه‌وه زه‌بری کاریگه‌ری لێکه‌وتوه، به‌ کرده‌وه هه‌ولتی دوژمنایه‌تیکردنی نه‌و رژی مه‌ نادات و هیچ هه‌لۆسته‌ی دیاریکراوی له‌ به‌را به‌ردا ناگریت. له‌ ماوه‌ی نه‌و سالانه‌دا که مه‌سه‌له‌ی ریفۆرم و ئیسلامات کۆمه‌لگای ئیرانی خسته‌بوه‌ جوولنه و نازادبۆخاوانی کوردیش تێکه‌ڵ به‌ به‌ره‌ی ریفۆرخوازیی بووبوون، ئیخوانه‌کان به‌ شپوه‌ی ناراسته‌وخۆ و له‌ پێگای نوینه‌ره‌کانیانه‌وه هه‌ولتی به‌شداریکردنی نه‌م پرۆسه‌یه‌یان داو چوونه نێو نه‌و هاوکێشه‌ سیاسی و کۆمه‌لایه‌تییه‌یه‌ی که هاته‌بونه‌ ئاراوه.

ته‌نزیماتی سه‌ر به‌ ئیخوان نه‌لموسلمینی پۆژه‌ه‌لاتی کوردستان تا ئیستا هیچ ناو و مۆرکیکی به‌خۆیه نه‌ناوه و له‌ گه‌ڵ کرانه‌وه‌ی که‌ش وه‌ه‌وای سیاسیشدا و سه‌ره‌پای نه‌و ئالوگۆزانه‌ی که له‌ سیاسه‌تی پژی ئیرانییدا به‌ نیه‌به‌ت سونه‌کانه‌وه پێکهاته‌وه، کاره‌کانی به‌ نه‌یتی و شاراوایی به‌پێوه ده‌بات. نه‌م ته‌نزیماته له‌ زۆربه‌ی شار و دێهات و ناوچه سونه‌ نه‌شینه‌کانی کوردستان نه‌ندام و لایه‌نگری هه‌یه و به‌ کاری ته‌بلیغ و داوه‌تکردنه‌وه خه‌ریکه.

له‌ باری قه‌واره و پێژه‌ی نه‌ندام و لایه‌نگریشه‌وه ته‌نزیماتی باسکراو به‌ گه‌وره‌ترین ته‌شکیلاتی بونیادگه‌رای ئیسلامی له‌ کوردستانی ژێر ده‌ستی ئیران

دادەنریت و خەلکانیک کە سەرە چەن و تۆتۆژە جۆرا و جۆرەکانی کۆمەڵگای کوردستانن بوونەتە ئەندام و لایەنگری، لەوانە: مامۆستایانی شایینی، مامۆستایانی خۆبەدنگە، فەرمانبەرەکان، وەرزیپان، کرێکاران و... (بەشیکی زۆر لە ئەندامانی پێشوی مەکتەبی قورئانیش ئیستا لە نیو ریزەکانی ئەم تەنزیاتەدان کە ژمارەیهکیان لێپرسراو و ئەندامی پلەبەرزن)

پێبەرایەتی تەنزیاتی ئیخوان لە رۆژەلاتی کوردستان لەم قۆناغەدا حالەتی شۆراییی هەیە، بەلام ئەم تەنزیاتە لە ئەساسدا خاوەن پێبەرییهکی تاقانەیه و هەر لە ئیستاه کەس یا کەسانیک بۆ ئەم پۆستە دیاری کراون، لەگەڵ ئەوەدا کە ئەو کەسانە سەرپەرشتی کارەکان دەکەن و وەک پێبەری مەعنەوی چاویان لێدەکرێت، ئەفرا دیتری سەر بە تەنزیاتیش بەپیتی لێهاتوویی و شارەزایی کاریان پێ ئەسپێردرێت و ئەمە و مەسئولییهتیان بۆ دیاری دەکرێت. ئەو کەسانە کە دواى تاقیکردنەوه و وەرگرانی متمانه ئەبن بە ئەندامی تەنزیات، بەشداری لە خولی جۆرا و جۆری ئاموزش و پراختنەدا دەکەن و لە گەڵ بێر و باوەر و پێبازی ئیخوان ئەلموسلیمیندا ئاشنا دەکرێن.

هەرچەند کەسانی وەک: «حسن البناء»، «سید قطب» و... بوونەتە ئولگو و نمونەى ئینسانی گەوره و عالمی ئیسلامی بۆ پێڕەوانی پێبازی ئیخوان ئەلموسلیمین، بەلام ئەمەدی موفتی زادهش بۆ ئەوان جێگای حورمەت و پێزلیتەنە و بە پێبەریکی گەورەى ئەهلی سوننە و کەسایەتییهکی دڵسۆز دادەنرێ کە لە زیندوو کردنەوه و ناساندی ئیسلامی راستەقینەدا کاریگەری داناه و لەو پێناوهشدا گیانی خۆی بەخشیوه.

لەگەڵ ئەوەدا کە تەنزیاتی ئیخوان ئەلموسلیمینی رۆژەلاتی کوردستان بە شێوەیهکی لێراڵانە، هەولێ گەیشتن بە مەرام و ویستەکانی دەدات، بەلام ئەم تەنزیاتەش وەک باقی گروپ و تاقمە ئیسلامییهکانی ناو بزوتنەوهی

بونیادگه‌رای ئیسلامی به‌ته‌مای گه‌رانه‌وه‌یه بۆ بنه‌ماکانی دینی ئیسلام و بۆ
 دابه‌زاندنی شه‌ریعت تێده‌کۆشیت. به‌ پێچه‌وانه‌ی پێڕه‌وانی مه‌کته‌بی قورئان که
 قه‌ره‌ی سیاسه‌ت ناکه‌ون و خۆیان به‌ گروپیکی سیاسی نازانن، ئیخوانه‌کان باو‌ری
 ته‌واویان به‌ سیاسی بوونی ئیسلام هه‌یه و ده‌سه‌لاتی ئیسلامی به‌ باشترین و
 عاده‌ترین ده‌سه‌لاته‌کان داده‌ن. ئه‌وان وه‌ک گروپیکی «سیاسی، ئیسلامی»
 هه‌ولێ زاکردنی ئیسلام له‌ کۆمه‌لگادا ده‌ده‌ن و ته‌نیا رێگای ئه‌م زاکردنه‌ش به
 نفووز و په‌خنه‌ی زۆرت‌ری نێو جه‌ماوه‌ر ده‌زانن. ئه‌وه‌ی که له‌م هه‌لومه‌رجه‌دا
 وه‌ک ئیستراتژی و به‌رنامه‌ی سه‌ره‌کی ئه‌م ته‌نزیاته‌ دیاری کراوه‌ هه‌مان
 په‌خنه‌کردنی نێو خه‌لک و به‌هێزکردنی نفووز و پێگه‌ی جه‌ماوه‌رییه‌ و هه‌موو
 هه‌لسو‌وپان و چالاکیه‌کی ئه‌م‌پۆی ئه‌وان به‌و مه‌به‌سته‌یه. ته‌بلیغ و داوه‌ت‌کردن،
 وه‌رگرتنی ئه‌ندام، ئاموزش و راهێنان و... له‌و کارانه‌ن که به‌شیوه‌ی رۆژانه‌ له‌
 لایه‌ن ئه‌ندامان و لایه‌نگه‌رانی ته‌نزیاتی ئیخوان ئه‌لموسلمینه‌وه‌ به‌رپۆه‌ ده‌چن. له‌
 ته‌واوی ئه‌و ناوچه‌یه‌ی که ئیخوانه‌کان هه‌لسو‌وپانیا‌ن هه‌یه و خاوه‌ن پێگه‌ی
 ته‌نزیاتین، خوله‌کانی تاییه‌ت به‌ راهێنان له‌ بواری فکری و عه‌قیده‌تیدا ئاوه‌لایه‌ و
 هه‌موو ئه‌ندامان به‌شیوه‌ی ئیجباری و به‌ پێی به‌رنامه‌ به‌شدارییان تیا‌ده‌که‌ن. له‌م
 خولانه‌دا که له‌ ماله‌ی ئه‌ف‌راد و ئه‌ندامانی باو‌رپێکراو داده‌ن‌رێن و به‌ شیوه‌ی
 رۆژانه‌ یان هه‌وتووێ چه‌ند جار به‌رپۆه‌ ده‌چن خولی جو‌را و جو‌ری راهێنان
 نه‌ک‌رێته‌وه‌ و ئه‌ندامانی به‌شدار بوو له‌گه‌ڵ زۆر شت ئاشنا ده‌ک‌رێن.

ئیخوانه‌کان، پێه‌ندبوون به‌ ده‌ستووراتی ئیسلام و پێڕه‌ویکردن له‌ سیاسه‌ت و
 به‌رنامه‌کانی رێک‌خراوه‌که‌یان، زیاتر له‌ هه‌ر شتیکی‌تر به‌لاوه‌ گرنگه‌ و خۆیان
 له‌ به‌رابه‌ر بیرو باو‌ره‌که‌یاندان به‌ به‌ربرسیار ده‌زانن. هه‌ر جو‌ره‌ هه‌ول و خه‌باتیکی
 نیشتمانپه‌روه‌رانه‌ به‌ لایانه‌وه‌ بی‌مانایه‌ و به‌گشتی باو‌ریان به‌ شوناسی میلیلی و
 نه‌ته‌وه‌یی نییه. ئه‌وه‌ی که تا ئیستا له‌ بواری کرده‌وه‌دا رووی داوه‌ و هه‌موو لایه‌ک
 لێی ئاگادارن، بێ‌لایه‌نی پێڕه‌وانی رێبازی ئیخوان ئه‌لموسلمینه‌ به‌ نیه‌به‌ت

مهسه لهی میللی و نهته وهیهوه، نهوان له بهرا بهر نهو زوالم و زۆره دا که له لایه نه دهسه لاتهوه له گهلی کورد ده کریت نهک دهنگی ناره زایه تیان هه لئه برپوه و تۆز قالیك و یژدانیان نه جوو لآوه بگره نهو کهس و لایه نانه یشیان که هه لئان بۆ دهسته بهر کردنی مافه په واکانی کوردی زۆر لیکراو داوه به دواکه و تووی شتی بی بایه خ و پروپوچ داناه و ناو بردووه. لای نهوان هه موو داب و نه ریت و جه ژن و بۆنه کوردیه کان له بیر چوونه تهوه و هه ر جۆره پێڕویکردن و به ها پێدانیکیان به حه رام و پێچه وانه ی ده ستووراتی دینی نیسلام داده نریت.

هه رچه نه د ته نه زیماتی سه ر به ئیخوان نه لمو سلمینی پۆژه ه لاتی کوردستان توانیویه تی له ماوه ی سالانی رابردوودا و له قوناغی نویی تیکۆشانیدا گه لیک هه نگاوی به ره و پیش بنیت و ژماره یه کی به رچاوی خه لک له ده وری خۆی کۆبکاته وه، به لآم نه یه توانیوه به ر به دروستبوونی گروپ و تاقمی تونده رپوه ی نیسلامی بگریت و ببیته رێگر له به رده م نیسلامی رادیکال و جههادیدا. سه ره له دانی ته نه زیماتیکی سه ر به نه لقاعیده له و سالانه ی دوایدا، ده ریده خات که فینده مینتالیزمی سوننه له پۆژه ه لاتی کوردستان تاجه نه د که وتۆته ژیر کاریگه ربی نهو بزوتنه وه نیسلامیه ی که هه نوو که زۆر شوینی دنیای کردۆته مهیدانی کاری تیرۆستی و تۆقینه رانه.

دروستېوونى تۆرى نەلقااعیده و ئىمارەتى تالېيان و

گهړاندوې به شېك له دنياى ئىسلام بهرەو لای وهابېگهړى و سه له فیهت

دهستدرېژى يه كېتى سؤفیهتى پېشوو بؤ سهر نه فغانستان به بيانوى يارمه تېگه ياندى به حكومهتى كومونىستى نهو ولآته، بوو به مايه نېگه رانى موسولمانان و پېړه وانى بونىاد گه راي ئىسلامى و جهادىكى ئىسلامى درېژخايه نى لېكه و ته وه. له ماوه چندين سالى جهاد و بهر بهر ه كانيدا، هزاران موسولمانى جهادى له ولآتاسى عه ره بى و ئىسلاميه وه بؤ پشتيوانى كړدى نه فغانيه كان چوونه نهو ولآته و به رېزى بهر ه جهاديه وه په يوه ست بوون. به گهرم بوونى ناگرى شهر و بهر ده وامى هېر شه كانى نهر ته شى سوور، ژماره يه كى زور ترى موسولمانان چوونه نه فغانستان و ته قلى نېر رېزه كانى بهر ه جهادى بوون، جيا له وهش به هزاران كه سى تر له پنگا و شوېنى جورا و جور وه يارمه تى مالى و مدعنه وى خويان ده گه يانده شهر كره كانى سوباي ئىسلام و هه ولى به هېر كړدى بهر ه جهادىيان ده دا. سهره نجام دواى نيزيك به ده يه كه شهر و تېكه ه لچوونى خويناوى، له كوتايى هه شتا كاندا سوباي سؤفیهت پاشه كشه ي كړد و نه فغانستانى به جيه تىشت. بهر ه جهادى كه خوى به لايه نى سهر كه و تووى شهر ده زانى، هاتو هه لای سهر كه و تنى ده ستپي كړد و بانگه وازى درېژه دان و بهر ه پيدانى جهادى ئىسلامى له دنيا دا بهر ز كړ ده وه. نهم بانگه وازه پېش زه مينه يه كه بوو بؤ سهر ه لدانى بز ووتنه و ه يه كى نوې جهادى و دامه زانى گروپ و رېنك خرا و گه لى رادى كالئى ئىسلامى لېكه و ته وه، دروستېوونى تۆرى تېر ژر يستى «نەلقااعیده» مۆدېلى عه ينى نهو بز ووتنه و ه يه و سهره تاي ره و تېكى نوې تېر ژر يزمى ئىسلامى بوو كه دواتر بوو به هره شه يه كه بؤ سهر جيهانيان و ده ستيدايه كوشتن و تۆقاندى خه لكى سقيل و مده نى. دواى كوتايى جهادى نه فغانستان و له سالى

۱۹۸۸میلادیدا، نوسامه بن لادنی به ره‌گهز سعوودی که یه‌کټک بوو له یارمه‌تیده‌رانی به‌ری جیهادی و به‌شداری پاسته‌وخوی جیهادیی کردبوو، داوای له هم‌مو موسولمانانی جیهان کرد که له به‌را به‌ره‌ی کوفردا یه‌ک بگرن و به‌رگری له مان و مه‌وجودیه‌تی دینه‌که‌یان بکه‌ن.

نهو که خاوه‌ن گروپیکی شه‌پرکه‌ر و جیهادیی تایبته به‌ خوی بوو، دواي پټیکه‌وتنی له‌گه‌ل پټبه‌رانی «الجهاد» یی میسری و شه‌خسی «ایمن الظواهری» دا، توپری نه‌لقاعیده‌ی دامه‌زراند و به‌ کرده‌وه‌ی چنده‌ین ناوه‌ندی گه‌وره‌ی تایبته به‌ نامووزش و پاهیتانی کاری نیزامی و تیروزیستی، نه‌فغانستانی کرد به‌ سه‌نتریک بۆ پاهاتن و بلاو کرده‌وه‌ی تیروزیمی نیسلامی. نوسامه، له یه‌که‌م هه‌نگاودا فتوای کوشتن و له‌ ناوبردنی خاچه‌رستان و پوژتاواییه‌کان و هاوپه‌یمانانی نه‌وانی له پټبه‌رانی مه‌عنه‌وی سونه‌ وه‌رگرت و داوای له جه‌وانانی جیهادی هم‌مو ولاتانی نیسلامی کرد که بۆ فټیروونی تاکتیکه‌کانی شه‌پری چه‌کداری سه‌ردانی نه‌فغانستان بکه‌ن. دواي دامه‌زرانی نیماره‌تی تالیبان و هاتنه‌ سه‌رکاری ده‌سه‌لاتی به‌ناو شه‌رع و یاسای نیسلامی له‌و ولاته‌دا، خولټکی نویی نامووزش و پاهیتان ده‌ستیپیکرد و به‌ هه‌زاران که‌س له که‌مپ و نوردووگا‌کانی نه‌لقاعیده‌دا خولی تایبته به‌ کاری نیزامی و تیروزیستییان ته‌واو کرد. به‌ گه‌رانه‌وه‌ی نه‌و که‌سانه بۆ شوینه‌کانی خویان چنده‌ین گروپ و تاقم و ته‌نزیماتی تیروزیستی سه‌ر به‌ نه‌لقاعیده‌ شکلی گرت و یه‌که‌م نیشانه‌کانی سه‌ره‌له‌دانی تیروزیمی نیسلامی له‌و ولاتانه‌دا ناشکرا بوو. نه‌مه و به‌رقه‌راری حکومه‌تی نیسلامی تالیبان له نه‌فغانستان، گوپ و تینی زوړتری به‌خشیه‌ لایه‌نگرانی نیسلامی پادیکال و توندوتیژ له ولاتانی عه‌ره‌بی و نیسلامیدا و هانیدان بۆ تټیکه‌لټوون له گه‌ل نه‌م په‌وته نوییه. له هه‌ردوو ناوچه‌ی سونه‌نشینی کوردستان

و سیستان و بەلوچستانی ئیزانیش ئەو کەسانەى کە پێشتر کەوتبۆنە ژێر کاریگەرى بونیادگەرى ئىسلامى تێکەڵ بەم پەوتە نوێیە بۆون و تەنزیما تێکى توندپەوى سەر بە ئەلقاعیدە تیااندا دروستبۆو، لەماوەى چەند سالى رابردوودا بە سەدان کەس پێوەندییان بەم تەنزیما تانەو کەردووە و لەگەڵ بیری وەهابیگەرى و سەلفیەت بەیە تیان کەردووە. ئێستا پێرەوانى ئەلقاعیدەى سەر بەم دوو ناوچەى، بەهەموو شێوەیەك هەولێ بەهێزکردنى خوایان و راکێشانی سەرنجى خەلک دەدەن و بە تەبلیغکردنى بیری جیهادیگەرى و توند و تیژییەو لە نێو خەلکى کورد و بەلوچدا خەریکن.

دروستبوونی یەكەم تەنزیما تى سەر بە ئەلقاعیدە لە رۆژەلآتى كوردستان

وەك سوننەتێك و بەپێى ئەو پەوتە میژووییەى کە لە ئارادا بوو، باشوورى كوردستان زیاتر و زۆرتر لە بەشەكانى تری ولآتى كوردان کەوتۆتە ژێر کاریگەرى بیری بونیادگەرى ئىسلامى و بۆتە جینگە و پێگەى سەرەلانی گروپ و تاقمگەلى سەلفى و بونیادگەرا. ئەمە جیا لەوێ زەرەر و زیانى بە گەلى كورد لەو بەشەى كوردستان گەیاندووە، لەسەر كوردانى رۆژەلآتیش کاریگەرى داناو و بۆتە هۆى سەرەلەدان و پەرەسەندنى دیاردەى بونیادگەرایى و توندوتیژی لەنێو كۆمەلەى سوننەى ئەم پارچەیدا. هەر وەك پێشتر باسەن لە کاریگەرى پێروانى نىخوان ئەلموسلمینى عێراقى لەسەر سوننەكانى رۆژەلآتى كوردستان كەرد لێرەدا و بۆ ناساندنى زیاترى تەنزیما تى سەر بە ئەلقاعیدەش، ئاوێتەك لە رادىكالىزمى ئىسلامى كوردستانی عێراق دەدەینەو و کاریگەرى لایەنگرانی ئىسلامى توندوتیژ و جیهادى ئەم بەشەى كوردستان لەسەر سوننەكانى رۆژەلآت، دەردەخەین. ماوەیەك دواى دامەزرانى بزوتنەوێ ئىسلامى (١٩٨٧)، «مەلا

کریکار و چهند کهسی تر له هاویره کانی لهم ریکخراوه جیا بوونهوه و ههولئى دروستکردنى گروپیکى توندپهوى ئیسلامیياندا. شهوان به تهواوى لهژیر کاریگهري بزووتنهوهى نوپى جهادیدا بوون، سەردانی ئەفغانستانیان کردبوو و له نیزیکهوه له گەڵ جهادیهکان ناشابوو بوون، بۆیه دهیانویست هەرچی زووتر گروپیکى جهادی پینکیتن و بینه پشپههوى لایهنگرانى ئیسلامى سەلهفى و توند و تیژ له باشورى کوردستان.

ئهم ههولانه، هاوکات بوو له گەڵ شهو سەرمهستى و شاگهشکهیهى کهدواى شهري ئەفغانستان دىای ئیسلامى داگرتبوو، هەر لهو سەردهمهشدا بوو که ئوسامه بن لادن ههولئى دامهزراندنى تۆرى تیرۆریستی ئەلقاعیدهى ده‌دا و له فکرى پینکەتنانى به‌ره‌یه‌کى جهادی جهانییدا بوو.

سەرپرای شهو ههولانهى که دران، کریکار و دار و دهسته‌کەى نه‌یانتوانى له کاره‌که‌ی‌اندا سەرکه‌وتن به‌دهست یینن و له دروستکردنى شهو گروپه‌دا ناکام مانه‌وه، به‌لام دواى شهو سەرنه‌که‌وتن وناکامییه‌ش له چالاکی و هه‌لسوڤران به‌رده‌وامبوون و پتوه‌ندى خۆیان له‌گەڵ گروپ و ریکخراوه توندپه‌وه ئیسلامیه‌کاندا زیاتر و پته‌وتر کرد. پاش دامه‌زرانى ریکخراوى «ئەلقاعیده» و بانگه‌وازه‌کەى «ئوسامه بن لادن» بۆ دروستکردنى به‌ره‌یه‌کى یه‌که‌گرتوى جهادی له جهانیادا، مه‌لا نه‌جمه‌دین «کریکار» و تاقمه‌کەى له‌گەڵ ئوسامه‌دا به‌یعتیان کرد و بوون به‌ پشپه‌وى په‌وشت و رییازى توندپه‌وانه‌ى ناوبراو. ئهم پتوه‌ندییه به‌ره‌به‌ره، به‌ره و پته‌و بوون و قایم بوونى زیاتر هه‌نگاوى ناو له قۆناغى یه‌که‌مى تیکۆشانى ئەلقاعیده‌دا گه‌لێک کاریگه‌رى له‌سەر جه‌ماعه‌ته‌کەى مه‌لا کریکار دانا.

پاش راپه‌ڕینی (١٩٩١ز) گه‌لى کورد له باشورى کوردستان و له سەر داواى بزووتنه‌وى ئیسلامى، کریکار گه‌رايه‌وه نێو پرێزه‌کانى ئهم ریکخراوه و له

کۆنگرەى پێنجەمدا کە ساڵى ١٩٩٢ بەسترا بە ئەندامى مەكتەبى سیاسى و بەرپرەى بەشى عەسکەرى ھەڵبژێردرا. بەخشرانى ئەم دەسەڵاتە بەکرێکار، لە ھەلومەرجێکدا بوو کە لە لایەك بزووئەوێ نوێ جیھادیگەرى لە ناستى دنیادا گۆڕ و تینی زیاترى بە خۆوەگرتبوو و لەلایەكى تریشەوێ بارو دۆخى ئەو دەمەى کوردستانی باشوور، ھەلیكى لەبارى بۆ دانانى بنچینە و بناغەى گروپیكى توندپەرەى ئیسلامى پەخساندبوو. بەرپرەى بەشى عەسکەرى بزووئەوێ ئیسلامى کە بە دواى ھەلیكى واوە بوو و چەند ساڵ بوو چاوەڕوانى دەرفەتێكى واى دەکرد، بارەگایەكى سەربازى لە ناوچەى ديانا کردەوێ و دەستى دایە ئامووزش و پراھێنانى ئەو کەسانەى کە پۆخى جیھادیگەرى لە باقى ھێزەکانى بزووئەوێ زۆرتر بوو و چاوەڕوانى ئەوێان لێدەکرا کە بکەوێ خزمەت ئەو گروپە جیھادیەى کە پراپەرەو لە داھاتوویەكى نێزیکدا دامەبەزرێت. ئەو مەجھیدە کوردانەى کە پێشتر سەر بە جەماعەتى کرێکار بووبوون و لە ئەفغانستان و شۆینەکانى تر بە کارى عەسکەرى پراھاتبوون، وەك مامۆستای سەربازگەى ديانا دیارى کران و تەجروپە و ئەزموونى نێزامى خۆیان دەگوازنەوێ بۆ ئەندامانى خۆیان. بەردەوامى ئەم پەرەوتە و دەركەوتنى جەوجوولێ ھاوشیوێ وەك «حەماس و تەوحید» لە باشورى کوردستان، بوو بە ھۆى دامەزرانى گروپى تیرۆریستى «جند الإسلام» لە مانگی نوێ ٢٠٠١دا و ماوێەك دواتر و بە تێکەڵبوونى ئەم گروپە لەگەڵ کۆمەڵێك توندپەرەى داپراو لە بزووئەوێ ئیسلامى، لە رێکەوتى (١٠/١٢/٢٠٠١)دا رێکخراویكى تری تیرۆریستى بە ناوى «انصار الإسلام فى کوردستان» دروستکرا ئەم گروپە بە دەستوورى پێنەرانی ئەلقاعیدە و لە ژێر چاودێرى تیمێكى سەر بەو رێکخراوە کە ھاوتووێ کوردستانی عێراق دامەزرا و بە شیوہیەكى فەرەمى ئەركى نوێنەرایەتیکردنى بزووئەوێ نوێ جیھادیى لەو بەشى کوردستان کەوتە ئەستۆ.

گروپی «انصار الإسلام»، بنکه و باره‌گاکانی خوئی له ناوچه‌کانی ته‌وتله و بیاره کرده‌وه و تیماره‌تیکێ ئیسلامی له‌و ناوچه‌دا دامه‌زراند. ئەم گروپه له ماوه‌ی چهند سال مانه‌وه و خو‌سه‌پاندنی له‌م ناوچه‌یه‌دا، جیا له‌ سه‌رکوتی خه‌لکی ناوچه‌که چهندین کاری تیرۆریستی له‌ دژی هێزی پێشمه‌رگه‌ی کوردستان نه‌نجامدا. یه‌کێک له‌ سامناکترینی ئەو جینایه‌تانه‌ کرده‌وه تیرۆریستییه‌که‌ی خێلی هه‌مه‌ بوو که‌ تیایدا چهندین پێشمه‌رگه‌ی یه‌کێتی نیشتمانی قه‌تل و عام کران. له‌ ماوه‌ی ئەو سالانه‌دا که‌ توندپه‌وه ئیسلامیه‌کانی باشووری کوردستان، خه‌ریکی ته‌دریب و پاره‌بنانی ئەفرادی سه‌ر به‌ خو‌یان بوون و زه‌مینه‌یان بۆ دامه‌زراندنی گروپ و تاقمێکی توندپه‌وه و جیهادی فه‌راهه‌م ده‌کرد، توندپه‌وه ئیسلامیه‌کانی رۆژه‌لاتی کوردستانیش که‌ که‌وتبوونه ژێر کاریگه‌ری بزووتنه‌وه‌ی نوێی جیهادی، جیا له‌ یارمه‌تیگه‌یاندن به‌ هاویره‌کانیان له‌ به‌شه‌که‌ی تری کوردستان له‌ هه‌ولێ دروستکردنی ته‌نزیاتیکێ سه‌ر به‌ ئەلقاعیده‌دا بوون و یه‌که‌م هه‌نگاوکانیان بۆ دانانی بناغه‌ی ئەو ته‌نزیاته هه‌لگرته‌بوو.

هه‌رچه‌ند دروستبوونی ئەو ته‌نزیاته‌ ماوه‌یه‌کی زۆری خایاند و پاش چهند سال حاڵه‌تی عه‌مه‌لی و ناشکرای به‌ خو‌وه‌ گرت، به‌لام به‌ درێژایی ئەو سالانه‌ی که‌ ئیسلامیه‌ توندپه‌وه‌کان هه‌ولێ سه‌پاندنی بیرێ سه‌له‌فیه‌گه‌ریان له‌ باشووری کوردستاندا ده‌دا، پێپه‌وانی ئیسلامی توند و تیژ و رادیکال له‌ کوردستانی ئێرانیش زیاتر به‌ بیرێ سه‌له‌فیه‌ت و جیهادیگه‌ری ئاشنا ده‌بوون و زۆتر ده‌که‌وته‌ن ژێر کاریگه‌ری بزووتنه‌وه‌ی نوێی ئیسلامی. پێوه‌ندی و نزیکیه‌تی نه‌وان و جیهادیه‌کانی کوردستانی عێراق له‌ گه‌ل یه‌که‌تر، بووه‌ هۆی ئەوه‌ی که‌ نه‌وان زۆتر هان به‌درێن بۆ پێکه‌وه‌نانی ته‌نزیاتیکێ توندپه‌وه‌ی ئیسلامی له‌ سه‌ر ئەساسی رێبازی تو‌ری تیرۆریستی ئەلقاعیده. ئەو که‌سانه‌ی که‌ به‌ کرده‌وه که‌وتبوونه خزمه‌ت مه‌رام و به‌رنامه‌کانی رێکخراوه‌که‌ی ئوسامه‌ بن لادن، له‌ سه‌ره‌تادا و وه‌ک ده‌سپێکی کاره‌کانیان ده‌ستیان دایه‌ هه‌لخه‌له‌تاندن و له‌ خشته

بردنی نیزیکانی خۆیان و له گهڵ بیرى توند و تیژی و جیهادیگهرى ئاشنایان
 كردن، ئهم شیوازی تهبلېغ و داوه تکردنه بۆ ماوهیهکی زۆر به شینوهی شاراووه
 نهینی درێژهی کیشا و تا کاتی دامهزرانی گروپی « انصارالاسلام » له باشووری
 کوردستان، درێژهی کیشا. ههر وهك پشتریش نیشاره مان پێدا جیا له ههولدانیان
 بۆ تهبلېغ و ناساندنی خۆیان و ڕاکیشانی سهرنجی خهلك، پێڕهوانی ڕادیکالیزمی
 ئیسلامی له رۆژههلاتی کوردستان، كهوتنه یارمهتیدان و پشتیوانیکردنی
 تیرۆریستانی جینگیر له تهوێله و بیاره و تا ههنگهندن و دهركردنێان لهو ناوچانه و
 بۆ ماوهی چهند سال له یارمهتیدان و هاوکاریکردنه بهرهوام بوون. ئهم
 دۆستایهتی و پشتیوانیکردنه به ڕادهیهك و له ئاستێكدا بوو كه رۆژههلاتی
 کوردستانی کردبووه پشتی جهبهدهیهکی بههێز بۆ تیرۆریستانی ئهو دیوی سنوور و
 ههر جۆره پێداویستییهکیان لهو ڕینگایهوه بۆ دابین دهکرا. له پشتیوانی
 مهعنهویهوه تا کردنهوهی مالی یاران و شوێنی ههوانهوه، چاوساگی و
 نيسکۆرت کردن، یارمهتی مالی و ناردنی پێداویستی جۆراوجۆر و ... بهشیکی
 ئهو یارمهتیانهن كه تهزیماتی سهر به ئەلقاعیدهی رۆژههلاتی کوردستان
 پشكەشی جیهادیهکانی باشووری کوردستانی دهکرد. هاوکات له گهڵ ئهم
 هاریکاری و پشتیوانیکردنهدا، ژمارهیهکی زۆرتری کوردانی سوننهی رۆژههلات
 نهبوونه پێڕهوی ڕێبازی ئەلقاعیده و پێوهندییان بهو كهسانهوه دهگرت كه به
 کاری تهبلېغ و داوهتی ئیسلامیهوه خهريك بوون. به دامهزرانی گروپهکانی
 جوند و نهسارو ئیسلام له باشووری کوردستان، تهبلېغ و داوهتی ئیسلامی له
 رۆژههلاتی کوردستان فراوانتر بوو و ههولێکان بۆ ناساندنی ڕێبازی ئەلقاعیده
 حالهتی ناشکارا تر و جیدی تری به خۆوه گرت. هاتووچوو و تیکهلاوی
 تیرۆریستانی باشوور و رۆژههلات به جۆرێك بوو كه له ههموو شتیکی یهك
 ناگادار بوون و تهداخولی کار و باری یهكتریان دهکرد، له ماوهی دهسهلاتداریتی
 تیرۆریستان له ناوچهی ههروامان، پێڕهوانی ئەلقاعیدهی کوردستانی ئێران

بهرده‌وام سهردانی بنکه و باره‌گاکانی نه‌وانیان ده‌کرد و به‌شداری خولی پراهیټنایی تیرۆریستی و نیزامی ده‌بوون .

له ماوه‌ی نه‌و سالانه‌دا که ده‌سه‌لاتی تالییان له نه‌فغانستان حوکمی ده‌کرد و تۆری نه‌لقاعیده نه‌و ولاته‌ی کردبووه بنکه‌ی نامووزش و پراهیټنایی نیزامی و تیرۆریستی، ولاتی ئیتران بووبووه ریڭگای هاتووچوو و پهرینه‌وه‌ی تیرۆریستانی کورد و عمره‌ب بۆ نه‌فغانستان و به‌هزارن که‌س له‌م ریڭگایه‌وه خۆیان ده‌گه‌يانده که‌مپ و سه‌ربازگه‌کانی نه‌لقاعیده و به‌کاری نیزامی و تیرۆریستییه‌وه پاده‌هاتن. «وه‌حید مژده»، یه‌کێک له‌ به‌رپرسانی نه‌و ده‌می ئیماره‌تی تالییان له‌ کتێبه‌که‌یدا به‌ نیوی (نه‌فغانستان و پینج سال ده‌سه‌لاتی تالییان) ناوا ده‌لێت:

(دوای گۆرانی هه‌لۆیستی پاکستان به‌ نیسبه‌ت تالییانه‌وه و پاش نه‌وه‌ی که‌ له‌ سنووره‌کانی نه‌م ولاته‌دا ری و شوینی توند و تۆلی نه‌منی گه‌رایه‌به‌ر بۆ ریگرتن به‌و موجاهیدانه‌ی که‌ ده‌یانویست به‌شداری له‌ خولی ته‌دریب و پراهاتنی نیزامی و تیرۆریستی له‌ که‌مه‌په‌کانی نه‌لقاعیده‌دا بکه‌ن، نیزیک به‌ نه‌وه‌د له‌سه‌دی خۆبه‌خشه‌کان، له‌ ریڭگای ئیترانه‌وه ده‌هاتنه نه‌فغانستان و هه‌ر له‌و ریڭگایه‌شه‌وه له‌ نه‌فغانستان ده‌رده‌چوون.)

ژماره‌یه‌کی نه‌و خۆبه‌خشانه له‌ ریڭگای سنووره‌کانی رۆژه‌ه‌لاتی کوردستانه‌وه دزه‌یان ده‌کرده نیو ئیتران و له‌ لایه‌ن ته‌نزیماتی نه‌لقاعیده‌وه یارمه‌تی ده‌دران و کارناسانیان بۆ ده‌کرا، دوای گه‌یشتنیشیان به‌ ناوچه‌کانی سیستان و به‌لووچستان له‌ رۆژه‌ه‌لاتی ئیتران، به‌ کۆمه‌ک و چاوساگی توندپه‌وه ئیسلامیه‌کانی سه‌ر به‌ نه‌لقاعیده له‌و ناوچه‌یه‌، سنووریان ده‌به‌زاندوو ده‌چوونه نیو خاکی نه‌فغانستان و له‌کاتی گه‌رانه‌وه‌شدا، له‌ هه‌مان ریڭگاوه و به‌ هه‌مان شتیوه خۆیان نه‌گه‌يانده‌وه نه‌و شوینانه‌ی که‌ لێوه‌ی هاتبوون. هاتووچوی نه‌و ژماره‌ زۆره‌ی موجاهدین به‌ ئیتراندا و پێوه‌ندیکردنیان به‌ ته‌نزیماتی سه‌ر به‌ نه‌لقاعیده‌ی کوردستان و

به‌لویوچستانه‌وه، گور و تینیکی زۆرتری به‌خشییه شه و ته‌نزیاتانه و رۆحی جیهادیگه‌ری تیاپاندا به‌هیت‌تر کرد. پی‌ه‌وانی رادی‌کالیزمی ئیسلامی کورد و به‌لویوچ، له‌گه‌ل شه‌وه‌دا که له‌و هاتوو‌چوو کردنه‌دا چاوساغ و پینمای موجه‌دین بوون، بۆ خۆشیان سهر‌دانی شه‌فغانستانیان ده‌کرد و فیزی کاری نیزامی و تیروزیستی ده‌بوون. هه‌روه‌ها موجه‌دینی سهر به‌ ریک‌خراوه توند‌په‌وه‌کانی باشووری کوردستانیش له‌ رینگای ئیترانه‌وه و به‌ هاوکاری ته‌نزیاتی رۆژه‌لاتی کوردستان په‌وانی شه‌فغانستان ده‌کران و به‌شدارییان له‌ ده‌وره‌گه‌لی ئاموزش و راهینانی نیزامی و تیروزیستیدا ده‌کرد.

له‌ سه‌رو به‌ندی رزگاری عیراقدا و له‌ درێژه‌ی هیرشی ها‌په‌یمانان بۆ سه‌ر دوژمنانی ئازادی و دیموکراسیه‌ت، له‌ یه‌که‌م رۆژه‌کانی به‌هاری ۲۰۰۳ م. دا، بنکه و باره‌گا‌کانی ریک‌خراوی شه‌نسارولنیسلام له‌ ته‌وێله و بیاره که‌وته به‌ر هیرشیک‌ی له‌ناکا‌و و چروپ‌پری مووشه‌کی و دواتریش له‌ ئوپه‌راسیۆنه‌کانی هیرزی پێشمه‌رگه‌ی کوردستاندا شه‌م ناوچانه به‌ ته‌واوی له‌ وجودی شه‌و ریک‌خراوه پاک کرایه‌وه. له‌و هیرشانه‌دا به‌ ده‌یان که‌س له‌ تیروزیستان کوژران و بریندار بوون و پاشماوه‌کانیشیان له‌ رینگای سنووره‌کانی هه‌ورامانه‌وه خۆیان گه‌یانده رۆژه‌لاتی کوردستان. پی‌ه‌وانی شه‌لقاعیده له‌م به‌شه‌ی کوردستان زۆر زوو به‌ هانای تیروزیسته هه‌لاتوه‌کانه‌وه چوون و گواستنیانه‌وه بۆ شه‌و شویتانه‌ی که‌ پێشتر دیاری کرا بوون، چهند که‌س له‌ گه‌وره به‌رپرسیانی شه‌نسارولنیسلام و له‌وانه «عبدالله شافعی» و چهند به‌رپرسیکی‌تر که‌ توانیبو‌یان خۆیان ده‌ریاز بکه‌ن دوا‌ی چهند رۆژ مانه‌وه له‌ شارێکی سنووری، برانه تاران و له‌ هوتیلێکی شه‌و شه‌اره‌دا نیشته‌جی کران.

هه‌رچهند تیکش‌کانی تیروزیستانی باشووری کوردستان له‌ سه‌ره‌تادا بووبه‌ هۆی نیگه‌رانی پی‌ه‌وانی شه‌لقاعیده‌ی سهر به‌ رۆژه‌لاتی کوردستان، به‌لام به‌ هاتنی پاشماوه‌کانیان و تیکه‌لا‌و بوونیان له‌ ته‌ك ته‌نزیاتی سهر به‌ شه‌لقاعیده‌ی شه‌م

بەشەى كوردستاندا، رەوتى سەلەفىگەرى و رادىكالىزمى ئىسلامى پىتى نايە قۇناغىكى نوپۇە و كوردستانى ئىران بوو بە بنكەو پىنگەيەكى سەرەكى بۆ تىكۆشانى ھابەشى تىرۆرىستانى باشوور و رۆژھەلات. موجاھىدىنى ئەنسارولئىسلام كە خاوەن ئەزموون و تەجروپەيەكى زۆر بوون لە بوارى كارى تەنزیى و تەبلىغىدا و بەكردهوش بەشدارىيان لە چەندىن كارى نىزامى و تىرۆرىستىدا كوردبوو ئەو ئەزموون و تەجروپەيەيان گەيانده تەنزیماى خانەخۆى و ھەولكىكى نوپى داوەت و تەبلىغ كوردنىان لەگەلدا دەستپىكردن. لەو كاتەو تە ئىستا پىپەوانى رادىكالىزمى ئىسلامى لە كوردستانى ژێردەستى ئىران بەردەوامن لە تەبلىغ بۆ ناساندنى بىر و بۆچوونە توندپەوانەكەيان و توانىوانە بە دەيان كەس لە دەورى خۆيان كۆپكەنەو، ئەم تەبلىغاتە لە چەند شىوازدا و لە رىنگاى جۆراوجۆرەو بەرپۆە چووە يان بەرپۆە دەچىت كە برىتىن لە:

پەكەم، تەبلىغ لە رىنگاى مىنبەرى مزگەوتەكانەو و بە ھزى ئەو مامۆستا ئانىيانەو كە پىپەوى لە رىبازى ئەلقاعىدە دەكەن، ئەو مامۆستايانە بە ئاشكرا و راشكاوانە خەلكى گەپەك و گوند و شار بە گەپانەو بۆلاى ئىسلامى پاستەقىنە داوەت دەكەن و تىرۆر و تۆقاندن و سەربىرىن بە جىھاد لە پىناو دىنى خودادا وەسف دەكەن.

دووھەم، كوردنەوہى ناوەند و سەنتەرى جۆراوجۆرى تەبلىغاتى وەك: « دارولقورئان », « كىتەب فروشى », « دووكانى سەوت و تەسوىر » و... لەم ناوەندانەدا جىا لە ناموزشى قورئان، ھەر جۆرە بەرھەمىكى تەبلىغى وەك كىتەب، نامىلكە، وىتە، كاسىت، سىدى و... بۆلا دەكرىتەو.

سپتەم، تەبلىغى زارەكى و دەم بە دەم، ھەموو ئەفرادى سەر بە تەنزیماى ئەو ئەركەيان لە سەر شانەكە بىر و باورپەكەيان بگەيەننە قەوم و كەس و كار و دۆست

و ناشناکانيان و به پتي مه‌علومات و زانياريه‌كاني خويان پرونيان بکه‌نه‌وه و بيانگيرنه‌وه بۆ سهر پتيگا و پتيبازي ئيسلامي راسته‌قينه.

له هه‌موو جوړه‌كاني ته‌بليغ کردندا، قه‌ول و واده ده‌کړين به ئامرازي رازيکردنيان و نه‌فراډي ساويلکه پي هه‌لده‌خله‌تيت. زوړبه‌ي واده‌کان نه‌و دنيايين و به جوړتيک ده‌درين و ده‌وترين به‌و که‌سه که به بي بير کردنه‌وه و پرسيار کردن و هريان ده‌گريت و باورپان پي‌ده‌کات. گه‌يشتن به به‌رزترين پله‌ي موسلمانیه‌تي و به‌خشراني هه‌موو گونا‌هه‌کان له لاي خوداوه‌ند، چوونه به‌هه‌شت و گه‌يشتن به جوانترين خوړيه‌کان، به‌شيتک له‌و وادانه‌ن که به‌و که‌سانه ده‌درين.

جيا له‌و جوړه خه‌لکانه زوړ که‌سي تر که خاوه‌ن رابردويه‌کي پوژه‌تيف و پيگه‌يه‌کي به‌رزي کوژه‌لايه‌تي نين، که‌وتونه‌ته داوي جارد‌ه‌راني بي‌ري سه‌له‌فيگه‌ري و بووون به‌ گورز و ه‌شين و گوپال به‌ده‌ستي مه‌کته‌به‌کي ئوسامه بن لادن. هه‌روه‌ها ژماره‌يه‌کي‌تريش به‌ زه‌بري پوول و پاره و به‌ هو‌ي يارمه‌تي ماله‌يه‌وه که‌وتونه‌ته خزمه‌ت مه‌رام و به‌رنامه‌كاني رايکاليزمي ئيسلامي و خويان به‌ ته‌نزيما‌تي سهر به‌ نه‌لقاعیده‌دا هه‌لپه‌ساردووه.

ئيس‌تا له‌ زوړبه‌ي شار و دي‌هات و ناوچه سوننه نشينه‌كاني پوژه‌ه‌لاتي کوردستان، پي‌په‌واني نه‌لقاعیده له‌ حالي ته‌بليغ و داوه‌تکردندان و به‌بي هيچ گير و گرفتيتک بانگه‌شه‌ي بي‌ري سه‌له‌فيگه‌ري ده‌که‌ن، نه‌وان خه‌لک به‌ گه‌پانه‌وه سۆ بنه‌ماکاني ئيسلام و جيهاد له‌ دژي دوژمناني نه‌و دينه هانده‌ده‌ن و تي‌رر و تو‌قاندن به‌ خزمه‌تي گه‌وره به‌ ديني خودا و فيتنکي دلي ئيسلام ده‌زانن .

په‌تکردنه‌وي هه‌رجوړه هه‌ستيتکي نه‌ته‌وه‌يي و نيشتمانپه‌روه‌رانه و به‌ حه‌رام زانييني هه‌موو داب و نه‌ريت‌ه‌كاني کوژه‌لگاي کورد‌ه‌واري لايه‌ني سه‌ره‌کي ته‌بليغاتي نه‌و تاقمه‌يه، نه‌وان ده‌سه‌لاتي سياسي کورد له‌ باشووري کوردستان

وسەرجم حیزب و لایمەنە کوردییەکان بە کافر و دوژمنی ئیسلام و پەرەپەندری کوفر و بی ئیمانی دەزانن .

داوەتگەرانى سەر بە ئەلقاعیدە، لە خوتبە و قسەکانیاندا ھەرجۆرە خەبات و تیکۆشانیک لە پیناو مەسەلەى میللى و نەتەویدیدا بە کارى خراپ و غەیری دینی ناو دەبن و جەژن و بۆنە و مۆناسبە کوردییەکان و تەنانەت ئاھەنگى شادی و زەماوەند و گۆرانى و... بە پەرەپەندەرى فەساد و بی ئەخلاقى دادەنێن. لەو شوێنانەى کە پێرەوانى ئەلقاعیدە و توندپەرە ئیسلامیەکان زۆرینەن و خاوەن زۆرتەرى نفووزى جەماوەرىن، تەواوى ئەو شتە قەدەغە کراون و لە بیر چوونەتەو.

ھەرچەند لەبارى تەبلیغییەو، بە بی پەردە و ئاشکرا کار دەکەن و ھەولێ ناساندنى بیر و باورەکیان و پاکێشانی سەرخى خەلک دەدەن، بەلام لە ئەساسدا ھەلسووپان و تیکۆشانى تەزىماتى سەر بە ئەلقاعیدەى پۆڤەلاتى کوردستان نھێنى و شاراوھە و زۆریەى کارەکان بە دوور لە چاوى خەلک و لە چوارچێوەى تەشکیلاتى خۆیاندا جێبەجێ دەکەن. ئەوێ کە بە ئاشکرا دەست دەدەن تەبلیغ و ھەولێ نفووز کردنە نێو جەماوەر دەدەن دوو ھۆکارى سەرەکی ھەیە:

یەکەم، لەبار بوونی کەش و ھەواى کۆمەلگای کوردەواری و نەبوونی ھیچ رێگر و لەمپەر و دژە ھێزێک لە بەرابەریاندا و چاویۆشى دەسەلاتى ئێرانى لە کار و کردەوێکانیان و تەنانەت یارمەتیدان و پشتیوانیکردنیان .

دووھەم، زالبوونی جۆریک غوروور و ھەستى خۆبەگەورە زانین بە سەریاندا، بەجۆریک کە خۆیان بە نۆتەرى راستەقینەى خوداوەند لە رووى زەویدا دەزانن و لەو باورەدان کە ھەموو شتێک بە دەستى ئەوانە. ئەوێ کە دەیکەن و پێى ھەلدەستن لەو بیر و باورەو سەرچاوە دەگرت کە ھەموو شتێکی کردۆتە نامرازی گەشتن بە مەرام و ویستەکانى و خودى خۆبەخشەکانیش بەشیکن لەو نامرازە.

مرۆڤی خۆبه‌خش ترسی له‌ هیچ شتیك نامیئت، نه‌و به‌خشینی گیانی خۆی و کوشتنی مرۆڤه‌کانی به‌لاوه‌ گرنگ نییه‌، نه‌و خۆی به‌ سه‌فه‌ری ده‌زانیت و هه‌موو ناوات و ئاره‌زووکانی له‌ دنیا به‌کی‌تردا نه‌بینیته‌وه‌، بۆیه‌ به‌ په‌له‌یه‌، رقی له‌م جیهانه‌یه‌ و به‌ هه‌موو جوړیك هه‌ولێ زاکردنی بیر و باوره‌که‌ی ده‌دات، نه‌و له‌م هه‌وله‌دا ترسی له‌ هیچ شتیك نییه‌ ته‌نانه‌ت له‌ ده‌ستدانی گیانشی.

جیا له‌ و هه‌وله‌ چروپر و فراوانه‌ ته‌بلیغیه‌، ته‌نزیماتی سه‌ربه‌ نه‌لقاعیده‌ له‌ کوردستانی ژێرده‌ستی ئێران ده‌ستی داوه‌ته‌ هه‌ر شه‌کردن له‌: ناوه‌ندگه‌لی فه‌ره‌نگی و رو‌شنی‌ری، خه‌لکانی عه‌لمانی و نیشتمانپه‌روه‌ر و حیزب و پێکخواه‌ سیاسیه‌کانی کوردستان و هه‌موو نه‌و که‌س و لایه‌نانه‌ وه‌ک به‌ره‌ی کوفر ناو ده‌بات، هه‌روه‌ها به‌ ده‌رکردنی نووسراوه‌ و هه‌ر شه‌نامه‌ و بلاو کردنه‌وه‌یان له‌ نێو خه‌لکدا زۆر شتیان به‌ حه‌رام و دژ به‌ ده‌ستووراتی قورئان ناو بردووه‌ و داوایان له‌ خه‌لک کردووه‌ که‌ له‌و شتانه‌ دوور بکه‌ونه‌وه‌ و به‌ریه‌ره‌کانیان له‌گه‌لدا بکه‌ن. بۆ نمونه‌ به‌کیك له‌و نووسراوانه‌ باس له‌ خراپی موسیقا ده‌کات و شه‌م هونه‌ره‌ به‌ دوژمنی گه‌وره‌ی دین و دیانه‌ت و به‌ هۆکاری سه‌ره‌ه‌لدانی کوفر و بی‌ئیمانی ناوده‌بات. له‌ پسته‌یه‌کی نه‌و نووسراوه‌یه‌دا ئاوا هاتوه‌ :

(نه‌و هونه‌رمه‌نده‌ گۆزانی بیژانه‌ی که‌ له‌ گۆزانیه‌کانیاندا نه‌عه‌ره‌ته‌ی «قه‌ومه‌یه‌تی و میللیه‌تی» سه‌ر ده‌ده‌ن، دوژمنانی سه‌ره‌کی وه‌ه‌ده‌تی ئیسلامین و خزمه‌ت به‌ کوفریکی گه‌وره‌ به‌ نیوی «نه‌ته‌وه‌ په‌ره‌ستی» ده‌که‌ن.)

له‌ چه‌ندین نووسراوه‌ و هه‌ر شه‌نامه‌ی تریشدا، ئارایشی ژنان و کردنه‌به‌ری جل و به‌رگی پۆژئاوایی و... مه‌نع کراوه‌ و هه‌ر له‌م پێوه‌ندییه‌دا و له‌ چه‌ند شوێنی کوردستان هی‌رش کراوه‌ته‌ سه‌ر چه‌ند ئارایشگه‌ی ژنانه‌ و ئاگریان تێبه‌ردراوه‌ و ماوه‌یه‌کی‌ش به‌ تیزاب، له‌ نێو شه‌قام و بازاردا جل و به‌رگی ژنانیان ده‌سووتاند.

کرده وه تیرۆریستییه که ی سلیمانی و ناشکرا بوونی دهستی تیرۆریستانی
 رۆژهه لاتی کوردستان لهو کرده وه یه دا، کهسانی سهر به ته نزیاتی نه لقاعیده
 لهم به شهی کوردستان به بلاو بوونه وه ی هه والی شهو کاره تیرۆریستییه و
 سهر نه کهوتنی تیرۆریستان له پێکانی نامانجه دیاریکراوه کاند، به ناشکرا
 نیگهرانی خۆیان لهو سهر نه کهوتنه و به تایبته پێوه نه بووی مه لا به ختیار
 نه ندایمی مه کته بی سیاسی ی.ن.ک ده رپری)

وهک باقی گروپ و پێکخراوه توندپه وه ئیسلامیه کان، ته نزیاتی سهر به
 نه لقاعیده ی رۆژهه لاتی کوردستانیش پێکهاته وه له دوو جۆر خه لک، جۆریکیان
 شهو خه لکانه ن که له کارو باری خۆیاندا نوخبه و شاره زان و له پرووی ناگایه وه
 پێپه وه ی له ئیسلامی توندپه وه و جیهادی ده کهن، شهم خه لکانه که به زۆری
 رێبه رایه ته ی و سهر په رشتی ته نزیاتیان له شه ستۆیه سهر به چین و توێژی
 جۆراوجۆری نیو کۆمه لگان، مامۆستایانی ئایینی و خوێندنگه، نه ندایمانی
 پێشووی مه کته بی قورئان و ته نزیاتی سهر به ئیخوان شه لموسلمین و... به رێبه ران
 و به رپرسانی شهم ته نزیاته ده ژمی ردرێن. به شیکی تری پێکهینه رانی شهم
 ته شکیلاته خه لکانی هه ژار، کهم داها ت و نه خوێنده واری نیو کۆمه لگان، شهم
 که سانه به زۆری خاوه ن پێکه یه کی شه وتۆی کۆمه لایه ته ی نین و له باری فکریه وه
 له ناستیکی نزمدا ن. شه وان توانای لیکدانه وه و شرۆفه کردنی واقعیه کانی ده ورو
 به ری خۆیانیا ن نییه و ئوقده و توور په ییه ک به نیسه به ت هه موو شتی که وه
 سه رتا پای و جوودی داگرتوون، بیر و باور ی ئیسلامی رادیکا ل و توندپه وانه شهو
 ئوقده و توور په ییه ی تیا یاندا «بیلغیعل» کردۆته وه و وای لیکردوون که خۆیان به
 باشترین و گه وه ره ترین ئینسانه کان بزانن و حوکی کوشتن و سه ره برپین و
 قه لاچۆکردن له سهر خه لکانی تر که به پروای شه وان کافرو بی ئیمانن به رپێوه
 به بن. شه عجزه خه لکانه به ئاسانی سهر په خۆیی خۆیان له ده ست ده ده ن و ته نانه ت

وجود و بوونی خۆشیشان لهم دنیایه‌دا به‌لاوه گرنگ ناییت، نه‌وان هیچ ناره‌زو و ئومیدیکیان نیه جگه له خۆبه‌خشین و خۆقوربانیکردن له پێناو دینه‌که‌یاندان.

ئه‌و که‌سانه‌ی که ده‌که‌ونه ژێر کاریگه‌ری بیرى سه‌له‌فیه‌ت و جیهادیگه‌ری، له رێگای ته‌بلیغاتى نێو مزگه‌وته‌کان یان پێوه‌ندى نه‌فردى ته‌نزیمات پێیانه‌وه یان به هۆی خزم و دۆست و هاوکارانه‌وه له‌گه‌ل ئه‌م بیر ویاوه‌ ناشنا ده‌بن و دواى وه‌رگرتنى متعانه، له خولى راهێنانى فکرى و عه‌قیده‌تیدا به‌شدار ده‌کړین و نه‌بن به نه‌ندامى ته‌نزیمات. جیا له‌وه و به‌مه‌به‌ستى ئامووزش و راهێنان له بوارگه‌لى جۆراو‌جۆردا، به‌رده‌وام خولى فێرکارى به‌ شێوى نه‌یى ده‌کړیته‌وه و نه‌فردى سه‌ربه ته‌نزیمات به‌شدارییان تیا ده‌که‌ن. زۆر که‌سیش له رێگای بێنن و گوێگرتنى سیدی و کاسیټ و خۆتێندنه‌وه‌ی کتیب و نامیلکه‌ی تابه‌ت به‌ بیرى توندپه‌وى و سه‌له‌فیه‌گه‌ریه‌وه ده‌چنه نێو رێک‌خستنه‌کانى ئه‌لقاعیده‌وه. جیا له ئامووزش و راهێنانى نێو خۆی و سه‌ره‌تایی، ژماره‌یه‌ک له نه‌ندامان بۆ ناشنا بوونی زیاتر به‌ بیر و بۆچوونى سه‌له‌فیه‌گه‌ری و وه‌رگرتنى فه‌ن و فنوونى نێزاسى و تیرۆریستى په‌وانه‌ی شوپنه‌کانى تر ده‌کړین، به‌شیک له‌و که‌سانه له ناوه‌نده عیلمی و نایینییه‌کانى ناوچه‌ی سیستان و به‌لووچستاندا ئاموزشى عه‌قیده‌تى ده‌رێن و به‌ته‌واوى ده‌که‌ونه قوولایی ئه‌و هزر و نه‌ندیشه ئیسلامیه‌ی که پشتیوانی له کارى توندوتیژو تیرۆریستى ده‌کات. هه‌روه‌ها که‌سانیکیش بۆ فێر بوونی فه‌ن و فنوونى نێزاسى و تیرۆریستى ده‌نێردرێنه ئه‌یاله‌تى وه‌زیرستانى پاکستان و له فێرگه و ناوه‌نده نێزاسیه‌کانى پاشماوه‌کانى ئه‌لقاعیده و تالیباندا ته‌دریبیان پێ ده‌کړیت.

هه‌رچه‌ند تا ئیستا و به‌شێوه‌یه‌کى په‌سمى، ته‌نزیماتى سه‌ربه ئه‌لقاعیده‌ی رۆژه‌لاتى کوردستان ناو و مۆرکێنکى دیاریکراوى به‌ خۆوه نه‌ناوه و نێعلامى مه‌وجودیه‌تى نه‌کردووه به‌لام له کۆتاییه‌کانى ساڵى ۲۰۰۵ ی.م دا گروپێک که خۆى به «الموحدون فى کردستان» ناساند بوو له پراگه‌یه‌ندراویکدا هه‌رسى حیزبى

کوردستانی «حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، یه‌کێتی نیشتمانی و پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق»ی ناگادار کردبووه‌وه که له‌ داهاتودا چاوه‌ڕوانی هه‌رش و په‌لاماری خۆیه‌خشه ئیسلامیه‌کانی پۆژه‌ه‌لاتی کوردستان بن، دوا‌ی ئهم‌ راگه‌یه‌ندراوه‌ هیچ‌ که‌س و لایه‌نێک بوونی گروپی «الموحدون فی کوردستان»ی پشت‌ راست نه‌کرده‌وه و ئهم‌ گروپه‌ش بۆ خۆی هیچ‌ لێدوان و راگه‌یاندرایه‌کی تری ده‌رنه‌کردوه . «الموحدون» یا «الموحدین» به‌ مانای «تاقانه‌ په‌ره‌ستانه‌» که‌ کاتی خۆی به‌ بزووتنه‌وه‌ی وه‌هابیه‌ت ده‌گوترا.

نیستا به‌ سه‌دان که‌س له‌ شار و ناوچه‌ سوننه‌نشینه‌کانی پۆژه‌ه‌لاتی کوردستان وه‌ك‌ نه‌ندام و لایه‌نگری ئهم‌ ته‌نزیاته‌ له‌ حاالی کار و تیکۆشان‌دان و بۆ به‌هێزکردنی نفوز و پێگه‌ی جه‌ماوه‌ری خۆیان هه‌ول‌ ده‌ده‌ن، هه‌ره‌شه‌کانی ئهم‌ تاقمه‌ بۆ سه‌ر خه‌لکی نه‌ته‌وه‌خواز و نیشتمانپه‌روه‌ر و حیزب و لایه‌نه‌ سیاسیه‌کان و هه‌ول‌دانی بۆ س‌پینه‌وه‌ی داب و نه‌ریت و که‌لتووری کۆمه‌ڵی کورده‌واری، نییه‌تی خراب و پ‌رمه‌ترسی پێ‌ه‌وانی نه‌لقاعیده‌مان له‌ پۆژه‌ه‌لاتی کوردستان بۆ ده‌رده‌خات و ناگادارمان ده‌کاته‌وه‌ که‌ بۆ گه‌ره‌نتی‌کردنی داهاتووی کۆمه‌لگاکه‌مان به‌گۆ دیارد‌ه‌ی پادیکاله‌زمی ئیسلامیدا ب‌چینه‌وه‌ و نه‌یه‌لێن نه‌و تاقمه‌ به‌ ناواته‌کانی ب‌گات.

بەلۋوچستان،

مەككۆي كۆن و تازەي ئىسلامى بونىادىگەرا و توندوتىژ

سىستان و بەلۋوچستان يەككىكى ترە لە ناوچە سوننەنشېنەكانى ئىران كە زۆربەي خەللكەكى بەلۋوچ و سوننەي حەنەفىي، ئەم ناوچەيە لە بەشى پۇژھەلاتى ولات ھەللكەوتوو و لەگەل پاكستان و ئەفغانستان ھاسنووړە. بەلۋوچەكان لە تەك خەلكى ئەم دوو ولاتەدا پېئەندىيەكى كۆن و مېژوويى و قەومىيان ھەيە و سالەھاي سالە كە ھاتووچوو و ھاوكارىيەكى دوولايەنە لە نېئوانياندا بەرقەرارە. خەلكى بەلۋوچستان لە مېژوويى كۆن و تازەياندا خاوەن چەندىن راپەرپىن و بەربەرەكانى نەتەوھيى و مەزھەبىن لە بەرابەر دەسەلاتە يەك لەدواي يەكەكانى ئىران و ھېژە ئىستعمارگەرەكاندا .

ھەرەك خۇيان دەلېن: بەربەرەكانى لەگەل شىرك و بېدعەت و بەگژاچوونەوھي ئىستعمارگەران بە تايبەت ئىستعمارى ئىنگلىس (بەرىتانىا)، بەشېك بووہ لە خەباتى مېژوويى ئەوان لە پېئناو ئايىنى ئىسلامدا و ھەولېك بووہ بۆ ھېشتنەوھي شوناس و تايبەتمەندىيە نەتەوھيەكانى گەلى بەلۋوچ .

دواي كوژرانى (ناصرالدين شاھ)ى قاجار، خەلكى بەلۋوچستان راپەرپىنېكى بەرىن و گەورەيان ساز كرد و دژايەتى و ناپەزايەتى خۇيان لە بەرابەر زولم و زۆرى دەسەلاتى ناوہندى و ھېژە بيانيەكاندا نیشاندا، پاش ھېرش كردنە سەر ناوہندگەلى ھوكومى و دەولەتى، دەسەلاتى ناوہندى بە پالېشتىي ھېژە ئىستعمارگەرەكان دەستى داہ سەركوتى راپەرپىنەكە و جارىكى تر ئەم ناوچەيەي خستەوہ ژېر كۆنترۆلى خۆي. لە سەرەتاي سەدەي بېستەمەوہ تا شۆرشى سالى ۱۹۷۹ و كۆتايى ھاتى دەسەلاتى پاشايەتى لە ئىراندا، ناوچەي سىستان و بەلۋوچستان چەندىن راپەرپىنېتى بە خۆوہ بېنى، زۆربەي ئەم شۆرېش و راپەرپىنانە

له گەل ئەو هەدا کە تا پادەیهک پەنگ و بۆی نەتەو هیان پیتو دیار بوو، لە بیر و باوری مەزەهەبی خەلگەو سەرچاوەیان دەگرت و لە لایەن عولەما و کەسایەتیە مەزەهەبیەکانەو پێشەری دەکران، سیستان و بەلووچستان بە هۆی ئەو تابەتەندیە ئیقلیمی و جوگرافیایەو کە هەیبوو و هەیهەتی، لە زۆربەیی ئالوگۆرە نوێیەکانی کۆمەلگای بەشەری بێخەبەر و بێبەش بووو و هیچ پیتوەندیەکی فکری و نایدۆلۆژی لە گەل دنیای مودێرندا نەگرتوو بەجۆرێک کە ئیستاش زۆربەیی خەلکی ئەم ناوچەیه نەخوێندەوار و بێ سەوادن و لە گەل عیلم و فەنی پۆژدا ناشنا نین. گۆشەگیری خەلکی ئەم ناوچەیه و دورەپەرێزییان لە دنیای دەرەو، وایکردو کە خورافات و بیر و باوری دواکەوتوانەیی مەزەهەبی و فیرقەگەری لە نۆیاندا پەرە بەستیتێ و مامۆستایانی ئایینی و پێشەراڤانی دینی بن بە چاوساغ و دەلیلی خەلک و کۆمەلگا. زۆر بوونی لە پادەبەدەری حەوزە و خوێندندگەیی ئایینی لە چەندین سالتی لەو هەو پێشەو و بایەخ نەدان بە خوێندنی نوێ و عیلمی سەردەم، زیاتر و زۆرتر بەلووچستانی بەرە و دواکەوتوویی بەردوو و لە ولاتانی دراوسێشەو هەمان بیر و بۆچوونی دواکەوتوانە، پەوانەیی ئەم ناوچەیه کراو. «مەکتەبی عەلومی دینی عەزیزی»، «حەوزە عیلمییە عەین ئەلعەلومی گەشت سەراوان»، «مەزگەوتی مەدەنی زاهیدان» و ... لە زومەرەیی ئەو شوێنانە کە بە درێزایی سالتیانی سالت جینگای کۆپ و کۆبوونەو و بە یەک گەشتنی تولاڤی سوننەیی ئیرانی و بیانی بووون و دەرسی فیکهیی و ئایینیان تیا دا و تراوەتەو. لە ماوەی چەندین سالتی سولتەیی پێشەراڤانی ئایینی و ئیسلامیدا و لە ژێر کاریگەری حەرەکەتی ئیسلامی ولاتانی دراوسێدا، کۆمەلگای بەلووچستان بوو بە شوێنێکی لەبار بۆ سەرھەڵدان و پەخنەکردنی بیر و باوری بونیادگەرایانەیی ئیسلامی و بەمەش پۆحی جیھادیگەری و توند و تیژی لە نێو گەلی بەلووچدا زیاتر چەکەرەیی کرد و تەشەنەیی سەند. دواي سەرکەوتنی شۆرش و لە هەلومەرجی نوێی سیاسیدا، چەندین حیزب و سازمانی

نەتەوہیی و مەزھەبی لەم ناوچەیدا سەریان ھەلدا، گەلی بەلووچ کە سالیانی
 ساڵ ھەر چەشنە ئازادیەکی لە لایەن دەسلەتە یەک لەدراوی یەکەکانی ئێرانەو
 لی زەوت کرابوو، لە کەش و ھەوای تازە ی سیاسیدا ھەولێ دەستبەرکردنی مافە
 نەتەوہییەکانیدا و حیزب و لایەنە نەتەوہخواز و نیشتمانپەرورەکانی خۆی بۆ
 گەشتن بە ماف و خواستەکانیان پشتیوانی کرد. بە پێی ئەو ڕاپردوو
 میژووییە کە گەلی بەلووچ و ناوچە بەلووچستان خواوەن، حیزب و لایەنە
 سیاسەکانی سەر بەم ناوچەیش نەیانئەتوانی لەژێر کاریگەری ڕێبەرائی ئایینی و
 ناوەندە مەزھەبیەکان دەر بچن و زیاتر لە ھە ی بایەخ بە مەسەلەی میلی و
 نەتەوہیی بەدەن ھەولێ بەرجەستە کردنەو ی بیر و باوری مەزھەبی خەڵکیان داو
 بوون بە پارێزەری خواستە مەزھەبیەکانی کۆمەڵی سوننە ی بەلووچستان. لە ئێر
 ئەو حیزب و پارتە سیاسیانەدا کە لەو سەردەمەدا بە نوێنەرایەتی گەلی بەلووچ
 سەریان ھەلدا بوو و سەنگی دیفاع لە مان و مەوجودیەتی ئەو گەلەیان لە سەنگ
 دەدا، جیا لە چەند رێکخراوی چەپی و نەتەوہگەرا، ھیچ کامیان بیریان لە
 ڕزگاری گەلی بەلووچ نەدەکردەو و دلیان بۆ ئازادی بەلووچستان لێی نەدەدا.
 ھەرچەند فرەیک لە لایەنە خواستە میلی و مەزھەبیەکانیان بە یەکەو و لە
 یەک بەرنامەدا گونجاندبوو و شوکاری ئازادیان لەم دوو بوارەدا بەرز کردبوو،
 بەلام ئەم لایەنە لە ئەساسدا باوریان بە مەسەلەی میلی و ئازادی نەتەوہیی
 نەبوو و بە کردەو ھەولیان بۆ نەدەدا. ئەوان سەرەرای ئەو ی کە بۆ خۆیان
 غەمخۆری گەلی بەلووچ نەبوون و ڕزگاری و ئازادی ئەو نەتەوہ زۆر لێکراو یان
 بەلاو گرنگ نەبوو، ھەولێ دەرپەڕاندنی ئەو کەس و لایەنەشیان لە مەیداندا
 دەدا کە بە ڕۆحی ناگایی و دەرۆست بوونەو بۆ ھەدی ھێنایی خواستەکانی
 گەلەکیان تێدەکوژان.

دوا ی شوێش مەولانا عەبدولعەزیز تیکۆشانی خۆی دەست پێکردو ڕێبەری
 بەشیک لە بزوتنەو ی (میلی، مەزھەبی) بەلووچستانی گرتە دەست، بەلام

پاش نه‌وه‌ی که نه‌یتوانی به باشی رۆڼی پټیهرایه‌تی خۆی بگټیت، به‌ره و لاوازی رۆښت و هه‌لوه‌شایه‌وه. دوو سال دواتر و له‌ حالیکدا که کټشه و ناکۆکی نیوان لایه‌نگرانی بزروتنه‌وه‌ی مه‌زه‌به‌بی و نه‌ته‌وه‌خواز، سیستان و به‌لووچستانی داگرتسو و گه‌لی به‌لووچ جاریکیت که‌وتبووه ژیر زۆلم و زۆری ده‌سه‌لاتی ناوه‌ندی، «سازمانی موحه‌م‌دی نه‌ه‌لی سوننه‌ت» به‌ پټیهری مه‌ولانا عه‌بدوله‌لیک دامه‌زرا، نه‌م سازمانه‌ دژایه‌تی کردنی لایه‌نه‌ چه‌پ و میلی‌گه‌راکانی کرده کاری سه‌ره‌کی خۆی و که‌وته‌ خزمه‌ت سیاسه‌ته‌کانی ده‌سه‌لاتی ناوه‌ندی. مزگه‌وتی مه‌ده‌نی زاهیدان بوو به‌ شوینی کۆر و کۆبوونه‌وه‌ی پټیروان و نه‌ندامانی سازمانی موحه‌م‌دی و خولی پاهینانی سیاسی و عه‌قیده‌تی تیا‌دا کرایه‌وه. نه‌م گروه‌ هه‌رله‌ سه‌ره‌تاوه‌ له‌ گه‌ل سوننه‌کانی ده‌ره‌وه و ناوه‌وه‌ی نیران پټیوه‌ندی گرت و که‌وته‌ وه‌رگرتنی ته‌له‌به‌ بۆ نامووزش و پاهینان له‌ بواره‌ جو‌را و جزه‌کاندا و به‌ مه‌به‌ستی خویندنی نایینی له‌ مزگه‌وتی مه‌ده‌نی و حه‌وزه‌ی عیلمی داروله‌لومی زاهیدان. سازمانی موحه‌م‌دی نه‌ه‌لی سوننه‌ت و مه‌کته‌بی قورسانی کوردستان به‌ پټیهری نه‌مه‌دی موفتی زاده‌ پټیوه‌ندیه‌کی گه‌رم و دۆستانه‌یان به‌یه‌که‌وه‌ بوو و هه‌ردوولا له‌ دامه‌زراندنی شو‌رای شه‌مسدا به‌شدار بوون. پاش چه‌ند سال تی‌کۆشان و خزمه‌تکردن به‌ مه‌رام و به‌رنامه‌کانی پ‌ژیمی نیسلا‌می، سه‌ره‌نجام نه‌م گروه‌ش که‌وته‌ به‌ر جه‌فای ده‌سه‌لات و هه‌رجزه‌ هه‌لسوران و تی‌کۆشانیک‌کی لی‌ قه‌ده‌غه‌ کرا. له‌و سه‌روبه‌نده‌دا جیهادی نیسلا‌می له‌ ولاتی نه‌فغانستانی دراوسیدا به‌ دژی نه‌رته‌شی داگیرکه‌ری یه‌کی‌تی سۆڤیه‌ت له‌ نارادا بوو و کۆمه‌لی سوننه‌ی به‌لووچستانی نیرایش که‌ پټیوه‌ندیه‌کی کۆن و می‌ژووبی له‌ گه‌ل گه‌لی نه‌فغانستاندا بوو که‌وته‌ ژیر کاریگه‌ری نه‌م جیهاده‌. به‌ گه‌رم‌تر بوونی جیهادی نه‌فغانستان و به‌ره و پ‌ش‌چوونی بزروتنه‌وه‌ی نویی نیسلا‌می، جامیعه‌ی سوننه‌ی به‌لووچستانیش هه‌ول و هه‌لسورانه‌کانی خۆی به‌رفراوان‌تر ده‌کرد و بۆ زاکردنی پیری بونیاده‌ری نیسلا‌می له‌ نیو جه‌ماوه‌ردا

تیده کوشا. نهوان که نیگهرانی برا موسولمانه کانیان بوون له نهفغانستاندا و نهو ولاته نیسلامییه یان له مهترسی داگیرکردن و دارماندا نه بیینی زور زوو کهوتنه یارمه تیدانی بهرې جهادی و له هیچ جوړه هاریکاری کردنیکی مادی و معنهوری نهوان دریغیان نه کرد. نه م پشتیوانی و یارمه تیدانه به دریځایی سالانی جهاد بهرده وام بوو و تا کوتایی شهر و دهړچوونی هیزی به کیتی سؤقیهت له نهفغانستان دریځه ی کتشا. جیا له یارمه تیدانی راسته وخوی جهادیه کان، رېبه رانی مه زه به یی به لووچ پتوهندی خوځیان له تهک تاقم و گروه توندپوهه کان و رېبه رانی بزوتنه ووی نوی نیسلامیدا گه یانده ناستیکی بهرز و کهوتنه پتپوهی کردنی نهو نه ندیشه نیسلامییه جهادییه ی که هاتبوهه ناراهه. به کیک لهو رېبه رانه ی که بوو به هاندهری پتپوهانی بونیاد گهرای نیسلامی به لووچستان و نهوانی خسته ژیر کاریگهری نهفکار و نه ندیشه کانی خوځیه وه، که سایه تی ناسراوی نیو بزوتنه ووی توندپوه و جهادی «عبدالله عزام» بوو، نهو جینگای باور و متمانه ی هه موو پتپوه وان و لایه نگرانی نیسلامی توندپوه و پردیکی قایمی پتپوهندی بوو له نیوان تاقم و گروه نیسلامییه رادی کاله کاندا. ماله که ی نهو له پیشاوهری پاکستان بوو بوو به شویتنی مانوه و هسانه ووی نهو جهادییه خوځه خشانده ی که له ولاتانی عهره بی و نیسلامییه وه و بو به شداری کردنی جهادی نهفغانستان دهړویشتن، له ماوه ی نهو چند روزه دا که خوځه خشه کان له لای نهو نه مانوه، بهرده وام قسه ی بو ده کردن و روخی جهادیگهری و شهرخواییانی به هیتر ده کرد. ((عبدالله عزام)) له وته و ناموز گاریه کانیدا فیربوونی فن و فنونی نیزامی و شاره زابوون له شیوازه کانی شهر کردنی بو همر موسولمانیکی خوځه خش و جهادی به پتویست ده زانی و ریکای نیزامی و شهر نه نگیزانه ی به مهرجی سهره کی سهرکهوتنی نیسلام داده نا، نهو له سالانی جهاددا چند جار سهردانی نهفغانستانی کرد و له نیزیکه وه بهرې شهر کهر و جهادی به سهر کرده وه و به شداری له خولی راهاتنی رهمی و

نیزامیشدا کرد. عدزام، دوستیکى هره‌نیزیکى نوسامه بن لادهن و یاریده‌ریکی باشی ناوبراو بوو له دامه‌زراندن و دروستکردنی توږی تیروریستی نه‌لقاعیده‌دا. دواى دامه‌زرانی نه‌لقاعیده و ده‌ستپیکردنی په‌وتیکى نویی جیهاد و خوږه‌خشین، توندپړه‌ه ئیسلامیه‌کانى سیستان و به‌لووچستان تیکه‌ل به‌م په‌وته بوون و که‌وته نه‌ژیرکاریگه‌ری مه‌رام و به‌رنامه‌کانى نوسامه بن لادهن، نه‌مه سهره‌تایه‌ک بوو بڼ دروستېوونى ته‌نزیاتیکى ئیسلامى توندپړه و رادیکال له نیو کومه‌لئ سوننه‌ی به‌لووچستاندا و بوویه هؤی ده‌ستپیکردنی خولیکى نویی ته‌بلیغ و بانگه‌شه‌ی بیروبوچوونى سه‌له‌فیگه‌ریانه. به سهرکه‌وتنى به‌ره‌ی دواکه‌وتوو و سه‌له‌فی له نه‌فغانستاندا و دروستېوونى ئیماره‌تى ئیسلامى تالیبان (۱۹۹۶م)، له لایه‌ک پیړه‌وانى بزوتنه‌وه‌ی نویی جیهادى له ناوچه‌کانى سیستان و به‌لووچستانى ئیران گور و تینی زیاتریان به‌خزوه گرت و له لایه‌کى‌تریشه‌وه یارمه‌تى و پشتیوانى نه‌وان له ده‌سه‌لاتى ئیسلامى نه‌فغانستان و گروپ و پیکه‌راوه توندپړه‌وه‌کانى جیگړی له‌و ولاته گه‌یشته قوناعیکى تازه. دواى کرانه‌وه‌ی که‌مپ و نامووزشگه‌کانى نه‌لقاعیده و داوه‌تى سه‌ره‌ل‌نوئى نوسامه بن لادهن له موسولمانانى ولاتانى ئیسلامى بڼ چوونه نیو نه‌فغانستان و فیږبوونى فه‌زو فنوونى نیزامى و تیروریستی، به هه‌زاران که‌س له جه‌وانانى دلگه‌رم و خوږه‌خشى ولاتانى عه‌ره‌بى و ئیسلامى پښکای نه‌و ولاته‌یان گرته‌به‌ر.

نه‌وان له سهره‌تادا، له پښکای پاکستانه‌وه خوږیان ده‌گه‌یانده که‌مپه‌کانى نه‌لقاعیده و له‌و پښکایه‌شه‌وه ده‌گه‌رانه‌وه ولاتى خوږیان یان په‌وانه‌ی شوپښیکى‌تر ده‌کران، به‌لام دواتر و به‌هؤی گورپانى سیاسه‌تى ده‌وله‌تى پاکستان به‌ نیسبته ئیماره‌تى تالیبان‌ه‌وه، هاتووچووی خوږه‌خشه‌کان به‌و ولاته‌دا قه‌ده‌غه‌کرا و به‌مه‌ش ولاتى ئیران بوو به پښکای په‌رینه‌وه‌ی موجه‌دینى موسولمان بڼ نه‌فغانستان. ناوچه‌ی سیستان و به‌لووچستان به‌هؤی هاوسنووور بوونى له‌گه‌ل نه‌فغانستان، بوو

به خالی پدريڼه وهی خڅبه خشه کان و ته نړماتي سر به نه لقاعیده ی نه م ناوچه یه ش بوو به چاوساغ و ده لیلیان و له هیچ جزره هاوکاری کردنیکیان دریغی نه کرد.

له ماوه ی نهو سالانه دا که دهسه لاتی تالیبان له نه فغانستان حوکی ده کرد و تږی نه لقاعیده ش نهو ولاته ی کردبوه بنکه و پتگی راهینان و ناموزشی تیروزیستان و پیلاندانان بۆ کاری تیروزیستی، پتروانی نهو تږه له ناوچه کانی روژناوای نیران، وپرای یارمه تیدان و هاوکاری کردنی مواهدینی دهره کی و گروپ و تاقمه تیروزیستییه کان، توانییان له نیو کومه لگای به لووچستاندا جیگای خویان بکه نه وه و بن به ته نړماتیکي به هیتز، نه م ته نړماتیه به شیویه کی چرو و پر و برده و ام ته بلیغی مرام و بهرنامه کانی نه لقاعیده ی ده کرد و خه لکی بۆ گه رانه وه بۆ باوه شی نیسلامی راسته قینه داوه ت ده کرد.

پاش لیدانی نه فغانستان و پروخانی تیمارته تالیبان و هه لکنرانی تږه کی ی نوسامه بن لاده ن لهو ولاته، به شیک له پاشماوه کانی نه لقاعیده و تالیبان و له وانه چندیڼ کس له گه وره بهرپرسانیان په نایان بۆ لای هاویره کانیان له ناوچه ی سیستان و به لووچستانی نیران هینا و بوون به میوانی ته نړماتي سر به نه لقاعیده له م ناوچه یه. به هاتنی نهو تیروزیستانه و تیکه لېوونیان له گه ل توندپروه به لووچه کانی نیران، رهوتیکي نویی داوه تی نیسلامی و ته بلیغ کردن دهستی پتکرد و نه م ناوچه یه بوو به بنکه یه کی گه وره ی راهینان و په ووه ده کردن و چندیڼ ناوه ندی فترکاری و ناموزشی تیادا کرایه وه. تا نیستا به سدان کس له خڅبه خشه گه غبه سوننه کانی نیرانی لهو ناوه ندانه دا فتری کاری نیزامی و تیروزیستی کراون و به روچی خڅبه خشین و له خوږوردوویه وه راهاتوون. جیا له م ناوه ندانه زږوبه ی خویندنگه و هه وزه عیلمیه کانیش بووون به جیگای ته بلیغی بیري سه له فیگه ری و که وتوونه ته خزمه ت نهو ره و ته نوییه ی که تیرو و توقاندن به جیهاد له دږی نه یارانی دینی خودا و گه یشتن به شهرعه تی نیسلامی ده زانیت. یه کیتک لهو ناوه ندانه هموزه ی دارولعلومی زاهدانه که گه وره ترین

خوێندنه‌گه‌ی نه‌ه‌لی سونه‌ی ئێرانه و سالانه به سه‌دان ته‌له‌به‌ی کور و کچی سونه به‌ خوێندن له‌ چه‌ندین بواری مه‌زه‌به‌ی و ئایینی له‌م ناوه‌نده‌دا وه‌رده‌گیرین.

داروولعلوومی زاهیدان تا ئێستا چه‌ندین خولی ئاموزشی و خوێندنی ئایینی به‌ نه‌ج‌ام‌گه‌یاندوه که دواین خول چه‌ند مانگ له‌وه‌و پێش کۆتایی هات، رۆژه‌کانی ۱۰ و ۱۱ی خه‌رمانه‌ی ۱۳۸۴ی هه‌تاوی (۲۰۰۵ی.م) کۆبوونه‌وه‌ی کۆتایی نه‌م خوله له‌ شاری زاهیدان و به‌ به‌شداری سه‌د و په‌نجاهه‌زار که‌س به‌رپۆه‌ چوو که نوێنه‌رانی تاقم و گروپه‌ ئیسلامیه‌کانی ولاتانی پاکستان، سووریا، تاجیکستان و... و رێبه‌رانی سونه‌ی ئێرانی به‌شدارییان تیا‌دا کرد. به‌رپۆه‌چوونی ئه‌م خولانه به‌ شپۆه‌ی سالانه‌یه و دوای ته‌واو بوونی هه‌ر سالتیکی خوێندن مه‌راسمی کۆتایی به‌رپۆه‌ ده‌چیت.

له‌ ماوه‌ی یه‌ک‌سالتی رابردوودا گروپێکی چه‌ک‌دار به‌ نێوی «جندالله»ی به‌لووچستان، دامه‌زران و ده‌سته‌به‌کاربوونی خۆی راگه‌یان‌د و به‌ کرده‌وه‌ش ده‌ستی‌دایه‌ خۆناساندن و خۆده‌رخستن. جوندولا، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌دا که گروپێکی هاو‌شپۆه‌ی تالیبانه و بۆ دابه‌زاندنی شه‌ریعه‌تی ئیسلام و دامه‌زرانی خه‌لافه‌تێکی ئیسلامی هه‌ول ده‌دات، خۆی به‌ دوژمن و نه‌یاری ده‌سه‌لاتی شیعه‌ی ئێرانییش ده‌زانیت. له‌ ماوه‌ی چه‌ند مانگی رابردوودا و به‌مه‌به‌ستی پر‌ژگارکردنی ئه‌و چه‌ند نه‌ندامه‌یان که له‌ لایه‌ن ئێرانه‌وه‌ زیندانی کران، تاقمی ناوبراو ده‌ستی‌ان دایه‌ بارمه‌گیری و له‌ یه‌که‌م هه‌ولدا لیپرسراویکی ده‌زگای ئیتلاعاتی سیستان و به‌لووچستانی‌ان ر‌فاند و پێشنیاری گۆڕینه‌وه‌یان له‌گه‌ڵ به‌ندکراوه‌کانی خۆیان‌دا‌دا به‌لام به‌ هۆی رازی نه‌بوونی ده‌سه‌لاتی ئێرانی به‌ ئال و گۆڕ و مامه‌له‌ له‌گه‌لیان‌دا، دوای ماوه‌یه‌ک بارمه‌که‌یان سه‌ر‌بر‌پ‌ری و سه‌ره‌که‌یان نارده‌وه به‌و به‌ر‌پ‌رسیانی ر‌ژی‌می ئێران.

له‌ کۆتاییه‌کانی سالتی ۲۰۰۵ ی‌ش‌دا هه‌مان گروپ ده‌ستی‌گرت به‌سه‌ر سه‌ربازگه‌یه‌کی هێزه‌ ئینتیزامیه‌یه‌کانی ئێران‌دا و نو‌ که‌سی به‌ دی‌ل‌گرت و

جاریکی تر داوای بهردانی نه‌ندامانی خۆی و گۆرپنه‌وه‌یانی کرد له‌گه‌ڵ به‌دیل گیراو‌ه‌کاندا، ده‌سه‌لاتی ئێرانی که بو‌خۆی پشتیوانیکی گه‌وره و ناسراوی گروپ و تاقمه تیرۆریستییه‌کانه و له‌گه‌ڵیاندا پتوه‌ندییه‌کی گه‌رم و دۆستانه‌ی هه‌یه، له‌ چهند لاوه هه‌ولێ پزگارکردنی نه‌و نۆکه‌سه‌یدا و سه‌رنه‌نجام به‌ نیتو‌بژیوانی دۆستانی هه‌ردوولا و به‌ به‌ربوونی به‌ندکراوه‌کانی جوندولا له‌ زیندانی ئێران، بارمه‌کان رزگاریان بوو. گروپی جوندولا زۆرتر له‌ ناوچه چپ و شاخاویه‌کانی وه‌زیرستانی پاکستان و له‌ لای پاشماوه‌کانی نه‌لقاعیده و تالیباندا نه‌مینه‌وه و باره‌گای سه‌ره‌کییان له‌و ناوچه‌یه‌دایه.

(نه‌یاله‌تی وه‌زیرستان یه‌کێکه له‌ ناوچه دووره ده‌ست و دواکه‌وتوو‌ه‌کانی پاکستان و له‌ نزیك سنووره‌کانی ئێران و نه‌فغانستان هه‌لکه‌وتوو‌ه، خه‌لکی شه‌م ناوچه‌یه زۆربه‌یان به‌لوچ و له‌ باری مه‌زه‌ه‌بییه‌وه له‌ ژێر کاریگه‌ری بزوو‌تنه‌وه‌ی نوێی ئیسلامیدان. نه‌وان له‌ لایه‌ن ده‌سه‌لاتی پاکستانه‌وه ده‌چوسینه‌وه و له‌ هه‌ر جو‌ره ئیمکاناتیك بیه‌شن. شه‌م ناوچه‌یه به‌ هۆی نه‌و زه‌مینه له‌باره‌ی که هه‌یبوو و هه‌یه‌تی، بو‌ته په‌ناگه‌یه‌کی باش و نه‌من بو‌ گروپه ئیسلامیه توندپه‌وه‌کان و کراوه‌ته ناوه‌ندیکی گه‌وره‌ی ئاموزش و پاره‌ینانی تیرۆریستی و نيزامی. به‌پیتی نه‌و زانییارانه‌ی که تا ئیستا به‌ده‌ست هاتوون، پاشماوه‌کانی نه‌لقاعیده و تالیبان و به‌رپرسانی پله‌یه‌کی شه‌و دوو تاقمه له‌م ناوچه‌یه‌دا خۆیان هه‌شارداوه و وه‌زیرستانیان کردو‌ته پتگه‌یه‌ک بو‌ په‌ره‌پێدانی بیر جیهادیگه‌ری و توند و تیژی. له‌ سه‌ره‌تا‌کانی سا‌لی ۲۰۰۶ی میلادیدا و له‌لایه‌ن هێزه‌کانی شه‌مریکاوه هێرشیکی مووشه‌کی کرایه سه‌ر گوندیکی سه‌ر به‌ وه‌زیرستان و چهندین که‌س له‌ چه‌کداره تیرۆریسته‌کانی کوشت و بریندار کرد دوا‌به‌دوای شه‌وه‌ش هێزه‌کانی سوپای پاکستان هه‌لمه‌تیکی پاک‌کردنه‌وه و توناکردنی شه‌رخوازه ئیسلامیه‌کانی جیگیر له‌م ناوچه‌یه‌یان ده‌ستپیکرد که تا ئیستاش درێژه‌ی هه‌یه و تیایدا ده‌یان که‌س له‌ توندپه‌وه ئیسلامیه‌کان کوژاوان).

سەرچاوه‌کان:

- ۱ - تاریخ نهضت‌های دینی - سیاسی معاصر، دکتر علي اصغر لبي
- ۲ - جنبش‌های اسلامی در جهان عرب، هرايرد کمييجان - حميداحمدي
- ۳ - افغانستان و پنج سال حکومت طالبان، وحيد مژده
- ۴ - مجله چشم انداز ايران، واژه‌نامه کردستان (پائيز ۱۳۸۴)
- ۵ - حدوتنامه‌ی ناسو، ژماره ۸۶ و ۸۷ سالی ۱۳۸۴

M. Ali Seena

The
History Sunni *Islamic*
Fundamentalism in Iran

